200 RSD BiH 3.50 BAM; Hrvatska 19 HRK; Makedonija 150 MKD; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF

01132 9 770353 802002

VREME

25. oktobar 2012. broj 1138

Intervju: Predrag Živković Tozovac
Jesam šmeker, volim život

DA LI SU SRBI RASISTI

Evropska unija i Srbija ▸ Trčanje u mestu

NOVO!

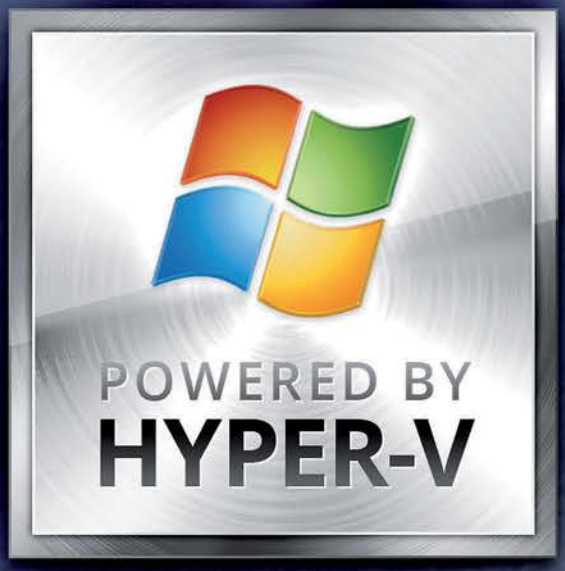

HYPER-V SERVERI

VIRTUELNI WINDOWS SERVER
OD SAMO €35 MESEČNO

HYPER-V TEHNOLOGIJA ZA WINDOWS VIRTUELNE PRIVATNE SERVERE
PRUŽA NAJBOLJE PERFORMANSE I POUZDANOST

EUnet
PROFESSIONAL HOSTING

011 330 56 05 • WWW.EUNETHOSTING.COM/HYPER-V-SERVERI

VREME
BROJ 1138
25. oktober 2012.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnik glavnog urednika
Aleksandar Ćirić

sekretarijat
Mirjana Kalezić

redakcija
Dejan Anastasijević, Aleksandar Anđić *(foto@vreme.com)*, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Nebojša Grujičić *(kultura@vreme.com)*, Andrej Ivanji *(svet@vreme.com)*, Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov, Tatjana Jovanović, Slobodan Kostić, Jasmina Lazić *(medjuvreme@vreme.com)*, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Tamara Nikčević, Teofil Pančić, Saša Rakezić *(strip@vreme.com)*, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić *(arhiva@vreme.com)*
Jelena Mrđa *(foto@vreme.com)*

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Vesna Srbinović, Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić; **korektori:** Ana Ćuk, Marija Halupka, Stanica Milošević; **lektori:** Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović; **daktilograf:** Zorica Nikolić

internet izdanje
http://www.vreme.com
Marija Vidić (urednica)
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
(prodaja@vreme.com)
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
(marketing@vreme.com)
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: *redakcija@vreme.com*

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

04 Međuvreme

08 ZOOM: Šeherezada i druge bajke

10 Srbija i EU: Trčanje u mestu

12 Političke konvencije: Više od stiska ruke

14 Iskušenja vlade: Krupni plan i slika bez tona

16 Lokalna vlast: Kad zataji vladina matematika

19 Pravosuđe pod pritiskom: Džak, šokovi i pretnje

20 Na licu mesta: Ko je bio majmun u Kruševcu

22 Fudbal: Tri poraza, tuča i rasizam

24 Srbija na optuženičkoj klupi: Lopta je crno-bela

26 Ima li rasizma u Srbiji: Packa koja se teško podnosi

28 Javni intelektualci: Zola nema šansu

31 Obrazovanje za XXI vek: Rano učenje i inkluzija

39 Nuspojave: Ugalj i čelik, Srbi i Nobel

40 Ljudi i vreme

43 Lisica i ždral: Zabranjeno pušenje

KULTURA

44 Intervju: Predrag Živković – Tozovac

48 57. Međunarodni beogradski sajam knjiga: Idemo dalje

50 Intervju: Džeri Gonsales, ikona latino džeza

52 Esej: Vandalizam

54 Strip: Munjoz i Sampajo na srpskom

56 Reportaža: U Stambolu, na Bosforu, karikaturisti

58 TV manijak: Tarabić u šopingu

58 Koncert: Paco de Lucia

SVET

60 SAD: Predsednički izbori: Odlučiće foto-finiš

64 "Njuzvik" se povlači sa kioska: Ko će štampi plesati na grobu

MOZAIK

66 Izložba „Razotkrivanje tela": Jezivo i strašno

68 Moj muški život: Spavanje

69 Vreme nauke: Vreli pljusak iz svemira

77 Pošta

78 Vreme uživanja: Šinobus i ja

Nismo videli fotografiju, a kamoli snimak rukovanja Dačića i Tačija, ne znamo da li je bila reč o mlakom dodiru šaka uz gledanje u stranu, muškom stiskanju desnice kao među poslovnim partnerima, ili rivalima, koji ne moraju da se vole, ali misle da moraju nešto zajednički da urade, ili – što sumnjam – više od toga

Piše: Ivan Ivanji

Revolucije i ratovi, ideologije i političke strasti, verska i antiverska netrpeljivost – svi oni rađaju vandalizam. Ali, ni mir mu nije brana

Piše: Aleksa Đilas

Istraživanja sa početka godine pokazivala su da će na izborima aktuelni predsednik Barak Obama imati sigurnu prednost bez obzira na to ko mu bude suparnik iz Republikanske stranke. Nakon prve televizijske debate početkom oktobra, koju je gledalo skoro 70 miliona ljudi, kandidat republikanaca Mit Romni je tu prednost izbrisao...

Piše: Radmilo Marković

Na naslovnoj strani: **Abraham Frimpong, Obeng Regan i Harif Mohamed, fudbaleri FK Napretka iz Kruševca**
Ilustracija: **Aleksandar Anđić**

Heroji na platnu i u životu. Silvester Stalone, kao Roki Balboa, ima spomenik u Filadelfiji i u Žitištu, Arnold Švarceneger u rodnom selu Tal (Austrija), a Žan -Klod van Dam od 21. oktobra ispred Vestlend šoping centra u Briselu. Foto: Reuters

25/10/12 - 31/10/12

prognoza vremena

23/10/12
http://www.meteos.rs

min°C max°C	četvrtak	petak	subota	nedelja	ponedeljak	utorak	sreda
Beograd	9 19	10 20	7 9	2 5	1 9	4 8	2 12
Vojvodina	6 19	7 19	4 7	-1 5	-1 8	3 7	0 11
centralna i južna Srbija	6 20	6 21	9 15	2 4	-2 8	2 9	1 12

U četvrtak relativno povoljna biometeorološka situacija kod većine meteoropata i hroničnih bolesnika. Ipak, usled hladnog i ponegde maglovitog jutra, manje povoljno će biti za astmatičare i srčane bolesnike. Zbog veće razlike u jutarnjoj i dnevnoj temperaturi, neophodno je adekvatno, slojevito oblačenje. Od petka nepovoljna biometeorološka situacija usloviće tegobe kod većine meteoropata i hroničnih bolesnika. Najčešće će se javljati glavobolja, reumatski bolovi i nervoza. Tek krajem perioda poboljšanje biometeoroloških prilika.

Famoso
café pizzeria
Braće Ribnikar 65, Novi Sad

broj nedelje

32.000

Država u ovom trenutku građanima kojima su izrečene oslobađajuće presude duguje "32.000 dana neosnovanog pritvora" (više od 87 godina), izjavio je državni sekretar Ministarstva pravde i državne uprave Danilo Nikolić.

foto: M. Milenković

IZLOŽBA

"Georgios Papanikolau, pionir medicinskih istraživanja"

Ove godine obeležava se 50 godina od smrti Georgiosa Papanikolaua, naučnika koji je sproveo pionirska istraživanja u domenu ranog otkrivanja raka grlića materice i utemeljivača eksfolijativne citologije. U čast velikog naučnika i dobrotvora, čiji je čuveni Papanikolau test spasao živote mnogih žena, Helenski fond za kulturu je 18. oktobra u Beogradu priredio izložbu koja prikazuje život ovog naučnika od njegove rane mladosti, preko studentskih dana i postdiplomskih studija, do blistave naučne karijere, prožete samopožrtvovanjem i asketskom posvećenošću životnom pozivu.

Georgios Papanikolau je rođen 1883. godine u Kimi na ostrvu Eubeji. Osnovno obrazovanje je stekao u Atini, gde je 1898. upisao studije humanistike i muzike. U skladu sa očevim željama posvetio se studijama na Medicinskom fakultetu na Univerzitetu u Atini. Kada je diplomirao, radio je kao hirurški asistent u vojsci do 1906. godine, a potom odlazi u Nemačku da bi se bavio naučnim istraživanjima. Po završetku poslediplomskih studija na Institutu zoologije u Minhenu, Papanikolau prihvata ponudu da nastavi rad u Parizu, a zatim odlazi u Ameriku, gde je najpre radio kao prodavac tepiha. Ubrzo je imenovan za asistenta na odeljenju za patologiju bolnice u Njujorku, nakon čega počinje njegova nova karijera, koja je najpre dovela do teorijske postavke, a zatim i do realizacije čuvenog Papanikolau testa, koji je razvijan gotovo tri decenije a ušao je u upotrebu dve godine pre naučnikove smrti.

Izložbu je otvorio prof. dr Dušan Stanojević, direktor Ginekološko-akušerske klinike "Narodni front", u društvu ambasadora Grčke u Srbiji Dimostenisa Stoidonisa i Aleksandre Erdoglije, članice izvršnog odbora Alpha Bank. Profesor Stanojević je za "Vreme" prokomentarisao izmene u pravilniku Republičkog fonda za zdravstveno osiguranje, po kojima odrasle žene mogu da obave preventivne ginekološke preglede tek jednom u tri godine. Stanojević smatra kako je ova odluka pogrešno protumačena u javnosti, i da je njen cilj da se žene motivišu da makar jednom u tri godine obave preventivni kolposkopski pregled i papa-test, ali nije zabranjeno da se pregled uradi i češće, jednom ili dva puta godišnje. "Bilo bi dobro da se svaka žena pregleda jednom godišnje, ali ako ne može jednom godišnje, neka dođe makar jednom u tri godine", rekao je Stanojević. Profesor Stanojević je podsetio na važnost redovnih ginekoloških pregleda. On je napomenuo da se kod 27.000 od 100.000 žena javljaju pretkancerogena stanja na grliću materice, koja se mogu otkriti redovnim ginekološkim pregledom. To znači da samo u Beogradu trenutno postoji 135 žena sa pretkancerogenim stanjem na grliću materice, koje možda i ne znaju za to. Blagovremeni kolposkopski pregled i papa-test omogućavaju stoprocentno izlečenje u najranijoj fazi, rekao je profesor Stanojević. Izložba "Georgios Papanikolau, pionir medicinskih istraživanja" otvorena je u Helenskom fondu za kulturu svakog radnog dana do 16. novembra. Sponzor izložbe je Alpha Bank.

ANA SIMIĆ

▸ novogovor

Fast thinker

Ima o tome jedno objašnjenje u tekstu o javnim intelektualcima u ovom broju "Vremena". Citiran je francuski sociolog Pjer Burdije: "Uspostavio sam vezu, negativnu, između hitnosti i mišljenja."

Fast tinker (*fast thinker*), neki kažu i kviktinker (*quick thinker*) je onaj ko brže misli nego što se sprema fast fud (engl. *fast food*).

Kažu da televizije vole takvog sagovornika: onoga koji hvata misao u letu, koga će zvati oštroumnim, bistrim, dosetljivim i veštim, koga bi u žargonu zvali klikeraš, vijuga. I fast-tinker i kvik-tinker su izrazi nove globalističke urbane mitologije, deo nove globalne urbane kulture u doba elektronskih komunikacija, i drži-i-beži supkulture video-igrica, u svetu koji traži brzu reakciju, u kome pažnja sagovornika iščezava brže nego što možete pritisnuti dugme na kompjuterskom mišu ili daljinskom upravljaču. Neki preporučuju i kurseve, a neki igre za trening mozga pomoću kojih postajete brzomisleći.

Mogla bi se prevesti i kao domišljatost ta sposobnost nekoga da se brzo doseti šta treba da progovori (a ne "što na um to na drum"), koji svemu može naći odgovor lako i brzo.

Izgleda da je ta osobina dosetljivka, dosetljivaca u pričama i bajkama poštovana, ali o tome da je suprotna našem mentalitetu nešto govore i mnogobrojni sinonimi za reč misliti, koji zvuče kao da traže vreme: umovati, računati, smišljati, razmišljati, mniti, dokučiti, vrteti po glavi, prebirati po pameti, lupati glavu, razbijati glavu, pametovati i spametovati, snovati, sumati, iznititi (smisliti), mozgati, brinuti, kontati, hesapiti, dumati, smerati, suditi. Svaki od tih izraza opisuje neki dug mučan proces. I obrnuto, jedan od sinonima za reč brzo, ishitreno jeste nepromišljeno.

U našem starijem žargonu koji odražava duh generacija manje priviknutih na ovaj brzo-kusi svet, izrazi za misliti takođe kao da traže puš-pauzu: listati knjigu, smarati ćelu, toljgati. S druge strane, u žargonu reč brziti izaziva sumnju – znači nagovarati, pridobijati, udvarati se. A izleteti znači nešto brzopleto reći.

Razumevati je takođe sporovozno – u žargonu: ukapirati, ukopčati, raskužnjati...

Razumljivo je proknjiženo. Knjiženje, naravno, traži vreme.

Brzina je kod nas rezervisana za noge: hitronog, lakonog, lakokril, brzotrk...

MILAN MILOŠEVIĆ

Dr Ristić

dom zdravlja

01.-30. NOVEMBAR

- OPŠTA MEDICINA
- MEDICINA RADA
- PEDIJATRIJA
- GINEKOLOGIJA
- FIZIKALNA MEDICINA
- RADIOLOŠKA DIJAGNOSTIKA
- BIOHEMIJSKA i MIKROBIOLOŠKA LABORATORIJA
- PREVOZ SANITETOM
- INTERNA MEDICINA
- KARDIOLOGIJA
- ENDOKRINOLOGIJA
- REUMATOLOGIJA
- UROLOGIJA
- OFTALMOLOGIJA
- OTORINOLARINGOLOGIJA
- NEUROLOGIJA
- OPŠTA HIRURGIJA
- MEDICINA SPORTA
- GASTROENTEROLOGIJA
- STOMATOLOGIJA

11070 Novi Beograd, Narodnih heroja 38, Tel. 011/2693-287, 2697-808 mob.tel. 063/205-764
Pregledi u ordinaciji od 08 do 21:30h, Kućne posete od 00 do 24h, www.dr-ristic.com, e-mail: zcentar@dr-ristic.com

PIŠE: ZORAN STANOJEVIĆ

Zabranjeno tvitovati

Kada sam dobio poziv da prisustvujem debati američkih predsedničkih kandidata na univerzitetu Hofstra pored Njujorka, jedno od prvih pitanja koje sam uputio organizatorima bilo je da li će u sali biti vajerles mreže i da li ću za vreme debate moći da tvitujem. Nisam baš prilježan tviteraš, ali sam (udvorički, priznajem) pomislio da će mi srpska tviter zajednica zameriti što takvu priliku nisam iskoristio da je uredno obaveštavam o svojim utiscima. Odgovor sam dobio tek kada sam se našao na licu mesta, zapravo pre podne na dan debate u razgovoru sa potpredsednicom Komisije za predsedničke debate Dženet Braun.

Na moje pitanje da li će debatu prenositi i na društvenim mrežama odgovorila je negativno. Negativnije nego što bi se očekivalo od važne organizacije u SAD. Naime rekla mi je da Komisija i nema naloge na društvenim mrežama niti ima nameru da ih pravi. Ne vidimo smisao, kaže Braunova, jer onome ko debatu provodi tvitujući zapravo izmiče njen smisao, a to je da pažljivo sluša šta kandidati govore. Po njenom mišljenju, debata je televizijski događaj i treba joj posvetiti punu koncentraciju.

Baš takvo upozorenje dobijate i na samoj debati, već na poleđini ulaznice vas obaveštavaju da je zabranjeno bilo kakvo snimanje i slikanje za vreme duela, a moderatorka nas je dodatno upozorila da treba da se ponašamo kao u avionu koji poleće, da sedimo mirno, "vezani" za stolicu, i da ne koristimo svoje gadžete. Aplaudira se samo na početku i na kraju. Razlog nije skrivanje nekakve gledaocima nevidljive tajne, već ometanje učesnika škljocanjem, blicevima ili sijanjem ekrana mobilnih telefona ili ajpedova.

Ovakav pristup natera vas da se zamislite da li neka mesta i neke situacije zaista treba da budu nedostupni za društvene mreže. Da li je naša opsednutost njima zapravo želja da budemo na nekom drugom mestu i u drugačijem društvu, ne obavezno onom sa našeg *tajmlajna,* ali svakako drugačijem? I da li smo (poneki od nas) dostigli onaj nivo gde nam je realnost nedovoljna ili neprivlačna pa se, bez obzira na okruženje koje može biti i veoma zanimljivo, usredsređujemo na uređaj koji nam je pri ruci?

Kako drugačije opisati potrebu da kada se nađete u prilici da prisustvujete svetski značajnom događaju za koji je ponekad nemoguće kupiti ulaznicu vi imate neodoljivu potrebu da to iskustvo presecate virtuelnim dovikivanjem sa drugarima na mreži? Pritom su organizatori obezbedili da se debata ne prekida reklamama, što je u Americi nečuveno, a sve kako bi se obezbedilo da joj ritam ne pada.

Čemu cela ova priča? Jednostavno, pod snažnim sam utiskom otpora ili samopouzdanja koje neko ima pri isključivanju društvenih mreža iz sopstvenih aktivnosti. Nateralo me je da se zamislim koliko u životu propuštamo nastojeći da fotografišemo, snimamo, tvitujemo, fejsbukujemo i uopšte da radimo sve drugo osim da prosto uživamo u lepom trenutku koji nam se ukazao.

Dobro, odoh sada da o tom svom osećanju obavestim tviter zajednicu.

KNJIGA

Astronomija za decu i odrasle

Šta je astronomija, kakva sve sazvežđa postoje, kako se kreću planete i sateliti, kako nastaje pomračenje Sunca i Meseca, od čega se sastoji rep komete, šta su supernove, kako nastaju crne rupe. Odgovore na ova pitanja, na kreativan i svima razumljiv način, daje novo izdanje Kreativnog centra, knjiga *Astronomija*, autora Nikole Božića, objavljena u ediciji "Saznaj i probaj".

Radeći vežbe predložene u knjizi dete može sámo da otkrije i nauči nešto više o različitim oblastima astronomije, kao i da pronađe zvezdu Severnjaču, da obeleži sopstveni meridijan, da prati Mesečeve mene, da noću odredi gde se nalazi, da raspoznaje sazvežđa, da zagreje vodu energijom zvezde, da se bavi astrofotografijom.

U knjizi *Astronomija* kombinuju se istorijski podaci, naučna dostignuća i praktični rad, što omogućava deci da lakše prave izbore i donose odluke o svojim budućim aktivnostima.

Upečatljiv deo knjige predstavljaju tople ilustracije Aleksandra Zolotića. Zahvaljujući posebnom senzibilitetu ovog talentovanog umetnika, one ujednačenim kvalitetom odgovaraju na sve zahteve teksta, krećući se kroz čitav spektar, od faktografskih podataka do duhovitih predstava iz mašte.

Međutim, iako je namenjena pre svega deci školskog uzrasta, *Astronomija* je, kako piše jedan od recenzenata ove knjige, dr Milan Ćirković iz Astronomske opservatorije, primenljiva i za odrasle. "Bilo bi veoma dragoceno kada bi u domaćoj javnosti, koju karakteriše ekstremna naučna nepismenost, bilo više ovakvih rukopisa kojima bi se brojne rupe u popularnonaučnoj literaturi za decu i omladinu bar donekle popunile. Mada, s obzirom na iskustvo koje smo imali u avgustu 1999. godine, tokom potpunog pomračenja Sunca, jasno je da bi delovi ove knjige, poput onih u kojima se na vrlo jasan način objašnjavaju pojave poput pomračenja Sunca, dobro došli i mnogim našim odraslim sugrađanima."

Dakle, knjigu u ruke i pogled u nebo.

J. L.

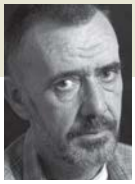

piše: Dragoljub Žarković

Šeherezada i druge bajke: U zemlji gde se od svakog biznisa napravi sprdnja, a od sprdnje biznis, neće da se igra ni ono malo domaćih kapitalista. Šta će to šeicima?

Prodali smo Amerikancima Smederevo za oko 23 miliona dolara, a kad su oni odavde pobegli glavom bez obzira, sve lupajući nogama sami sebe u zadnjicu, otkupili smo tu istu železaru od istih Amerikanaca za jedan dolar, dakle zaradili smo 22.999.999 dolara, što bi bio posao veka samo da znamo šta ćemo s tim Smederevom

Gutanje najveće žabe: Sastanak kod Ketrin

U PRIMAĆOJ SOBI Ketrin Ešton, oko nekog žućkastog seta stolova, sreli su se Ivica Dačić i Hašim Tači. Dogovorili su se da počnu pregovori Beograda i Prištine, koji će biti, tvrdi Dačić, "statusno neutralni", ali svi očekuju da ti pregovori naprave ključni pomak u odnosima Srbije i samoproglašene države Kosovo. U tom pravcu su i dogovorene posete britanskog ministra inostranih poslova, a posebno Hilari Klinton, državne sekretarke SAD.

U narednih nedelju dana dolaze da potvrde narodnu banalnost: gvožđe se kuje dok je vruće i onu bezobraznu – šta se radi s magarcem kad je u blatu.

Poslušali su pokojnog Zorana Đinđića: prvo progutaj najkrupniju žabu. To se uvek radi na početku mandata, kada su naredni izbori daleko, kad imaš dovoljno vremena da i poraz pretvoriš u pobedu i kad si potpuno svestan da nemaš opoziciju koja ti duva za vrat; osim Vojislava Koštunice i njegovih "ustavobranitelja", Srpske radikalne stranke, bez glave i repa, i nekih pokreta koji svi zajedno ne bi prešli izborni cenzus.

Sad je idealna prilika da se žaba proguta i taj zadatak pripao je Dačiću, u čemu ima neke istorijske pravde.

Tek ćemo u mesecima koji dolaze videti šta pregovarački timovi Srbije mogu da postignu oko severa Kosova, položaja Srba južno od Ibra, pitanja imovine i stotinu drugih stvari koje čine realni život. Zato ovi naši "od sutra", kako je rekao Dačić, nakon rukovanja sa Tačijem, počinju da pripremaju platformu za pregovore, mada je već sutradan saopšteno da se platforma uveliko radi, samo što to premijer izgleda nije znao.

Sasvim je moguće da Dačić o tome nije bio obavešten. Ali, sada, kad mu je dopao šaka vruć krompir da bude šef pregovaračkog tima, moraće i njega da uključe u izradu tog dokumenta, tim pre što se očekuje da platforma bude odraz maksimalno moguće saglasnosti političkih snaga u Srbiji.

Ne sumnjam ja da će oni neki papir da proizvedu, ali mi nije baš jasno kako će da obezbede saglasnost oko te platforme makar unutar vladajuće koalicije. Da bi neki pregovori uspeli, značajni pogotovo, pregovarač mora biti politički utemeljen, iza njega mora da postoji jedinstvo volja i ambicija, mora da uliva sigurnost i da deluje kao da će njegove odluke važiti na dugi rok.

A kakvi su odnosi u koaliciji na vlasti najbolje govori primer iz Smederevske Palanke. Zbog razvrgavanja i smenjivanja vlasti na lokalnom nivou Aleksandar Vučić čak preti novim izborima. Nedavno je, naime, došlo do treće promene vlasti u ovom gradu otkako su održani lokalni izbori. Odmah posle izbora koaliciju su napravili socijalisti i demokrate. Međutim, ona je ubrzo razvrgnuta, pa su vlast napravili DS i SNS. Onda su socijalisti pre par dana opet "prevukli" demokrate na svoju stranu, a koaliciji se priključio i URS.

Možda je to mali primer u odnosu na kosovsku nacionalnu temu, ali ovi što pišu platformu i hoće da vode pregovore, ne deluju kao neko ko bi bio ozbiljan pregovarač. Ko će s njima i da razgovara ako uveče ne znaju gde će osvanuti. O tome opširno pišemo na stranicama koje slede u ovom broju "Vremena".

Peti stub: Šeici u nadiranju

Srbija je u međuvremenu otkrila peti stub svoje politike: istina, taj stub je i bukvalno utemeljen na pesku. Zaređali su se susreti i obećanja raznih šeika, mada njih nismo čuli, ali nam ovi naši tumače da će Abu Dabi, Katar, Kuvajt... silne pare da ulože u Srbiju: jedni će da kupe 25.000 hektara zemlje, drugi će da nam pozajme pare da dovršimo beogradski Skadar na Bojani, odnosno železničku stanicu "Prokop", treći će da budu investitori u novi JAT; čista Šeherezada, priča je potpuno u trendu s televizijskim serijama koje plene narodnu pažnju.

Moja omiljena epizoda ovog serijala je kad su Aleksandar Vučić i Mlađan Dinkić išli kod nekog šeika da mu prodaju tri namenska aviona, a onda je crkao falkon Vlade Srbije pa su molili šeika da im pozajmi avion da se vrate kući. Taj posao s avionima mi izgleda posebno perspektivan.

U međuvremenu Vučić malo posustaje u borbi s korupcijom, možda mu je i predsednik svih građana rekao da "malo o'ladi", ali su se "službeni glasnici" raspomamili i hapse neprestano. Išlo je dotle da je i Vučić morao da kaže da mu hapšenje Nebojše Čovića "nije u planu". Već sam negde napisao da je Aleksandar turio one nove naočare na oči, otvorio rokovnik i rekao: "Ako je danas četvrtak, onda nije Čović."

Sad se promenila tema: hapse se učesnici prodaje Smederevske železare, a neka se spremi Miodrag Kostić. Zar nije on tri crvotočne šećerane kupio za "tri evra". Dobro, jeste posle uložio dvadesetak miliona evra da one prorade, ali brate, ruku na srce, bilo je jevtino, mada niko nije hteo da ponudi više. Ja ovako malo bleskast kakav jesam, makar zbog činjenice da raznim ljudima dozvoljavam pravo na javnu reč, pod uslovom da neistomišljenike ne zovu stoko bezrepa, mislim da je to sa železarom bio odličan posao.

Prodali smo Amerikancima Smederevo za oko 23 miliona dolara, a kad su oni odavde pobegli, glavom bez obzira, sve lupajući nogama sami sebe u zadnjicu, otkupili smo tu istu železaru od istih Amerikanaca za jedan dolar, dakle zaradili smo 22.999.999 dolara, što bi bio posao veka samo da znamo šta ćemo s tim Smederevom.

Kad se razni šeici pozabave pitanjima sigurnosti sopstvenog kapitala i pravnog položaja u zemlji Srbiji, mogućnošću da koliko za par godina, ako ne i brže, budu na naslovnim stranama "tabloida ovlašćenih da saopšte", neće im pasti na pamet da s nama trguju, ako im je ikad i padalo.

U zemlji gde se od svakog biznisa napravi sprdnja, a od sprdnje biznis, neće da se igra ni ono malo domaćih kapitalista. Ćute, čekaju, rekao bih da su prestali i da se nadaju. A bez jakog nacionalnog kapitala nema ni jake nacionalne države. U atmosferi gde je elementarni princip trgovine da kupiš jevtino da bi prodao skuplje postao razlog za procesuiranje ljudi i firmi, đavo je odneo šalu i mislim da će pregovori između sveta politike i sveta kapitala biti jednako teški kao i pregovori između Dačića i Tačija.

To su postala dva sveta.

Đilas ili Tadić: Opšti izbori

I šta smo još imali, a da o tome ne pišemo na narednim stranicama ovog broja "Vremena". Imali smo predizbornu groznicu u trci za predsednika Demokratske stranke. To je postalo toliko važno pitanje da predlažem da se oko tog izbora raspišu opštenarodni izbori. Pa da lepo svi glasamo. Šta ima samo njihovi članovi da se pitaju? ◂

FOTO: Darko Vojinovic /AP

Srbija i EU

Trčanje u mestu

Sastanak Dačića i Tačija otopio je led u odnosima Brisela i Beograda, ali pravi posao tek predstoji

Od stalnog dopisnika Tanjuga iz Brisela

Prvi, po nekima istorijski susret premijera Srbije Ivice Dačića i njegovog kosovskog kolege Hašima Tačija u Briselu prošlog petka bio je organizovan na pomalo čudan način. Najpre, najavljen je manje od dvadeset četiri časa pre nego što je počeo, a ni neposredno uoči događaja, mediji nisu mogli da dobiju informaciju o satnici i mestu susreta dvojice premijera. Tek neposredno pred početak isplivao je podatak da će se njih dvojica sresti u sedištu Spoljne službe EU (EEAS), jednoj od pomoćnih zgrada Evropske komisije. Ali, i tada je bilo učinjeno sve da se spreči bilo kakav kontakt dvojice pregovarača sa predstavnicima medija.

Dačić i Tači ušli su u zgradu EEAS na dva različita ulaza oko jedan, u razmaku od dvadesetak minuta; policijski kordoni nisu dozvolili novinarima da se približe. Izašli su tri i po sata kasnije, opet na različita vrata, uspešno izbegavši novinare koji su se strateški rasporedili oko zgrade. Na početku je bilo najavljeno da će dvojica lidera imati odvojene susrete sa šeficom evropske diplomatije Ketrin Ešton, koja je sazvala sastanak, a tek pred kraj je saopšteno da su u toku direktni razgovori u prisustvu baronese Ešton. Iz pres službe Evropske komisije poručeno je da će javnosti biti predočene samo fotografije sa bilateralnih sastanaka, ali je dan kasnije ipak emitovana zajednička slika, na kojoj obojica ukočeno sede na

sofama oko niskog stočića jedan preko puta drugog, i sa Ešton između, takođe na sofi.

Ova prekomerna briga organizatora da do javnosti ne dopre nijedan spontani gest ili detalj ukazuje na to koliko se ovaj susret smatrao osetljivim. Naravno da su obojica, kada su se kasnije toga dana obratili novinarima (opet odvojeno, i svako "svojima") izneli donekle različite verzije o toku razgovora. Tači je tvrdio da su se na početku sastanka rukovali, Dačić da "to nije bilo predviđeno protokolom", Dačić je ponosno ustvrdio da se tokom razgovora nijednom nije osmehnuo, ali bilo je, bogami, i međusobnog zadirkivanja: srpski premijer je Tačiju ukazao da je njegova značka sa zastavom Srbije veća od Tačijeve, sa obeležjima Kosova. Navodno je u jednom trenutku Dačić rekao Tačiju: "Kosovo je moje koliko i tvoje, ja sam tamo rođen", na šta je Tači uzvratio: "Hoćeš onda kosovski pasoš?", ali Dačić je prepričao samo prvi deo ove razmene.

OŠTRE REČI: Naravno da ove trivijalnosti nikako ne bi smele da skrenu pažnju sa suštine događaja, a to je da se sastanak uopšte održao, te da je, prema opštoj oceni, protekao u "dobroj i konstruktivnoj" atmosferi (to da se uopšte održao i sam Dačić je ocenio kao najvažniji rezultat). Što je još važnije, pokrenuo je sa mrtve tačke proces evropskih integracija Srbije koji je uoči sastanka delovao ozbiljno ugrožen. U stvari, može se reći da su u prvoj polovini oktobra ti odnosi bili na najnižoj tački još od aprila 2007, kad je tadašnji premijer Vojislav Koštunica obećao Briselu i Hagu da će uhapsiti Ratka Mladića, pa odustao. To je Srbiju tada koštalo godinu i po dana suspenzije procesa, koji je ponovo pokrenut tek nakon promene vlasti i hapšenja Radovana Karadžića.

Sada je, zahvaljujući seriji neodmerenih poteza (doduše ne samo sa beogradske strane), pretila opasnost da se desi nešto slično, ili još gore. Počelo je čuvenom rečenicom predsednika Tomislava Nikolića nakon povratka iz Njujorka da Srbija više neće trčati za Evropom, što su odmah zatim, uz varijacije ponovili drugi državni funkcioneri. Usledilo je Dačićevo podgrevanje ideje o podeli Kosova, pa nemački spisak od sedam zahteva za početak pregovora sa EU od kojih je poslednji bio potpisivanje ugovora o normalizaciji odnosa sa državom koju Srbija ne priznaje. U međuvremenu smo imali (i još imamo) pretnju o suspenziji bezviznog režima, Dačićev "istorijski" govor u Dragincu za koji se ispostavilo da je bio medijski pregrejano plasiran, ali je ipak proizveo štetu... Sve se ovo dogodilo u danima pre i nakon 11. oktobra, kada je Komisija predstavila godišnji izveštaj o napretku Srbije, u kome se nalazila skrivena bomba.

Ta bomba, plasirana u jedan od pratećih dokumenata izveštaja, jeste rečenica u kojoj se pominje "neophodnost poštovanja teritorijalnog integriteta Kosova". Rečenica je namerno nejasno sročena tako da se ne vidi da li je uslov za Srbiju, ili samo stav Komisije da kosovski integritet treba poštovati. U Beogradu je usvojeno ovo prvo tumačenje, uz ljutitu reakciju Dačića da je to neprihvatljivo i Nikolićev zahtev da se ova formulacija briše. Komesar za proširenje Štefan File, koji je odmah po objavljivanju izveštaja doleteo u Beograd da smiri situaciju, objašnjavao je da nije reč o novom uslovu, već o političkoj poruci da podela Kosova ne dolazi u obzir, kao i da teritorijalni integritet nije isto što i suverenitet.

ŠTA POSLE SUSRETA U BRISELU: Ivica Dačić i Hašim Tači
Foto: Reuters

File je svojom posetom Beogradu uspeo da donekle smiri retoriku, ali su se posle toga dve strane povukle u uvređeno ćutanje koje je izgledalo kao da bi moglo da se oduži. Međutim, kako se ispostavilo, ispod površine se mnogo toga dešavalo, da bi iznenada izronilo u vidu gore opisanog susreta dva premijera u Briselu.

APRIL U OKTOBRU: I tako se, usred jeseni, rascvetalo proleće. U Beograd (i u Prištinu) su odmah počele da stižu poruke podrške iz zapadnih prestonica, najavljeno je da će Hilari Klinton posetiti Srbiju, britanski šef diplomatije Daglas Hejg je izjavio da je dodeljivanje datuma početka pregovora o pridruživanju moguće već u junu, čak se i poslovično mrzovoljni Berlin otkravio. Dačić je dan uoči pisanja ovog teksta poručio da odnosi Srbije i EU "nikada nisu bili bolji", dok je potpredsednica Vlade zadužena za integracije Suzana Grubješić izjavila da Srbija "nikada nije bila bliža Evropi". Kada se ovo uporedi sa izjavama koje su isti akteri davali pre svega nekoliko nedelja – nebo i zemlja.

To, međutim, ne znači da će odsad sve ići kao podmazano. Ešton je najavila da bi sledeći susret Dačić–Tači trebalo da se dogodi već za nekoliko nedelja, čim se u Beogradu sastavi platforma. Taj drugi susret neće biti samo ceremonijalan, već se očekuje da se na njemu najave neki konkretni dogovori, za početak najverovatnije o struji i mobilnoj telefoniji.

A zatim, ukoliko želi da u junu 2013. dobije datum početka pregovora, Srbija bi morala da pod hitno ubrza primenu dosad prihvaćenih sporazuma, a najpre čuveni IBM, odnosno sporazum o integrisanom upravljanju prelazima. Ovo neće biti nimalo lako u uslovima u kojima predstavnici Srba sa severa Kosova uglas govore da taj sporazum ne prihvataju, a nije jasno kako Beograd može da ga protiv njihove volje sprovede.

Sledeća stavka na listi koju je još u martu postavio Evropski savet odnosi se na slobodu kretanja Euleksa i KFOR po severu, za koju opet nije jasno kako Srbija može da je obezbedi. Da stvar bude nezgodnija, upravo bi sprovođenje IBM-a lako moglo da podigne tenzije na severu, sa barikadama, pucanjem i ostalim neprijatnim scenama koje smo gledali pretprošlog leta. I konačno, Srbija bi morala da počne da radi na ukidanju takozvanih "paralelnih institucija" na severu, od kojih je prva na redu, kako se ovde može čuti, kancelarija poreske uprave u Mitrovici. Iz Brisela se sem toga zahteva uklanjanje zvanično nepostojećih policijskih struktura i prepuštanje sudske nadležnosti mešovitim međunarodno-lokalnim sudovima, dok se finansiranje školskih i zdravstvenih ustanova toleriše, pod uslovom da postane transparentno. ▸

Ni tu nije kraj, jer treba rešavati i probleme koje je Komisija uočila i opisala, a nisu u vezi sa Kosovom: očajno stanje u pravosuđu, još gore u ekonomiji (sa posebnim osvrtom na ugroženu nezavisnost centralne banke), nedoslednost u poštovanju ljudskih prava... Spisak je podugačak, a Srbija mora do proleća da većinu ovih problema reši, ili da bar pokaže jaku volju da to učini, inače od datuma pregovora opet nema ništa, čak ni sledeće godine.

IZA OGLEDALA: Ovde dolazimo do suštine problema koji ova vlada ima u odnosima sa Briselom, a oni su trojaki. Prvo, iako u Briselu vole da ponavljaju da veruju u spremnost novih srpskih vlasti da istraju na evropskom putu, na Srpsku naprednu stranku i nešto manje na socijaliste se ovde još uvek gleda sa izvesnim podozrenjem (Nikolićevo uporno poricanje genocida u Srebrenici ne pomaže da se te sumnje razveju). Drugo, prethodna vlada je neiskrenom politikom prilično narušila kredibilitet Srbije u Briselu. "Stekli smo utisak da se Srbija upustila u dijalog samo da bi dobila status kandidata, a čim ga je dobila, sve je stalo", rekao je ovom dopisniku jedan visoki funkcioner EU. "Od sada više ništa nema na kredit."

Treći problem, kao ni drugi, nije krivica ove vlade, ali ona svejedno mora s njim da se nosi. To je rastući otpor većine članica EU samoj ideji proširenja, otpor koji je prouzrokovan ekonomskom krizom i sve prisutnijom ksenofobijom, pogotovo među nemačkim glasačima. Nedavna ispitivanja javnog mnjenja pokazuju da više od polovine Nemaca smatra da ceo proces proširenja EU (ne samo kad je reč o Srbiji) treba zaustaviti, a njihovi političari moraju da o tome vode računa. I konačno, uslovi za proširivanje su iz godine u godinu sve stroži i komplikovaniji. Hrvatska je na putu do članstva morala da prođe kroz procedure kojih su Bugarska i Rumunija bile pošteđene, procedure će biti dodatno pooštrene za Srbiju (i ostale kandidate kad na njih dođe red) jer je taj trend već čvrsto uspostavljen. Ponovo: ništa na kredit.

Srbija je možda umorna od trčanja za Evropom, ali vreme ne radi za nju. U *Alisi u zemlji iza ogledala* Luisa Kerola ima jedna scena gde Alisa primećuje da, iako žurno korača prema kraljevskom zamku, nikako ne uspeva da mu se približi. "Vidiš, ovde moraš da trčiš iz sve snage samo da bi ostala tu gde si", kaže joj Crvena Kraljica. "A ako hoćeš negde da stigneš, onda moraš da trčiš dvaput brže." ◂

Dejan Anastasijević

GLEDANJE U OČI: Če Gevara i Tito, 1959.

Političke konvencije

Više od stiska ruke

Nismo videli fotografiju, a kamoli snimak rukovanja Dačića i Tačija, ne znamo da li je bila reč o mlakom dodiru šaka uz gledanje u stranu, muškom stiskanju desnice kao među poslovnim partnerima, ili rivalima, koji ne moraju da se vole, ali misle da moraju nešto zajednički da urade, ili – što sumnjam – više od toga

NA TELEVIZIJI SMO svakodnevno svedoci bezbrojnih rukovanja, na gestove te vrste obično ne obraćamo nikakvu pažnju. Sada se iznenada mnogi uzbuđuju što se premijer Srbije Ivica Dačić rukovao sa šefom kosovske vlade Hašimom Tačijem. Da li taj čin u svetlu početka novih razgovora između vodećih političara iz Beograda i Prištine išta znači? Po mom mišljenju, sve dok ne saznamo više detalja – ne znači ništa.

Rukovanje je veoma često, uobičajeno, praktikuje se u najrazličitijim prilikama. Uzmimo kao primer kada domaćin – šef države, ministar, ambasador, privrednik – priredi prijem. Običaj je da stoji blizu ulaza i da se rukuje sa svim gostima, nekada sa stotinama na sat, iako većinu i ne poznaje. Pored domaćina obično stoji šef protokola koji mu šapuće s kim upravo treba da se rukuje. Higijeničari kažu da su to najzgodnije prilike za prenošenje infekcija.

Besmisleno je razglabati o nečijem rukovanju, a da se tom prilikom ne opiše izraz lica onog koji pruža i onog koji prihvata pruženu ruku, ako se istovremeno ne analizira šta nam kazuje govor tela.

KAKO SE RUKOVAO TITO: Imao sam prilike da kao prevodilac stojim pored Tita dok bi se rukovao sa gostom ili domaćinom. Tito je dobro govorio nemački, sasvim dovoljno za kratke pozdravne reči. Prevodilac mu za to nije bio potreban, pa sam mogao mirno da proučavam kako se rukuje. Navešću samo tri primera sa nemačkog jezičkog područja.

Pozdravljanje sa Vilijem Brantom bilo je propraćeno srdačnim osmehom, obostranim znacima radosti. Oni su jedan drugom očigledno bili simpatični.

Pošto je Brant dao ostavku na njegovo mesto stupio je Helmut Šmit, takođe socijaldemokrata, što je Tito u prvom trenutku dočekao sa skepsom. Šmitova već izdaleka ispružena ruka prilikom njihovog prvog susreta pokazivala je da nemački kancelar od tog susreta očekuje mnogo, a Titov izraz lica bio je prilično hladan, tek će u toku razgovora postati ljubazniji.

Rukovanje Tita sa nekadašnjom šefom Socijalističke partije i državnog saveta Nemačke

Demokratske Republike Valterom Ulbrihtom bilo je pružanje ruku iz daljine širokim gestom, ali Titov pogled bio je pritom, blago rečeno, ironičan. Mi iz pratnje smo znali da se njih dvojica poznaju još iz vremena emigracije u Moskvi sredinom tridesetih godina prošlog veka i da se još od tada ne vole. Zvanično su se oslovljavali sa "druže predsedniče". Ali kada bi mikrofoni bili isključeni Valter Ulbriht je Josipa Broza oslovljavao sa "Valter", jer je to bio Titov pseudonim u Kominterni, ali je Tito svog istočnonemačkog partnera oslovljavao "Ulbriht!", prezimenom, što je zapravo bilo neučtivo, čak prezrivo.

Posmatrajući Tita sviđalo mi se što se prilikom rukovanja držao uspravno, ničim nije nagoveštavao ni blagi naklon, što mnogi čine misleći da je to naročito učtivo, i što je svom partneru uvek gledao pravo u oči. Kao znak rasejanosti, nepažnje ili čak nesigurnosti tumači se ako pogled onog koji se rukuje odluta negde u stranu ili je uperen nadole, u pravcu cipela.

Tito se nije rukovao samo sa svojim gostima ili domaćinima, nego uvek i sa saradnicima, koji inače nisu stalno bili s njim. Svaki put, kad bih dolazio da prevodim, pozdravio bi me rukovanjem, a kad bi se posao završio opraštao se isto tako uz zahvaljivanje. Učtivost je vrlina koja krasi velike ljude.

BANALNO, SRDAČNO, BACI KOSKU: Upravo zbog toga što je klasično rukovanje postalo najbanalniji mogući, konvencionalni pozdrav, većina državnika srdačnost pokazuje na neki drugu način. Jedna od mogućnosti je da ne ostane samo na kratkom obuhvatanju ispružene šake sopstvenim prstima, nego da se i duže vreme zadrži stisak i ruke zajednički prodrmaju. Druga mogućnost je da se ispružena ruka prihvati sa obe svoje ruke i tako stisne u znak srdačnosti.

Nemački mediji su prvi susret Angele Merkel i Vladimira Putina dočekali sa posebnom radoznalošću. Svet je obišla fotografija na kojoj se dobro vidi kako Merkelova svojom levicom drži Putinovu nadlanicu dok se čvrsto rukuju desnicama, tako da je to gotovo već nagoveštaj zagrljaja.

Naznaka zagrljaja uz tapšanje partnera po leđima još je srdačniji znak pozdrava. U tom pogledu ima i preterivanja. Boris Tadić je kao predsednik voleo svoje partnere da tapše po nadlanici ili po leđima, a na njihovim licima se ponekad jasno videlo da im se to ne sviđa i nehotice bi izmicali od neželjenog dodira.

Među državnicima istočnoevropskih zemalja, ne samo pravoslavnih po veri, običaj je bio i ostao da se tri puta poljube u obraz, odnosno, u najmanju ruku da to naznače približavanjem obraza obrazu. Meni se taj gest uvek činio pomalo smešnim, pogotovu ako bi jedan od dvojice, koji tako razmenjuju ljubaznu učtivost, bio znatno niži rastom od drugog. Da li ti pozdravni poljupci označavaju posebnu prisnost? Nisam uveren da je tako. I to je samo navika i formalnost. Sećam se sa nekih skupova izraza lica tadašnjeg šefa države i partije Sovjetskog Saveza Leonida Brežnjeva, kako preko ramena osobe sa kojom razmenjuje poljupce grimasom pokazuje antipatiju, gotovo odurnost.

Nikad nisam zapazio da državnici-muškarci damama na čelu država pokazuju nekakvu drugačiju pažnju, nego kolegama istog pola. Dok bi suprugama državnika, a pogotovu umetnicama prisutnim na prijemima, neki od njih elegantno ljubili ruku, koleginicama bi usledio isti pozdrav kao kolegama – čvrsto rukovanje. Možda se time izražava jednakost među polovima. To se posebno zapažalo kad je predsednica vlade Velike Britanije bila Margaret Tačer, a poslednjih godina, dok stoji na čelu Nemačke, kod Angele Merkel. Merkelova, doduše, kao da naglašeno prihvata takav stav, gotovo je uvek u pantalonama. U damskoj haljini se obično viđa jednom godišnje, na otvaranju Vagnerovog festivala u Bajrojtu.

Merkelova u kontaktu sa drugim državnicima rado kao znak simpatije daje i poljupčiće u obraz. Nemački mediji su zapazili da se sa bivšim predsednikom Francuske, Sarkozijem, pri svakom susretu ljubila, dok se sa sadašnjim, sa socijaldemokratom Olandom, samo ozbiljno "po muški" rukuje.

Rukovanje nije samo pozdrav, već i potvrđivanje dogovorenog. U Švajcarskoj, gde je još i danas na ceni običajno pravo, potvrđivanje ugovora rukovanjem ima istu vrednost kao potpis pod ugovorom, koji čak i nije neophodan.

Nismo videli fotografiju, a kamoli filmski snimak rukovanja Dačića i Tačija, znamo samo šta su njih dvojica izjavljivali. Na osnovu toga ne znamo da li je bila reč o mlakom dodiru šaka uz gledanje u stranu, muškom stiskanju desnice kao među poslovnim partnerima, ili rivalima, koji ne moraju da se vole, ali misle da moraju nešto zajednički da urade, ili – što sumnjam – više od toga.

Dve hiljade godina rukovanja

Rukovanje je među narodima Evrope i Severne Amerike odavno uobičajeni neverbalni ritual pozdravljanja, ali i simbolično overavanje dogovora. Običaj je verovatno nastao kada bi se pri susretu potencijalnih protivnika ispružila nenaoružana desnica kao dokaz miroljubivih namera, a ona bi se prihvatala takođe nenaoružanom rukom kao znak odobravanja takvog odnosa. O rukovanju je bilo reči još u Poslanici Svetog Pavla Galaćanima. Kao simbol jedinstva slika rukovanja javlja se i na rimskim novčićima. Taj običaj je, dakle, u najmanju ruku star preko dve hiljade godina u krajevima koje smatramo kolevkom naše civilizacije, ali to nije tako svuda na svetu. Među brojnim starim narodima, na primer, u Aziji, direktan dodir se smatrao isuviše intimnim, miroljubivost pozdrava se tamo pokazuje sklapanjem golih ruku – kao u našem svetu za molitvu – i naklonom. Kinezi su u poslednje vreme prihvatili da se rukuju, ali čvrst stisak ruku, koji se u našim sferama smatra ozbiljnim i odrazom karaktera, kod njih važi kao neučtiv, gotovo agresivan.

NIJE ŠIJA, NEGO...: Govor tela je važan, ali suština je ipak u tome šta će se zapisati, objaviti i potpisati, ali i kako će to ko protumačiti. Zbog toga se pitam i kako je ko u stvari konkretno došao do formulacije o "teritorijalnom integritetu Kosova", koju, jednom napisanu u zvaničnom dokumentu, oni koji su je smislili više nikad neće promeniti, ali mogu različito da je tumače.

Ponekad sam učestvovao u pisanju tekstova, koje bi "veliki" kasnije potvrđivali i potpisivali i kao primer navešću samo jedan, karakterističan slučaj.

Poseta Tita (istočnoj) Nemačkoj Demokratskoj Republici. Tito na izletu u Drezdenu, a u Berlinu nas nekolicina radimo na "zajedničkoj izjavi" koju će on i Ulbriht potpisati. Za Tita znamo ▸

da ga je "baš briga". Šef naše grupe je Milorad Pešić, tada načelnik u Ministarstvu inostranih poslova, posle zamenik ministra. Bili smo drugovi iz omladinske organizacije, pa smo međusobno razgovarali sasvim neformalno, njegovo uputstvo meni kao prevodiocu bilo je "Gnjavi ih što više."

Po njihovom predlogu trebalo je da nam šefovi izjave da će naše dve države da se "bore" za nešto. Koliko je to za nas bilo nevažno dokazuje da se više ne sećam ni o čemu se tačno radilo. Mi smo smatrali da je to prejaka reč i promenili je utoliko što smo pristali da ćemo se za to nešto važno "angažovati". Nemačka strana, zapravo, njihov zamenik ministra inostranih poslova, Kenig, reče da se to na nemačkom jeziku tako ne može reći. Može – tvrdio je on – na primer da se angažuje glumica za neku ulogu, a ne da se neko angažuje za nešto. Zahtevao sam da se donesu nemački enciklopedijski rečnici. Dokazalo se da postoji i "angažovanje" nekog za neki posao, ali i "angažovati se" za određenu stvar.

"Pa onda neka na vašem jeziku piše angažovati se, a na nemačkom će biti boriti se", reče Kenig.

"Ne može!", kažem ja.

"Ma, ko ste vi uopšte da nam ovde kažete šta može, a šta ne može?", naljutio se nemački diplomata.

Milorad, koji je do tada dremao i pustio mene da, kao što je zahtevao "gnjavim", kao da se probudio, ali nije se mešao.

"Ja sam odgovoran za jezik", kažem. "Ako izjava bude različita na nemačkom i srpskohrvatskom jeziku, to mogu da odobre samo drugovi Ulbriht i Tito. Da pitamo njih?"

Naravno da nismo.

Hteo sam da kažem, da sve dok neko nešto o tome ne bude napisao u svojim memoarima, nećemo znati ko je došao na ideju da u zvaničnom dokumentu iako "statusno neutralno" progovori o "teritorijalnom integritetu" Kosova. Preostaje nam samo da taj pojam odbacimo sasvim, a s njim i celi dokument u kome se nalazi, ili da prihvatimo zbunjeno naknadno tumačenje, da se nije htelo reći ono što je očigledno, nego samo da se severni deo ne sme odvojiti od ostatka Kosova i Metohije.

Biće zanimljivo da se u vezi sa predstojećim nastavkom pregovora između Beograda i Prištine, a takođe i zvanične srpske platforme po tom pitanju, posmatraju i govor tela i izrazi lica onih ličnosti koje će raditi na miru i tumačiti napisane reči. ◂

Ivan Ivanji

Iskušenja vlade

Krupni plan i slika bez tona

Kolika se medijska tarapana podigla zbog platforme o Kosovu, stiče se utisak da Beograd sprema zacelo nešto čega se niko dosad setio nije. Kakvom se god modelu priklonili, biće pravo čudo ako ga sva tri koaliciona partnera u tako kratkom roku jednoglasno prihvate. Valjda je zato važno i gospođi Klinton da dođe u Beograd

Ivica Dačić je ponovo u sedlu. Posle susreta s Hašimom Tačijem u Briselu kod baronese Ketrin Ešton, a pred dolazak Hilari Klinton u Beograd, čini se da je ojačao posle višenedeljne krize. Samo zato što je, koliko to god možda nije želeo, odlučio da se prihvati konkretnog posla – kosovskog – onog koji mu je sve vreme stajao na stolu, jer mu je u opisu radnog mesta. Zato je, kad su ga novinari pitali o problemima s Aleksandrom Vučićem, slavodobitno izgovorio: "Mi nemamo nikakvih problema, kakav je to problem na lokalnom nivou koji može da sruši vladu? Je l' mislite da sam lud da se sretnem s Tačijem u uslovima kada će vlada pasti zbog Smederevske Palanke ili Zaječara? Nemojte da ste smešni!"

ŠTA ČEKA PREGOVARAČE: Vlada Srbije i Hilari Klinton
Foto: Tanjug i Reuters

Zna i Dačić sveže sleteo iz evropske prestonice da je Briselu (čitajte Berlinu) kao i Vašingtonu, važan samo krupni plan. Odande se ne vide ni njegov govor u Dragincu, ni Smederevska Palanka, a ne zanima ih ni ko kome zbog borbe protiv korupcije podmeće klipove u točkove u novoj vladi. Odande se vidi susret Dačića i Tačija, njihovo (ne)istorijsko rukovanje, i ništa više.

Ljudi koji se bave kosovskom politikom u Briselu drže se linije koja je definisana 2007. godine u Vašingtonu – da će Kosovo biti nezavisno i da mora rukama i nogama da se radi na tome.

SLIKA, TON I REZOLUCIJA: Razumljiva je s tim u vezi nedavno usvojena prištinska rezolucija o normalizaciji odnosa sa Srbijom u kojoj stoji da mogući dijalog sa Srbijom, kao i njegovi rezultati treba da budu u skladu sa "suverenitetom Kosova, međunarodnim subjektivitetom, teritorijalnim integritetom i unutrašnjim ustavnim uređenjem", kao i da "Skupština Kosova podržava normalizaciju odnosa između dve nezavisne, suverene države". Ali i da će "dobrosusedske odnose podržati EU i SAD". Semjuel Žbogar, specijalni predstavnik EU na Kosovu, izjavio je povodom kosovske rezolucije da su je podržale šefica evropske diplomatije Ketrin Ešton i Hilari Klinton, američka državna sekretarka.

U Srbiji, s druge strane, kakofonija izjava i ciljeva. Po okončanju susreta s Hašimom Tačijem, Ivica Dačić je rekao da je cilj razgovora u Briselu bio da se vidi da li postoji želja za dijalogom, da Srbija ne menja svoju poziciju i razgovore smatra statusno neutralnim, ali i protivrečno tome: "Smatram da je vreme za istorijski dogovor, a spremni smo i za razgovore o konačnom statusu." Do zaključenja ovog broja u utorak, 23. septembra, dan pre najavljenog sastanka državnog vrha o platformi o Kosovu, nije još jasno na kojoj osnovi će se održati sledeći sastanak u novembru u kontekstu rezolucije o normalizaciji odnosa sa Srbijom koja je usvojena u Prištini? Ono što su već više puta svi ponovili vlasti u Beogradu nikada neće priznati Kosovo i Metohiju, a kosovski zvaničnici ponavljaju da je pitanje statusa za njih rešeno. Od Srbije se i ne traži priznanje nezavisnosti Kosova. Obrad Kesić, politički analitičar iz Vašingtona, nedavno je baš govorio o tome, da Sjedinjenim Američkim Državama više nije stalo da Srbija prizna nezavisnost Kosova. Važno je samo da "prihvati realnost".

RIKER KAŽE – NEMA NOVIH IZBORA: Odavno je poznato da se budućnost Kosova određuje na liniji Vašington – Berlin, na kojoj direktive stižu preko okeana, postoji još podrška Francuske i Velike Britanije. Nedavno je i šef britanske diplomatije Vilijam Hejg najavio dolazak u Prištinu i Beograd kako bi podržao početak dijaloga na visokom nivou. Drugih bitnih igrača u EU, koji se bave Kosovom – nema, sem pet država koje ne priznaju Kosovo (Kipar, Španija, Rumunija, Slovačka, Grčka), čiji zvaničnici takođe nisu mogli da ne registruju susret Dačića i Tačija.

To što se neko iz samog državnog vrha Srbije, i to još premijer, susreo sa Hašimom Tačijem, to jeste vest, posle koje je važno da Hilari Klinton dođe u Beograd. Poseta Klintonove mogla bi da se čita kao svojevrsna nagrada sadašnjoj vlasti zbog dosadašnjih koraka u politici ▸

Kad zataji vladina matematika

Trud lokalnih demokrata u Smederevskoj Palanci da se održe na vlasti i brojne međupartijske zavrzlame pretvorile su se u "lokalnu ujdurmu" (kako je događaje u tom gradu nazvao Ivica Dačić), koja je u jednom trenutnu prerasla u, stekao se utisak, najveći izazov sa kojim se suočila Vlada Srbije

Izvori kažu da je istiskivanje naprednjaka iz lokalne vlasti, uz pomoć lokalnih SPS i URS, na sednici održanoj u petak, 19. oktobra, veoma naljutilo Aleksandra Vučića. Zato je Ivici Dačiću i Mlađanu Dinkiću poručio da izbacivanje naprednjaka "neće proći bez posledica".

Ipak, odlične veze lokalnih socijalista i demokrata, koji u Smederevskoj Palanci zajedno vladaju još od 2008. godine, ključni su faktor tamošnje arhitekture vlasti. A i nije da se socijalisti iz Smederevske Palanke nisu trudili da poslušaju glasove iz prestonice i formiraju vlast koja bi odgovarala strukturi Vlade Srbije. Iako su posle majskih izbora vlast formirali sa demokratama, ovi su nanjušili da se sprema prevrat, pa su u avgustu brže-bolje lokalnim naprednjacima dali ponudu koja se ne može odbiti i, za neko vreme, gurnuli prijatelje iz SPS-a u opoziciju.

Ali se sa naprednjacima, tvrdi prvi čovek demokrata u Smederevskoj Palanci i predsednik Opštine Radoslav Milojičić, koji i sam voli više da se predstavlja nadimkom Kena, nije dalo raditi.

Zbog, kako tvrdi, podela u tada devetočlanoj odborničkoj grupi SNS-a, nije bilo sednica skupštine i opštinskog veća, nije bilo moguće napraviti dogovor o rebalansu budžeta pa je, dve nedelje uoči isticanja zakonskog roka za uvođenje prinudne uprave, sazvana sednica na kojoj su naprednjaci poslani nazad u opoziciju.

Tako je Smederevska Palanka dobila treću vlast u poslednjih pet meseci, i veliku pažnju prestoničkih medija koji su došli da vide šta se to tako važno dešava u gradu koji je poznat po fabrici Goša, i kao rodno mesto Stanoja Glavaša i Perice Ognjenovića, koji je baš odatle krenuo da zablista u Crvenoj zvezdi, da bi se ugasio pod reflektorima Santijago Bernabea" u velikom Madridu.

"Ako Smederevska Palanka može da sruši vladu, onda stvarno treba i da padne", kaže Milojičić (28), bivši kik-boks šampion, koji se ljuti što novine pišu da je pravo iz kafića gde je radio kao kelner uskočio u fotelju predsednika opštine.

Na pitanje kako je Smederevska Palanka došla u poziciju da se preko nje prelama pitanje stabilnosti vlade, on odgovara:

"Ovde je DS jedini relevantan faktor koji je dobio podršku da vodi grad. Dobili smo ubedljivo, 16 mandata, i ne znam šta je tu SNS-u sporno. Mi i SPS, koji smo vodili ovaj grad prethodne četiri godine, dobili smo znatno veći broj glasova i to je jedina i prirodna koalicija."

Ipak, lokalni URS i SPS našli su se na tapetu, jer su omogućili istiskivanje naprednjaka. Prvi čovek URS-a u Smederevskoj Palanci i direktor bolnice, doktor Milan Brkić, međutim, smatra da je drama koja je nastala, potpuno nepotrebna, jer je nova struktura vlasti "logična priča koja je trebalo i ranije da se desi". DS i SPS, zaključuje, sami imaju stabilnu većinu, "pa svi ostali mogu samo da gledaju šta se dešava".

"Uostalom, kada je Boris Tadić izgubio predsedničke izbore, i kada je formirana nova vlada, SPS je krenuo u pregovore sa idejom da se takva vlast formira i ovde. I tog jutra, kada je trebalo da potpišemo koaliciononi sporazum, naprednjaci su saopštili da vlast prave sa demokratama", kaže on.

Brkić dalje navodi da su naprednjaci kasnije ponovo "minirali" potpisivanje takvog sporazuma stalnim odlaganjem, dok su istovremeno blokirali rad opštinskih tela. On kaže da ništa nisu radili, osim što su se ponašali kao "istražni organi".

"Oni su se trudili da istražuju korupciju, a pritom su sve vreme ostajali u vlasti sa DS-om koju su optuživali za korupciju. Pa, ako nekog optužujete za to, valjda je prvi dokaz da izađete i napravite neku drugu priču", zaključuje Brkić.

A prvi radni dan posle smene sa funkcija u opštini, u sedištu palanačkih naprednjaka proticao je u čudnoj atmosferi. Čitale su se novine na čijim je naslovnim stranama priča iz njihovog grada, smenjivale su se novinarske ekipe.

Milivoje Petrović, čovek koga su smenili sa funkcije zamenika predsednika Skupštine opštine, odlučno demantuje sve podele. Drugi čovek SNS-a u tom gradu priznaje da je bilo

Šta ljuti lokalne naprednjake?

Rukovodstvo naprednjaka u Smederevskoj Palanci odlučno odbija svaku mogućnost unutarstranačkih podela. Međutim, prva pukotina otkrivena je kada se dvoje od devet odbornika odvojilo i prešlo u samostalne odbornike. Sada se nezvanično govori da je sedam članova SNS-a u lokalnoj skupštini podeljeno u čak tri frakcije. Kako potvrđuju izvori "Vremena", deo naprednjaka u Smederevskoj Palanci zaista je nezadovoljan činjenicom da je partijska centrala u Beogradu neformalno za svog glavnog čoveka u tom gradu postavila čoveka iz Pančeva. "Nema šta da ovde dolazi čovek sa strane. Kad se on skloni, biće sve bolje", rekao nam je jedan od nezadovoljnih naprednjaka.

prema Kosovu, ali je i vrsta pritiska za nove korake u dijalogu između Prištine i Beograda. Možda više ovo drugo, uvereni su poznavaoci prilika na relaciji Vašington–Brisel preko Berlina. U Berlinu i Vašingtonu i te kako su svesni da je susret dvojice premijera više simbolika, neka vrsta dobrog gesta koji bi trebalo da najavi bolje odnose Beograda i Prištine, ali da, još, konkretno ništa ne znači. Zato se oglasio i Gvido Vestervele, šef nemačke diplomatije, i preko svog portparola poručio da je "ključni kriterijum za približavanje dve države Evropskoj uniji normalizacija odnosa između Srbije i Kosova i stvaranje dobrosusedskih odnosa".

Odmah posle susreta dvojice premijera oglasio se i domaćoj javnosti već poznati zamenik pomoćnika Hilari Klinton Filip Riker. Posle nekoliko prigodnih rečenica o napredovanju Srbije ka EU, i da Sjedinjene Američke Države bezrezervno podržavaju nastavak dijaloga ka normalizaciji odnosa između Prištine i Beograda,

Kako danas živi Smederevska Palanka

Smederevska Palanka danas ima oko 55.000 stanovnika. Prema podacima iz 2011. godine, prosečna neto plata je bila 295 evra, a stopa nezaposlenosti 13,5 odsto. Grad je nekada živeo od fabrike Goša, koja je danas holding kompanija, čiji su neki delovi privatizovani, ali su neki i u stečaju. Malo je poznato da je u vreme stare Jugoslavije započeta i izgradnja sportske hale, koja je trebalo da ima 25.000 sedećih mesta. Danas se tamo hvale "Palanačkim Kiseljakom" i banjom koja "leči sve". Jedno od najvećih ulaganja u poslednje vreme je otvaranje postrojenja iz koga izlaze flaše "kokte".

problema u saradnji sa demokratama, i to zato što im nije dozvoljeno da uđu u tokove novca. A opština je, kaže, "u dubiozi".

"Mi nismo obezbedili deci grejanje, prevoz, penzionerima smo ukinuli povlastice, rekao sam vam da postoji pretnja da će nam biti ukinuto vodosnabdevanje, da će biti isključena struja", kaže i zaključuje da su građani od njih očekivali da se uključe u rešavanje problema. Dodaje i da su imali nameru da opštinu pomognu autoritetom koji stranka sada ima kao jedna od nosećih u Vladi.

Za to vreme, socijalisti su ponovo otvarali kancelarije iz kojih su izašli u avgustu. Milan Jelić, koji se posle perioda provedenog u opoziciji, ponovo našao na funkciji zamenika predsednika Opštine, ponosno razgleda prostoriju sa novim nameštajem, koju je, kaže, on sredio. "Prvi put sam ovde od kada je sređena."

Na pitanje da li je sad lokalni SPS odgovoran za stabilnost vlade, odgovara da je u stalnom kontaktu sa centralom i da preslikati strukturu vlade u Smederevskoj Palanci jednostavno nije moguće.

"Vladina priča ne daje matematiku u ovoj opštini. Nekada je davala, sada više ne daje zbog odugovlačenja SNS-a. Došli su do situacije da nemaju više jedinstvenu odborničku grupu i samim tim matematika ne postoji", objašnjava on.

I tako ukrug. Mnogi akteri će ipak nezvanično priznati da bi opština funkcionisala lakše ako bi iza sebe imala i pomoć Vlade. Zato se većina ne bi kladila na to koliko će potrajati nova opštinska vlast, ne isključujući mogućnost da ove lokalne zavrzlame budu raspetljane vanrednim lokalnim izborima. ◂

Peđa Obradović, B92

Glas Amerike je javio da je Riker kazao i ovo: "Pred Srbijom je velika šansa da krene napred. Imamo novu vladu, nema izbora ili nečeg što bi moglo da naškodi trenutnoj situaciji." Toliko o krupnom planu i slici bez tona. I ko bi sad u Nemanjinoj 11 u Beogradu mogao i da pomisli da vladu ruši zbog Smederevske Palanke ili borbe protiv korupcije? Ako uvaženi gospodin Riker kaže da nema nečeg što bi moglo da naškodi trenutnoj situaciji – onda nema.

TRICE I KUČINE: S druge strane, koliko god da su u poređenju sa Tačijem, Palanka, Leskovac i Zaječar "trice i kučine", Dačić je, kako se moglo pročitati po beogradskim tabloidima, na vanrednoj sednici Predsedništva SPS-a u nedelju naredio da se raspuste svi lokalni odbori koji odbiju da naprave vlast sa naprednjacima. Kada je njegov prvi zamenik u vladi Aleksandar Vučić još pre dva meseca, pritisnut zahtevima novosadskih naprednjaka, zapretio da će "vlast na lokalu ili biti prekomponovana ili će se ići na nove izbore", i dao rok da se vlast na lokalu promeni (usaglasi sa republičkom) do 3. septembra – niko mu nije verovao. Danas su prilike u vladi nešto drugačije, mada ni ovog puta Vučić nije bio bogzna kako ubedljiv, valjda i zato što je proteklih nekoliko meseci počesto dovodio vladu u pitanje i prizivao izbore. Poslednji put u "otvorenom pismu" kad je rekao da je spreman da položi račune građanima Srbije za svoj rad u borbi protiv korupcije, koju mu, kako to vole da komentarišu naprednjaci po političkoj čaršiji, "koče socijalisti".

Vučić je u svom poslednjem opominjanju socijalista dao novi rok, traži od Dačića da se vlast na lokalu prilagodi republičkoj do početka novembra. Ovog puta je problem na lokalu (odluka SPS-a i URS-a da sa vlasti u Smederevskoj Palanci skinu SNS) kao jedan od povoda za loše odnose premijera i prvog vicepremijera nekako uvezan s više puta najavljivanim sastankom državnog vrha povodom pregovora s Prištinom u Briselu. Zanimljivo je da je sastanak Dačića i Vučića o koalicijama na lokalu predviđen za utorak (23. oktobar), a sastanak državnog vrha o Kosovu za dan posle, u sredu (24. oktobra). Zašto baš tim redosledom, može se kazati samo. U opoziciji tvrde da su im važni samo stranački interesi. Bojan Đurić iz LDP-a kaže ovako: "Prvo raspravljaju o lokalu, pa o platformi za Kosovo, ne znam kada će razgovarati o budžetu, što je apsolutno najvažnije pitanje za ovu zemlju." Jadranka Joksimović, članica Predsedništva SNS-a, ona koja je prva ustala da odbrani evropski put Srbije od govora Ivice Dačića u Dragincu povodom obeležavanja nacističkog zločina, rekla je da postoje isuviše veliki problemi kojima ova zemlja mora da se bavi, te da izbora skoro biti neće. Kazala je i da svako ko se iole ozbiljno bavi politikom "u stalnoj je kampanji". Samo još kad bi nam kazali kad govore za kampanju, a kad odistinski, da bismo mogli lakše da ih pratimo.

Kako bilo, u Leskovcu su, na dan kada je održan sastanak Dačića, Vučića i Dinkića o lokalnoj vlasti, naprednjaci konačno preuzeli vlast, i to bez pomoći socijalista. Pošto su leskovački socijalisti odbili da formiraju vlast s naprednjacima i raskinu koaliciju s demokratama, ▸

naprednjaci su uz pomoć URS-a, DSS-a, Jedinstvene Srbije i PUPS-a. U Zaječaru je trebalo da demokrate, naprednjaci i LDP koji imaju novoformiranu većinu preuzmu vlast i smene Boška Ničića (URS) sa mesta gradonačelnika, ali se to ipak nije dogodilo. Vlast bi još trebalo da se promeni u Kniću, Kuršumliji, Somboru, Smederevskoj Palanci i Šapcu. Dačić, Vučić i Dinkić nisu imali izjavu za medije posle sastanka u Nemanjinoj 11. Ono što je sigurno, razgovor trojice koalicionih partnera bio je dug i težak, ali vlada neće pasti zato što su se dogovorili da se SNS mora poštovati kao najveća stranka i da će se vlast prekomponovati u Srbiji tamo gde to bude bilo moguće.

PREGOVARAČKA PLATFORMA ZA KOSOVO I EVROPSKI PUT SRBIJE: T. Nikolić i H. Van Rompej

Foto: Reuters

KOSMIČKA PRAVDA: Valja ovde podsetiti da je odmeravanje u "ucenjivačkom kapacitetu" između Dačića i Vučića počelo onog trenutka kada je srpski premijer izašao pred novinare i obznanio da će s naprednjacima da pravi vladu, i da će u toj vladi biti premijer. Možda su dotad naprednjaci bili primorani da se savijaju i obećavaju, ali od tog trenutka krenulo je "disciplinovanje" Ivice Dačića. U stvari, naprednjačko treniranje strogoće nad šefom socijalista poklapa se otprilike s dolaskom već pominjanog Filipa Rikera, zamenika pomoćnika Hilari Klinton, usred naprednjačko-socijalističkih pregovora o novoj vladi (3. jul). Tada je bilo u štampi da je američka državna sekretarka poslala visoke zvaničnike Stejt departmenta u Beograd (prvo Rikera, a potom i svog pomoćnika Gordona) da saznaju postoji li i dalje, mogućnost da se dogovori velika koalicija naprednjaka i demokrata, jer Ivica Dačić "iritira Amerikance svojom retorikom o Kosovu". Koliko Vašington polaže na susret dvojice premijera, i rešenje kosovskog problema, govori i činjenica da će nekoliko meseci kasnije Hilari Klinton posetiti Beograd i Prištinu, samo šest dana pre izbora u SAD.

Svoju dosta slabu poziciju u Vašingtonu i Briselu Dačić je i za vreme izbora i posle njih sam pogoršao izjavama poput one kada je najavljivao svoj raskid sa demokratama: "Mislite da možemo u vladu koja će posle tri dana reći da to mora biti ispunjeno, da se otvori kancelarija Vlade Srbije u Prištini i kosovske vlade u Beogradu, čini mi se da nam je lakše da priznamo nezavisnost Kosova?" Tad je rekao (17. jun) da ukoliko su dve velike stranke DS i SNS na to pristale, onda neka prave veliku koaliciju. Svega nekoliko dana posle vidovdanskog dogovora o novoj vladi (3. jul) Dačić je opovrgao ne samo svoje izjave o Kosovu i pregovorima s Prištinom u Briselu (a bilo ih je onoliko, valja samo imati strpljenja u guglanju), nego je naglasio da se potpuno neosnovano podgrevaju sumnje kako nova vlada neće sprovoditi već dogovoreno. Po diplomatskim kuloarima pričalo se tada da je i Riker značajno uticao na naglu promenu raspoloženja Ivice Dačića prema Kosovu.

Ubrzo je i Mlađan Dinkić, ministar finansija i privrede Srbije, najavio da će nova vlada morati da prihvati sve ono što je prethodna obećala EU u vezi sa Kosovom i Metohijom: "Moraćemo prihvatiti otvaranje kancelarije Srbije u Prištini i Prištine u Beogradu, ukoliko je takva obećanja prethodna vlada dala EU." Premijer Dačić to više nije komentarisao. Ispostavilo se da je uprkos preventivno skeptičnim zvaničnicima Brisela i Vašingtona, Jelko Kacin, izvestilac Evropskog parlamenta za Srbiju, najviše bio u pravu, rekavši da Dačiću treba dati šansu, i da pored nekih Dačićevih kontroverznih izjava "treba sačekati da on preuzme odgovornost vlasti". Slično je bilo i nedavno, kada je i pored bure koju je napravio svojim govorom o nacističkim zločinima i EU u Dragincu, posle samo nekoliko dana otišao u Brisel da se rukuje s Hašimom Tačijem.

Dok mu jedni javno aplaudiraju, iskreno zadovoljni što će u novom kosovskom ciklusu biti samo statisti, drugi likuju uvereni da ima "kosmičke pravde" u tome što je baš Ivicu Dačića zapalo da reši kosovsko pitanje. Prvo, sam je hteo da bude premijer, a drugo i red je da završi ono što je njegov prethodnik Milošević započeo, najčešći su komentari po forumima. "Delikatan je trenutak u kojem se Dačić prihvatio ovog posla. Istina, naš vrh stranke je odigrao tako da nije ni mogao da ne prihvati", kaže ugledni beogradski naprednjak za "Vreme". I objašnjava: "Znate, nije ovo trenutak u kome bilo ko normalan može da razmišlja o tome kome Dačićev eventualni pregovarački uspeh može doneti politički poene. Šanse za uspeh su minimalne, koliko god vam Vučić delovao neodređeno kada kaže da nijedan građanin Srbije neće biti srećan ni sa jednim rešenjem. Dačićev eventualni uspeh, bio bi i uspeh platforme iza koje je stao većinski deo Srbije. Normalno je da u slučaju uspeha njemu pripadne najveća slava. Ponavljam nije vreme za merenje rejtinga unutar koalicije."

Kolika se medijska tarapana podigla zbog platforme o Kosovu, stiče se utisak da Beograd sprema zacelo nešto čega se niko dosad setio nije. I koji će kad se pojavi ostaviti bez daha i Prištinu i Brisel i Vašington, kosovske Srbe i sve nas zajedno. Radna verzija već postoji, početkom novembra bi trebalo da bude gotov dokument platforme, koji bi se, kako najavljuju u koaliciji, našao pred poslanicima u Skupštini Srbije.

Kakvom se god modelu priklonili, biće pravo čudo ako ga sva tri koaliciona partnera u tako kratkom roku jednoglasno prihvate. Valjda je zato važno i gospođi Klinton da dođe u Beograd. ◂

Zora Drčelić

Pravosuđe pod pritiskom

Džak, šokovi i pretnje

Bilo bi vreme da se svi iz izvršne vlasti okanu verbalnih i medijskih hapšenja, smenjivanja sudija i tužilaca i ostalih pritisaka na pravosuđe

Točno u podne 9. maja ove godine, tri dana nakon izbora na svim nivoima, Tomislav Nikolić, tada kandidat, a danas predsjednik države, izjavio je: "Imam nešto u rukama i videćete šta se dogodilo u nedelju na izborima." Pet sati kasnije istoga dana, njegov tadašnji stranački zamjenik, danas predsjednik stranke, ministar i svašta još u Vladi Srbije izjavio je: "Imamo materijalne dokaze da je vlast pokrala izbore 6. maja."

Još tada je Republičko tužilaštvo saopćilo da u Pančevu, na spornom mjestu broj 57, nije bilo prekrajanja izborne volje građana, već su glasački listići ukradeni nakon što su svi članovi biračkog odbora, uključujući naprednjake, nakon brojanja glasova bez primjedbi potpisali zapisnik.

Naprednjaci su pak tvrdili najprije da im je sporni birački materijal dostavljen u stranku (Vučić), odnosno da su nađeni u kontejneru (Nikolić), a današnji predsjednik je optužio tužilaštvo da je i samo sudjelovalo u izbornoj krađi, kao i da su naprednjaci spremni da "fizički brane svaki glas", ili doslovno: "Spreman sam da se fizički tučem na biračkom mestu na kome kradu."

NEDOSTATAK DOKAZA: Nakon drugog kruga izbora, u kojem je Nikolić pobijedio Borisa Tadića, cijela je stvar gurnuta u zaborav, sve do ovih dana, kad je pančevačko Osnovno tužilaštvo saopćilo rezultate istrage: nema dokaza da je vreću (džak) glasova netko ukrao s namjerom da ga zloupotrijebi. Nije ustanovljeno ni tko je vreću ukrao, niti tko je prepravljao listiće, niti otkud sve to u sjedištu SNS-a.

Kako god, ispostavilo se u istrazi da je, nakon traljavog rada izborne komisije na tom biračkom mjestu, ostala jedna vreća s glasačkim listićima koja na kraju nije odnesena u Gradsku izbornu komisiju nakon što su potpisani zapisnici i svi članovi izborne komisije napustili školu u kojoj su se izbori održavali. Jasno je utvrđeno jedino – okom nadzorne kamere – da je spornu vreću s glasačkim listićima do kontejnera donijela čistačica, misleći da je riječ o smeću. Nije ustanovljeno tko je od kontejnera

Foto: Tanjug

spornu vreću dva dana kasnije donio do sjedišta SNS-a u Beogradu. Očito se u tome nisu od početka slagali Nikolić, koji je znao da su glasovi završili u kontejneru, i Vučić, koji je tvrdio da je sporna vreća dostavljena u stranku; možda bi u tom vremenskom i činjeničnom nizu trebalo potražiti još poneku informaciju.

Kako god, izbori su završeni i svi su već na svojim funkcijama.

Čim je objavljena vijest da je pančevačko tužilaštvo odustalo od krivičnog gonjenja protiv NN osoba koje su eventualno zloupotrijebile vreću s glasačkim materijalom, krenula je nova gužva.

Demokratska stranka je tako odmah saopćila da odbacivanje prijave o izbornoj krađi, koju je podnio SNS nakon prvog kruga predsjedničkih izbora 6. maja, dokazuje da su sve optužbe Tomislava Nikolića o izbornoj krađi bile lažne. "Očito izmišljena afera o izbornoj krađi uticala je na ukupnu atmosferu pred drugi krug predsedničkih izbora, a Tomislav Nikolić je svojim tvrdnjama ozbiljno uzdrmao međunarodni ugled demokratske zemlje, koja je prethodno dobila status kandidata za članstvo u EU", saopćili su, tražeći izvinjenje od Nikolića i SNS-a.

Istoga dana javio se SNS – kao i obično, bili su "šokirani" reakcijom DS-a – ne govoreći o "džaku" i pokradenim izborima, već o tome da su odlučni da se bore protiv korupcije i da reakcija DS-a pokazuje da oni koji su umiješani u "skoro sve" korupcionaške afere i ovom prilikom pokušavaju izbjeći odgovornost. Što, dakako, neće proći (i tako dalje...). Usput, "SNS naglašava da je ovo tek početak u borbi za dokazivanje pljački izborne volje naroda u sklopu borbe protiv kriminala i korupcije, koja će se dešavati narednih nedelja", kažu u saopćenju, uz opasku da je DS uveo sistemsku korupciju u Srbiju.

POBRKANE PREPORUKE: Transparentnija je, kako bi se novogovorno reklo, međutim, reakcija Kabineta predsjednika Srbije Tomislava Nikolića. Doslovno se kaže: "Što se tiče odluke da nije bilo krađe glasova u predizbornoj kampanji, koja je doneta na način i brzinom koja nije primerena evropskim standardima, samo govori o tome da je Srbiji potrebna ozbiljna reforma i tužilaštva, što je i bila preporuka Evropske unije."

I opet svi šute. Jedino je Socijaldemokratska unija saopćila da je riječ o novom pritisku na pravosuđe i da je ton saopćenja "potpuno neprimeren" i "pretnja pravosudnim organima da će, ukoliko ne budu radili po volji vlasti, biti smenjeni, što predstavlja najavu čistke u pravosuđu".

Reforma reforme je, svi znaju, neophodna, ali ne tako da netko u Kabinetu predsjednika bulazni o "načinu i brzini neprimjerenom evropskih standardima" kad je o donošenju sudskih ili tužilačkih odluka riječ – takav ton (a možda i namjere) im svakako nisu preporučili nadležni iz EU.

Stvarno bi bilo vrijeme da se svi iz izvršne vlasti, od predsjednika države, do predsjednika i potpredsjednika Vlade Srbije – osim ministra pravde, kojem je u opisu posla sređivanje pravosudnog kaosa, zajedno s ostalim nadležnima za taj teški posao – okanu verbalnih i medijskih hapšenja, smjenjivanja sudaca i tužilaca i ostalih pritisaka na pravosuđe.

Uostalom, neka pročitaju Krivični zakonik u kojem lijepo piše da je komentiranje sudskih (i tužilačkih) odluka krivično djelo; jest da je to napisano da se začepe usta advokatima-krivičarima, ali to se prvenstveno odnosi na izvršnu vlast. Pa i na predsjednika i ostalu vladajuću ekipu.◂

Tatjana Tagirov

Ko je bio majmun u Kr

"Za nas u Kruševcu ne mogu da kažu da smo rasisti jer mi kad na ulici vidimo crnca, trčimo da se slikamo s njim", kaže za "Vreme" gradonačelnik Bratislav Gašić

"Koji, bre, rasizam, čoveče!? Pa onog malog Regana obožavaju svi u Kruševcu, a crnac je! I kako onda – rasizam?", skoro pa više jedan četrdesetogodišnjak u bašti kafića iz koje se vidi centralni spomenik posvećen kosovskim junacima. Svi hoće da pričaju o tom slučaju. Videli su srednji prst mladog Denija Rouza, psuju sve Engleze i hvale svog Regana.

Njegovo ime je Obeng i rođen je u Gani pre 18 godina. Nije jedini tamnoputi igrač koji živi u Kruševcu. Tu su i Abraham Frimpong – Fri (19) i Harif Mohamed (18). I oni su iz Gane. Dok šetaju od stadiona do centra grada, prilazi im jedan stariji Kruševljanin i pozdravlja ih. Grleći zvezdu, uz širok osmeh objašnjava da su "ova dvojica dobra", ali da je Regan najbolji! "On je naš zlatni dečko! Gold!" Tri momka se smeškaju, a kada je njihov obožavalac otišao, razmeniše nešto na svom jeziku pa prasnuše u smeh.

U jednom od kafića u Kajmakčalanskoj ulici, ljudi se, prolazeći tuda, gurkaju laktovima i pokazuju glavom na tri tamnoputa dečaka koja sede i piju kafu. Oni na stidljivom engleskom pričaju da im je lepo u Kruševcu: niko ih ne dira, uče srpski (to im je teško), navikli se na hladnoću, dobra je hrana, lepe su devojke, Harif ne voli plavuše, stalno se smeju... Stolu prilazi čovek noseći neke sportske novine na čijoj je naslovnici baš Obeng Regan. Reportaža u novinama je o tome kako je sa Harifom u Paraćinu i Crnoj Gori glumio u nastavku filma *Montevideo, Bog te video*. Igrali su Brazilce... Novine je doneo oficijelni spiker na stadionu, Danijel Dačić Dača, kako se predstavio. Kaže da je sve to oko rasizma prenaduvano. "Organizacija je bila besprekorna. Ja sam, uredno, na engleskom pozdravio i ambasadora na početku, i svaki put na engleskom govorio ko od njihovih igrača izlazi, a ko ulazi... Toga nije bilo u Engleskoj! E sad, možda je loše odreagovano, možda je ovo ili ono, ali taj momak je toliko provocirao da to nije normalno."

Spiker kaže da je stajao pored klupa i da je sve video: "Pirs, njihov trener, ponašao se arogantno. Stalno je psovao na engleskom. I u Norviču su maltretirali naše igrače, posebno trenera Jankovića. Što se tiče tog Rouza, tokom cele utakmice je zadržavao loptu i 'krao vreme'. Zbog toga su mu zviždali, ali samo to. Kada je posle gola pokazao srednji prst navijačima, čuli su se ti zvuci, međutim, ništa

ušević

NA STADIONU NAPRETKA: Gradonačelnik Kruševca Bratislav Gašić sa igračima Obengom Reganom, Abrahamom Frimpongom i Harifom Mohamedom

Foto: FK Napredak

sad – strašno." Još je želeo da kaže da je Savo Milošević pogrešio što se nakon utakmice izvinjavao Englezima: "Šta ima da se izvinjava kad rasizma nije bilo! Znaš ko ovde dobija najveći aplauz? Pa ovi naši crnci. Regan je ovoliki, kao grisina, pogledaj ga, a bori se kao lav! Ja mislim da je to sve sa neke više instance došlo..."

U pekari u Vidovdanskoj ulici, pored ekipe "Vremena" doručkovao je stadionski ekonom Deja. On je u stalnom kontaktu sa igračima Napretka i dobro ih poznaje. Za Regana, Harifa i Frija kaže da su "kulturni momci" i da za razliku od nekih "naših" uredno ostavljaju opremu i peškire posle treninga i utakmica. Priča kako je i ranije u Kruševcu bilo miljenika poput Regana: "Jao Antvi, isto iz Gane, je legenda kluba. Svi smo ga obožavali. Pa Izi, pa onaj iz Koreje... Jao i ja smo ovako sedeli milion puta. Pili kafu, ma pili vodu iz iste flašice. Oni, bre, odu u diskoteku, a ture samo stižu... Jednom su nam došla trojica iz Nigerije, ali im je istekla viza, a bila zima, a oni mučenici u nekim trenerkama. Gledam ih onakve i mislim: šta da je moje dete tako negde ostalo? To su bre sve deca... Našli smo im neku odeću i ispratili ih."

I Deja misli da to što se čulo na kraju "nije ništa strašno": "Taj mali Rouz je provocirao! Ljudi bi tako reagovali i da je bio belac u pitanju. Oponašali su majmuna ne zbog boje kože, nego zato što se tako ponašao", kaže Deja uz smeh i još "skreće pažnju" da su upravo Englezi izmislili "to huliganstvo i to sa robovima, taj rasizam, i šta oni imaju kome da prebacuju".

AMBASADOR: U velikoj i lepoj zgradi Gradske kuće za razgovor je slobodan i gradonačelnik Bratislav Gašić, inače iz Srpske napredne stranke. Počinje sa kritikom prošle vlasti, koja je ostavila uništenu privredu i ogroman dug. Kaže da je on već reprogramiran, da će do Nove godine ispitati sve privatizacije, da u sredu 23. oktobra, prvi put posle deset godina, u svoj rodni grad dolazi i Miroslav Mišković. "To je ipak nešto. Za razliku od ranijih godina, kada su gradonačelnici išli kod njega samo da mu traže pare za fudbalski klub, mi imamo pare. On nam treba za dovođenje tih stranih investitora", kaže Gašić pa prelazi na temu rasizma: "Za nas u Kruševcu ne mogu da kažu da smo rasisti jer mi kad na ulici vidimo crnca, trčimo da se slikamo s njim."

Utakmicu je gledao u loži sa ambasadorom Velike Britanije Majklom Devenportom i kaže da su se rastali u prijateljskim odnosima i da je ambasador tražio da se sastanu još jednom do kraja godine zbog nekih ekonomskih pitanja. "Ne bi on ostao sa mnom tri sata posle utakmice na piću da je tu bilo nekog rasizma. Sutra ujutru je, međutim, rekao da na stadionu jeste bilo tih povika, ali to je verovatno rezultat pritiska njegovog premijera. On u loži nije mogao ništa da čuje. U loži se ništa ne čuje! Sa druge strane, pre utakmice ja sam primio oba fudbalska saveza na ručak, a nakon svega Englezi su me zvali da zahvale na gostoprimstvu. Dobili su poklon od mene. Dobio sam i ja od njih – grb njihovog saveza. Od strane grada sve je urađeno kako treba!", kaže Gašić.

Za toliki medijski pritisak iz Evrope, ali pre svega od domaćih medija, okrivljuje "njih": "Ja sam juče bio u Beogradu i dobio podršku od cele Vlade. Činjenica je da 'oni' sad preko novina žele odavde da istisnu sve investitore sa pričom 'Kruševac nas je obrukao'. Nije!" "Samo još nešto da ne zaboravim", setio se na vratima gradonačelnik. "Fudbalski savez Engleske je na utakmicu došao bez svoje zastave. Zvali su ambasadu, a oni su im poslali zastavu Velike Britanije, ne Engleske. Na kraju, zastavu smo im sašili mi ovde, u Kruševcu."◂

Mirko Rudić

Odbijanje optužbi i iskustva

"KRUŠEVAC IS NOT A RACIST CITY", pisalo je na velikom transparentu na severnoj tribini kruševačkog stadiona "Mladost" tokom utakmice između domaćeg FK Napretka i kraljevačke FK Sloge u subotu 20. oktobra. Nakon utakmice mladih selekcija Srbije i Engleske, to ponavljaju svi: od gradonačelnika, preko ljudi u kafiću, do stadionskog ekonoma Deje.

Kažu da otkako je, zimus, Marko Mišković, sin poznatijeg Kruševljanina Miroslava, kupio fudbalski klub Napredak, sve krenulo nabolje. Tokom prethodnog saziva gradske skupštine (većinu je imala Demokratska stranka), Gradska uprava je, na kredit, kupila reflektore i semafor, a ostatak velike stadionske rekonstrukcije je finansirao vlasnik: što sam, što preko sponzora. Na otvaranju renovirane "Mladosti", kako se ovaj stadion zove od prvog otvaranja 1976, 24. aprila ove godine bilo je 10.000 ljudi (od ukupno 10.331 sedećeg mesta).

Finale kupa Srbije je prvi put igrano van Beograda i to baš u Kruševcu – 16. maja (Crvena zvezda – Borac iz Čačka, 2:0). Nakon toga, pod Bagdalom (lokalni naziv za stadion "Mladost"; Bagdala je brdo u Kruševcu) igrala se i kvalifikaciona utakmica Srbije i Makedonije za Evropsko prvenstvo za fudbalere mlađe od 21 godine (EPu21). Organizacija je prošla dobro pa su se lokalne vlasti (danas su to sve partije osim Demokratske stranke) dogovorile sa Fudbalskim savezom Srbije da se i odlučujući meč u kvalifikacijama za EPu21 igra u Kruševcu. Tako su Englezi došli u Lazarev grad.

Fudbal

Tri poraza, tuča i rasizam

Nesposobnost institucija u Srbiji da se suoče sa svim problemima koji se pojavljuju na sportskim terenima i oko njih dovela je do toga da i ove jeseni budemo najgori od sve dece i da se opet pominje mogućnost izbacivanja iz fudbalskih takmičenja. Ovoga puta zbog rasizma

SCENA PRILIKOM USTOLIČAVANJA Siniše Mihajlovića na mesto selektora fudbalske reprezentacije ovog proleća bila je upečatljiva: Miha, kako ga od milošte zovu domaći novinari, postavio je sebi visoke ciljeve, a jedan od najvažnijih bio je vraćanje ugleda Srbije u međunarodnom okviru.

Nekoliko meseci docnije vidimo da od toga nema ništa, štaviše: zbog incidenata u Kruševcu u utorak 16. oktobra na utakmici baraža za odlazak na Evropsko prvenstveno u kategoriji igrača do 21 godine između Srbije i Engleske, položaj fudbalske Srbije još je gori nego što je bio pre dve godine posle incidenta u Đenovi.

Mihajlovića ovih dana niko nije pitao za taj deo njegovih planova. On ima probleme drugog tipa jer se tim koji predvodi nalazi daleko od plasmana na SP u Brazilu 2014. godine i, još gore, atmosfera u i oko tima je toliko zatrovana da je pitanje da li se išta u ovom ciklusu može napraviti. Porazi od Belgije u Beogradu i Makedonije u Skoplju, svađa sa igračima i novinarima, nisu platforma na kojoj je moguće praviti ambiciozne planove.

Dve zaredom izgubljene utakmice seniora i neuspeh mladih da odu na Evropsko prvenstvo začinjene su tučom mladih igrača i vređanjem tamnoputih igrača iz Engleske na rasnoj osnovi. Porazi su deo kojima će se baviti samo domaća javnost, tučom će se baviti evropski fudbalski organi, a rasističkim napadom se bavi čitav svet, pa se sama država našla opet u središtu interesovanja stranih medija i to po zlu, kao što nam se ponavlja dvadeset godina unazad.

Zbog toga što je publika u Kruševcu oponašanjem majmunskih urlika želela da se osveti engleskom igraču Deniju Rouzu podigla se ogromna medijska prašina iz koje izviruje zahtev sa ostrva da Srbija ovoga puta bude drastično kažnjena, a javnost se podseća šta su to sve Srbi radili proteklih dvadesetak godina: znate već, Milošević, Karadžić, Mladić, genocid, Srebrenica, Kosovo, aparthejd, mržnja prema svemu što nije srpsko, loš tretman Roma i tako dalje i sve iz te serije. U takvoj atmosferi "naši" su se isprva pravili ludi jer im nije bilo jasno zašto bi se oko tuče fudbalera dizala posebna galama, a kada su videli šta izveštavaju "zapadni mediji" onda se upalo u tradicionalnu paranoju iz koje izviruju dve priče: jedna o tome da nam sve nameštaju, a druga da je to osveta za ne znamo ni sami šta.

Još jednom se pokazalo da se ovde svemu pristupa olako i da ne postoji način da se nauče neke lekcije iz događaja iz prošlosti. Institucije reaguju samo pod velikim pritiskom spolja i tada, po pravilu, prave i veće ustupke nego što je potrebno. Izostanak pravovremene reakcije dovodi u pitanje motive ljudi koji vode i sportske i druge institucije u Srbiji: da nije bilo velikog odjeka u stranim medijima, mi bismo se ovde bavili prepucavanjem na relaciji Mihajlović–fudbaleri i tražili bismo da se Tomislav Karadžić povuče sa mesta prvog čoveka srpskog fudbala. Sada, kada je problem premašio puke sportske okvire, u debatu se uključuju "najviše zvanice", "visoki krugovi" i razni eksperti. U debati preovlađuje ton da Srbija nije zemlja rasizma i da je glupo da nas uče pameti stari robovlasnici i oni koji su izmislili rasizam. Jednostavno, Englez nas je isprovocirao pa je onda dobio šta je tražio, a sada se od toga pravi slučaj da bi Englezi prikrili istinu.

ŠTA SE DOGODILO U KRUŠEVCU: Na snimku koji je pripremio FSS, kao svoj odgovor na napade sa Ostrva, i u kome su izdvojeni momenti sa utakmice kada Deni Rouz ima loptu nigde se ne čuje oponašanje majmuna. Na drugom snimku, neposredno pošto je sudija odsvirao kraj utakmice, a Englezi udarili da se raduju zbog postignutog gola, jasno se čuju urlici koje prepoznaje svako ko je ikad bio na nekom stadionu u Srbiji. Rouz kreće prema tunelu, iza njega se mlate igrači i treneri Srbije i Engleske – pola ih se zaleće da se tuče, a druga polovina ih zaustavlja pa je opšti metež koji je viđen milion puta – i tada počinje uuuuuuukanje, a čuju se i povici, ubij ga, udri ga i slično. Oni koji su bili na terenu izvestili su da su, ako je izvor engleski, Srbi sve započeli, da su njihovi igrači bili vređani sve vreme, da je Rouz bio dva puta pogođen u glavu kamenom, da su udarce po okončanju utakmice zadobili i pomoćni treneri u engleskom timu. I engleski igrači i engleska javnost traže od UEFA i FIFA da drastično kazni Srbiju jer se rasizam ne sme tolerisati.

Srpska verzija je drugačija: nije bilo nikakvog uuuuuukanja sve do kraja utakmice kada je Rouz isprovocirao publiku svojim gestovima zbog kojih je i dobio drugi žuti karton i isključenje. Engleski fudbaleri su započeli tuču na terenu koja se nastavila i u tunelu stadiona. Pored toga, Englezi su srpske igrače još više vređali i u Kruševcu i na prvoj utakmici u Noriču, a vređao ih je i njihov prvi trener Stjuart Pirs zvani Mentol (Psycho). Srpska publika

Foto: AP

Foto: Tanjug

FUDBALSKO OGLEDALO: Scene sa stadiona u Kruševcu; Siniša Mihajlović i Tomislav Karadžić

nije rasistička, u Srbiji nema rasizma jer nema ni tamnoputih ljudi, a oni koji tu žive nemaju nikada nikakvih problema. Englezi žele da prikriju nasilje svojih igrača pričajući o rasizmu jer im je jasno da će im organi UEFA, kada pogledaju dokaze, pola tima kaniti i oni neće imati ekipu za EP naredne godine u Izraelu.

Kad su timovi na kraju otišli u svlačionice, direktor srpskih selekcija Savo Milošević je otišao u svlačionicu engleskog tima i izvinio se. Tada se srpski fokus prebacio na utakmicu u Skoplju, a britanski mediji su već iste večeri krenuli da javljaju o rasističkom ispadu srpskih navijača. Kada imate reputaciju kakvu ima Srbija, odnosno srpski navijači, onda je lako dodati još jednu epoletu na rame huliganima i proglasiti ih i čistim rasistima. Dok se Mihajlovićev raspadnuti tim batrgao u Skoplju, a narod se nervirao ispred televizora, u Engleskoj su se bavili onim što se dogodilo u Kruševcu.

ŠTA JE BILO SUTRADAN: Zbog ovdašnje oguglalosti na nasilje sutradan su se svi nadgornjavali da li Miha treba da ide ili da ostane i ko više daje za pravo Karadžiću da vodi srpski fudbal. Jedan detalj samo o igri Mihajlovićevog tima: oni su u prvih pola sata utakmice protiv Belgije, za koju se tvrdi da nikada u istoriji nije imala bolji sastav, odigrali najbolji fudbal koji je ovde viđen godinama unazad, ali su se slomili posle primljenog gola i u poslednjih pola sata utakmice. Trener je po završetku, umesto da preuzme odgovornost, za krivce imenovao najiskusnije igrače Kolarova i Ivanovića, pa je iza toga usledio niz incidenata. Sve je dovelo do raspada koncepta protiv slabe Makedonije i sada nas samo matematika može odvesti na SP u Brazilu. Mediji koji su hvalili Mihajlovića posle poraza od Belgije sada su od njega pravili marionetu fudbalskih menadžera i Tomislava Karadžića.

Dok su u Engleskoj pričali svi, od sadašnjih i bivših igrača, preko ministra sporta i premijera Dejvida Kamerona, u Srbiji su institucije ćutale. A onda, kao da je neko presekao, Tomislav Karadžić je najpre izdao saopštenje pa je sutradan dao intervju za sajt Fudbalskog saveza Srbije. On je osudio "nemile scene" iz Kruševca i najavio da će svi koji su učestvovali u tuči biti kažnjeni. Negirao je vređanje na rasnoj osnovi i napomenuo da je engleski igrač svojim vulgarnim ponašanjem isprovocirao publiku i igrače. Oglasio se i premijer Ivica Dačić najavivši opsežnu istragu i ponovo je formiran Nacionalni savet za borbu protiv nasilja na sportskim priredbama.

Iza ovih javnih događaja dešavalo se nešto i iza scene: Savo Milošević je, kao čovek koji je igrao u Engleskoj, kontaktirao ljude iz njihovog saveza i predočio im da FSS ima snimke kojima će pokazati da su tuču inicirali engleski igrači i da će ukoliko se u engleskim medijima nastavi priča o rasizmu, srpska strana sve dostaviti UEFA i tražiti najstrože kazne za više engleskih fudbalera. Srpska strana se uzda i u poštenje delegata na utakmici u Kruševcu i tvrdi da on u izveštaju nigde ne pominje rasizam. Sve ove aktivnosti plus dobri odnosi FSS sa Mišelom Platinijem, što se često potura, trebalo bi da nam donesu neku kaznu koja je podnošljiva, a o izbacivanju iz takmičenja se i ne razmišlja.

ŠTA ĆE SE DOGODITI SUTRA: Kada se čitava medijska halabuka utiša, ostaće nekoliko stvari iza ovih slučajeva. Prvo, fudbal ili sport uopšte konstantno je generator nasilja i raznih problema. On je kao Vezuv na mapi društvenih odnosa u Srbiji i svi osećamo taj dim koji dolazi odatle i plašimo se da kada eksplodira da će nas sve uništiti. Nerešeni odnosi unutar sistema i zanemarivanje stvarnih problema koji se stvaraju oko fudbala i nekih drugih sportova dovode do toga da se na ovom polju otvaraju bolna pitanja srpskog društva. UEFA će reći svoje, Mihajlović će biti ili neće biti selektor, Karadžić će vladati još deset godina, sve su to sitnice spram činjenice da je kod nas vređanje normalna stvar – ako to ne rade svi, to i nije neki problem.

Neverovatno je da se ne vidi da u Srbiji nema nesta ni za "minimalno nasilje", odnosno da i "mali rasizam" dovodi do strašnih posledica. Čašćavanje "uuuuuuukanjem" je deo navijačkog folklora, kao što je vređanje protivnika, kao što je vođenje politike, kao što je veličanje ratnih zločinaca, kao što je mnogo drugih stvari koje su ljudi u drugim državama EU uspeli da svedu na nivo incidenta. U Srbiji je normalno da na stadionu horski psujete ili "uuuuuučete", a institucije to vide kao "izolovanu stvar". Rasizam nije srpska izmišljotina, ali je glupo pričati da ga u Srbiji nema, jer se time neće postići da i drugi to tako vide.

Dok ne vidimo da je Nacionalni savet pokrenuo niz akcija zajedno sa FSS-om i drugim savezima, sa OKS-om i sa Ministarstvom za sport, teško ćemo poverovati da se u Srbiji bilo šta preduzima na tom planu. Dosad sveprisutno ignorisanje problema taj problem neće rešiti, već će ga zaštititi ćutanjem institucija i tako samo ojačati. ◂

Slobodan Georgijev

Srbija na optuženičkoj klupi

Lopta je crno-bela

"'Ubijte ga', srpski rasisti pretili smrću Deniju Rosiju", jedan je od naslova u "Dejli miroru", dok je tabloid "San" danima pisao o "užasu" i "srpskim rasističkim batinašima"

Za "Vreme" iz Londona

BRITANSKI MEDIJI DANIMA su preplavljeni bombastičnim naslovima o neredima i navodnom rasističkom skandiranju na kvalifikacionoj utakmici za Evropsko prvenstvo mladih reprezentacija Srbije i Engleske u Kruševcu. A onda je na Ostrvu počela Nedelja borbe protiv rasizma, pa je ona manje žuta štampa postavila pitanje – da li smo uradili dovoljno da obuzdamo rasizam, najpre u sopstvenom dvorištu?

Nakon što je Evropska fudbalska federacija (UEFA) pokrenula disciplinski postupak protiv Fudbalskog saveza Srbije (FSS) zbog vređanja na rasnoj osnovi i fizičkog napada na protivničke igrače i disciplinski postupak protiv Fudbalskog saveza Engleske zbog "nepropisnog ponašanja", ljuti Englezi i dalje smatraju da Srbiju treba žestoko kazniti.

"Izbacivanje Srbije iz međunarodnih takmičenja je jedini način da pobedimo rasizam", piše "Dejli miror", dodajući da je ono što se desilo u Srbiji vraćanje u dane sedamdesetih i osamdesetih godina. Međutim, sportski kolumnista londonskog "Ivning standarda" Patrik Barkli pripisao je ceo fijasko šačici "srpskih tupana".

Takođe, nisu svi engleski fudbalski fanovi ubeđeni u to da Srbiju treba izbaciti. Džejms Trimen iz Londona je pasionirani fan engleskih nacionalnih timova i smatra da Srbiju treba "naučiti pameti" na duge staze.

"Vređanje na rasnoj osnovi je odvratno, ali izbacivanje Srbije u ovom trenutku ne bi imalo nikakav pozitivan efekat. Srpski fudbalski savez je jasno pokazao šta misli, i izbaciti ih dok oni i dalje ne uviđaju da su uradili nešto loše može samo da pogorša situaciju. Srbiju treba debelo novčano kazniti, ostaviti je da igra bez publike, bez iluzija da neće biti isključena iz međunarodnih takmičenja ako se ovo ponovo bude desilo."

NEDELJA BORBE PROTIV RASIZMA: Nakon što su britanski mediji preneli izjavu britanskog premijera Dejvida Kamerona da je "zgrožen" rasističkim skandalom u Srbiji i pošto je pozvao UEFA da nametne Srbiji najoštrije sankcije, fudbaler Mančester junajteda Rio Ferdinand napisao je na svom Tviter nalogu: "Da li je to naš premijer upravo komentarisao sagu sa utakmice mlade reprezentacije? Pospremi svoje dvorište pre nego što počneš da deliš savete drugima", aludirajući na slučaj fudbalera Čelzija Džona Terija. Džon Teri se tek nedavno javno izvinio fudbaleru Kings park rendžersa Antonu Ferdinandu za rasne uvrede upućene

POŠTOVANE KOLEGINICE I KOLEGE,

zadovoljstvo nam je da Vas pozovemo na četvrtu godišnju konferenciju Društva Srbije za odnose s javnošću, koja će se održati 29. i 30. novembra 2012. godine u Novom Sadu. Ovogodišnja konferencija, pod nazivom

KOMUNIKACIJE PRED IZAZOVIMA PROMENA

pokušaće kroz uvide domaćih i međunarodnih stručnjaka da ponudi niz odgovora kako se uspešno suočiti sa promenama i gledati u budućnost koja je pred nama.

Ove godine imamo priliku da ugostimo renomirane predavače iz Evrope, Srbije i regiona, a između ostalih i dva vodeća međunarodna mislioca korporativnih i marketinških komunikacija - Majkla Dalena i Paskala Beklera.

Za više informacija u vezi sa konferencijom i predavačima posetite naš web sajt: www.pr.org.rs.

Kontakt za dodatne informacije i prijave: Ivana Parčetić, tel.: 060/48 222 00, e-mail: drustvo@pr.org.rs

DSPJ Društvo Srbije za odnose s javnošću

prošle godine na utakmici Premijer lige.

Tvitom Ria Ferdinanda otpočeo je bojkot obeležavanja Nedelje borbe protiv rasizma. Kako prenosi BBC, više od trideset igrača Premijer lige odbilo je da nosi majicu *Kick It Out* ("Izbacimo rasizam") organizacije. Nošenje majica sa logom ove organizacije za vreme zagrevanja tokom Nedelje borbe protiv rasizma ima za cilj promovisanje rasne jednakosti u fudbalu.

"Teško mi je da obučem majicu nakon svega što se desilo prošle godine. Ljudi se danas osećaju izneverenim onim što se zvalo 'Izbacimo rasizam iz fudbala'", rekao je fudbaler Ridinga Džejson Roberts BBC-ju, podsećajući na slučaj Džona Terija, ali i na rasističke uvrede koje je fudbaler Liverpula Luis Saureza prošle godine uputio Patrisu Evri, fudbaleru Mančester junajteda.

KOGA LAŽE DENI ROUZ: Na osudu britanske štampe naišla je i izjava Fudbalskog saveza Srbije (FSS) da na meču nije bilo rasističkog skandiranja. Video-snimak "Koga laže Deni Rouz?", koji je FSS postavio na Jutjub, prikazuje engleskog igrača, kako se navodi u saopštenju FSS-a, u svim trenucima tokom utakmice u kojima je bio u posedu lopte. Međutim, video pokriva samo 76 minuta utakmice. Na njemu nema ni traga skandiranju niti oponašanju majmunskih krikova.

Glavni sportski komentator "Gardijana" i "Observera" Daniel Tejlor opisao je na svom blogu da je postavljanje videa FFS-a "smešan pokušaj – pametan da navuče nekolicinu ljudi, ali nedovoljno pametan", jer su snimci na kojima se čuje rasističko skandiranje takođe na Jutjubu. Pod naslovom "Ignorisanje rasizma je samo po sebi zločin – i nije ograničeno samo na Srbiju", Tejlor je ujedinjen sa ostatkom britanske javnosti u tome da Srbija zaslužuje najoštriju kaznu, ali opominje da engleski fudbal nije u najpogodnijoj poziciji da "daje lekcije" bilo kome.

"Možemo biti zahvalni da se scene kakve su se desile na stadionu Mladost danas nikada ne bi desile u Engleskoj. Ali ne možemo biti previše zadovoljni sami sobom dok god imamo crne igrače koji otvoreno govore o bojkotovanju organizacije 'Izbacimo rasizam' i profesionalnog fudbalskog udruženja Engleske, jer misle da su slabe", napisao je Tejlor.

Jedan od portparola organizacije "Izbacimo rasizam" rekao je za "Vreme" da je za Srbiju najvažnije da shvati ozbiljnost situacije: "Uočavanje problema i razgovor sa evropskim organizacijama koje se bave suzbijanjem rasizma u fudbalu o načinu rešavanja problema je ono što je krucijalno za Srbiju u ovom trenutku." Komentarišući odbijanje nekolicine engleskih fudbalera da učestvuju u akcijama nošenja majica sa logom organizacije, on je bojkot nazvao "individualnim pravom svakog igrača" i dodao da je, iako su nedavni slučajevi rasizma u fudbalu u Engleskoj i Srbiji različiti, od izuzetne važnosti za obe zemlje da prepoznaju značaj prošlonedeljnih događaja i pronađu način da se situacija u obe zemlje promeni.

Jedan od engleskih fanova Hjugo Falko (25) prokomentarisao je za "Vreme": "Srbiju treba najoštrije kazniti, ali poenta je iskoreniti rasizam iz fudbala na svim nivoima. Fudbalska lopta je, ipak, crno-bela." ◂

Petra Živić

Ima li rasizma u Srbiji

Packa koja se teško podnosi

Rasizam se ne može pripisati građanima Srbije kao etiketa – bilo od nas samih, bilo sa strane. Ali o rasističkim izgredima i te kako ima šta da se kaže

ZAHVALJUJUĆI HULIGANSKIM I navijačkim incidentima, uspeli smo da još i rasizam, jedan od najosetljivijih problema današnjice, natovarimo sebi za vrat. Čini se kao da još nismo dovoljno svesni da nas ceo svet, a naročito Evropa, procenjuju pa i sude nam kroz stepen naše demokratije. A ona se odavno u modernim društvima ne meri toliko po opštem pravu glasa i volji većine, nego po odnosu koji se ima prema manjinama. Ili bilo kojim "drugima".

Sliku o nama, kao o "lošim momcima", nastalu kao posledica ratnih zločina i etničkih netrpeljivosti, dopunjavali smo sami, zapaljenim džamijama u Beogradu i Nišu, razbijenim ambasadama, žestokim uličnim obračunima zbog Parade ponosa, divljanjima na stadionima i gradovima. Za ono što nismo učinili, dodato nam je, kroz moćne stereotipe i predrasude o celom narodu. Međutim, koliko smo tome sami doprineli? Na primer, nepunih mesec dana pre izgreda na fudbalu u Kruševcu, navijači su u duelu sa gostima iz Azerbejdžana razvukli parolu sa koje se doslovce čitalo: "Nosati majmun živi u Azerbejdžanu, u ciganskom dresu doš'o po bananu". Na koga se to tačno odnosilo, na našeg bivšeg igrača ili na njihov tim, besmisleno je nagađati. Uvreda je uvreda. Azerbejdžanci su rekli da će nas tužiti zbog ovog izgreda, a kako kažu, UEFA je veoma osetljiva na rasizam te bi zbog ovog transparenta, smatraju, naš tim morao biti kažnjen. Na sve to, i sadržaj parole i uvređenost gostiju, čelnik našeg tima odgovorio je: "To je njihov problem." Nedugo zatim, incident u Kruševcu vratio nam se kao bumerang.

NI VIDELI CRNCA NISMO: O prisustvu rasističkih ideja, stavova i ponašanja u našoj sredini teško je precizno govoriti. Opštih empirijskih istraživanja, naročito novijih, na tu temu praktično nema, a i kontakti sa drugim rasama jedva da su statistički primetna pojava. Cinik bi rekao, nema crnaca pa nema ni rasizma. Kada su jednom pitali glumca Dragana Mićanovića, po njegovom povratku iz Londona, kako mu se čini Beograd, odgovorio je da se napredak vidi, da je grad lepši, ali da njemu (prepričano po sećanju) na ulicama nedostaje mnogo više različitih "boja", različitih kultura, da mu nedostaje ta vrsta komešanja i živosti na koju je navikao u Londonu. Istina, Balkan, ako se poredi sa Zapadnom Evropom, i nije poznat kao multirasno područje, pa otuda i u naučnim studijama skoro potpuno izostaju radovi o rasizmu.

Srednje i starije generacije, naročito, teško će poverovati u rasizam na ovim prostorima. Oni su čak i istorijski svedoci "zlatnog doba" Jugoslavije, njene politike nesvrstanih, velikih prijateljstava sa afro-azijskim narodima, a uopšteno, sledbenici jakog i dugogodišnjeg kursa o jednakosti svih naroda i rasa koji je sistemski bio ugrađen u temelje obrazovanja. Beograd je osamdesetih u tom smislu bio kosmopolitski grad, prepun studenata iz Sirije, Alžira, Senegala, odasvuda, i niko nije ni pomišljao da u vezi s tim može biti nekih problema. Naprotiv, obožavali smo crnca Stiva i svakako išli "kod Kluza".

Rasizam nije tema o kojoj se ovde prvi put govori. Pre pet godina na stranicama ovog nedeljnika takođe je pisano o tome, sa zaključkom da u našoj zemlji rasističkih ispada ima manje nego u mnogim evropskim zemljama, da su to još uvek incidentne pojave a ne pravilo, i da to zvuči utešno u odnosu na crnu sliku koja se stiče kada se ti incidenti pogledaju na gomili. Povodom 21. marta, Svetskog dana borbe protiv rasizma, takođe se

Dr Bora Kuzmanović, psiholog: Osuditi i sprečiti

U odnosu na rasizam, danas ima mnogo više nacionalizma i izvesnog nepoverenja u druge nacije. Značajno je da te pojave zahvataju deo mlađe generacije. Dolaze generacije koje nisu dovoljno zapamtile ovaj rat, ali jesu njegove posledice, pa ih tako prati osećaj da su Srbi loše prošli u ovim vremenima. Ta mlađa generacija, s jedne strane, ne seća se kako može biti opasno podgrevanje verbalnog rata, ratne retorike i negativnog stava prema drugim nacijama, a s druge strane, osećaju se kolektivno frustriranim što je njihova nacija ili loše prošla ili je i dalje pod prismotrom, kao na primer kada Evropa postavlja nove uslove ili kada se Kosovo odvaja. Pri tom mislim da ljudi nisu dovoljno svesni da i lična frustriranost mladih, to što nemaju posla, nemaju perspektivu, utiče na doživljaj kolektivne frustriranosti, odnosno projektuje se na nju.

Ako se govori o navijačkim grupama, one su svuda u svetu malo ekstremne i na osnovu njihovog ponašanja može da se stvori pogrešna slika o celom jednom narodu. A rasistički incident ne karakteriše ceo narod. Međutim, kad se na utakmici ispoljavaju takve tenzije, to je dosta ozbiljna stvar i stvara sliku o sredini bez obzira što to čini manjina. Reč 'huligan' i služi tome da se kaže da su to male grupe, one to jesu, ali i stvaraju ružnu sliku. U interesu celog ovog naroda jeste da se te pojave brzo osude i da se preduzme nešto da ih nema. Jer ako se ne reaguje tako, onda ispada da mi na to pristajemo i da ih podržavamo.

Svakako da i klubovi, i reprezentacija, i fudbalski stručnjaci imaju svoju odgovornost. Oni snose odgovornost za svoje navijače i moraju da urade nešto sa njima da ne ispoljavaju takve karakteristike. To jesu grupe koje imaju neku pre svega ličnu frustraciju i potrebu da kolektivno ispolje agresiju, ali, svejedno, to ipak ima društvenu dimenziju. U međunarodnom kontekstu, u kome još nisu izbledeli negativni stereotipi o Srbima, ove grupe nanose štetu: ili pojačavaju stereotipe ili ih ponovo vraćaju u život.

Foto: Novak Đurović

svodio račun ove pojave. Tamnoputi Alberto Dijas, frontmen grupe "So sabi", rekao je da su svi rasno motivisani incidenti u Srbiji pojedinačni slučajevi koji ne odražavaju mišljenje naroda niti državnu politiku. "U Južnoj Africi, na primer, rasizam je bio postulat državne politike. Ovde o tome nema govora. Putovao sam i svirao po celoj Srbiji i nikada nisam doživeo tako nešto." Da su pitali i fudbalera "Borca" Solomona Opaku iz Gane, koga su malo kasnije huligani u Čačku pretukli, odgovor sigurno ne bi bio isti. Predsednik udruženja kineskih državljana "Daleki istok" Goran Vasiljević takođe je rekao da su konflikti između Kineza i ovdašnjeg stanovništva uglavnom ekscesi koji su uobičajeni za sve odnose među ljudima. "Bilo je i svađa, tuča, vređanja i psovanja, ali niko ne smatra da su zbog toga svi Kinezi ugroženi."

Rasizam kao ideologija ne može se pripisati Srbima, generalno, kako stoji u pojedinim društvenim etiketama koje se kače, bilo od nas samih bilo sa strane. Ali o rasističkim izgredima, incidentima, a naročito o tome da li oni trpe dovoljno osude od države i stručne javnosti, ili su pod plaštom opravdanja svedeni na gotovo nevidljivu marginu, izvesno je treba još mnogo toga reći.

MUKE PO ROMIMA: Jedini oblik rasizma kod nas, prema postojećim stručnim analizama, jeste odnos prema Romima, ukoliko ga definišemo kao odnos prema "obojenima". U suprotnom, govori se o stereotipima i diskriminaciji. Napadi na Rome su česti, kako fizički obračuni tako i u celini potcenjivački odnosi. Samo što nasuprot "naci" odredima kojih se Romi najviše plaše i zaostalih, priglupih stereotipa, ipak kao protivteža stoji i onaj deo građanske javnosti, države i vlasti koji je takođe vidljiv u borbi protiv takvog zla.

Kada je u gradskom prevozu u centru Beograda, samo zbog boje kože, iz čista mira, bio premlaćen romski mladić, kao kontrast tome usledila je i ljudska reakcija momka, slučajnog putnika, koji mu je pritekao u pomoć. Gorčina jeste ostala, ali ona ima veze sa pomahnitalim rasistima, kao i sa ostalom masom ljudi u autobusu koja je premlaćivanje mirno gledala.

U preseljenju Roma iz nehigijenskog naselja ispod Gazele neki su videli čist primer rasizma, gde se problem oko mosta prebacivao na siromašne Rome, i podupirao stereotip da su oni velika smetnja saobraćaju u Beogradu. Nije to bilo ništa u odnosu na dramatičan doček u Resniku, gde su tamošnji stanovnici, podupruti navijačima-huliganima, izazivajući nerede, novim komšijama danima blokirali put do njihovih kuća. No tek što su raseljeni Romi ispod Gazele ušli u svoje kuće, u prigradskom naselju Jabučki Rit, upalo im je nekoliko osoba preteći metalnim šipkama i ispisujući "Marš napolje" i kukaste krstove.

Prikrivenog rasizma bilo je i u Nišu prilikom promene naziva Južnog bulevara u Ulicu Šabana Bajramovića. "To je prosto tema o kojoj svi rado ćutimo, ali to jeste pojamni oblik rasizma, drugog objašnjenja nema", rekao je tada Osman Balić, koordinator Lige za dekadu Roma, koji inače smatra da rasizma u Srbiji ima ali da su to sporadični slučajevi. Međutim, stanovnici Južnog bulevara u Nišu nikako nisu priznavali tu reč rasizam: "Ma kakav rasizam, nema ni govora o tome, niko nije ni pomislio na rasizam. Mislimo da je to stvarno bezobrazno sa njihove strane. Zar nema mesta u njihovom naselju da to bude tamo?"

Za rasizam se može reći da u svojoj genezi nastanka, u najdubljim svojim slojevima, kreće od patriotizma. Ne bilo kog patriotizma, nego onog nasilnog, nametljivog, diverzionog, koji svakako budi sumnju. Patriotizma koji ima za cilj da smanji "drugog", ne-pripadnika, iz čistog straha da "drugi" ne postane prevelik i jednog dana pobednik. Strah od potčinjenosti i jeste u osnovi strah od drugog, pa otuda i svi oni koji ne podnose ništa što je strano ili ga s podozrenjem gledaju.

STRAH OD DRUGOG: Iz takvog patriotizma rađa se nacionalizam, osećaj da smo jedini na svetu, jedini vredni, najvažniji, najslavniji. Sledeća faza, kažu stručnjaci, jeste šovinizam – kada svi drugi ne valjaju, jer su pokvareni i agresivni, puni grehova, niža vrsta koju treba uništiti i istrebiti, a to je onda već rasizam.

Rasizam je reč koja se teško podnosi. Međutim, kad se malo osvrnemo, ta reč je u domaćoj javnosti bila maksimalno medijski eksploatisana pri svakom napadu na Rome. Urednici i novinari nisu štedeli pri opisima, a naslovi poput "Trećina dece 'rasisti' prema Romima" ili "Raste rasizam prema Romima u Srbiji" i stotine sličnih, nisu izazivale negodujuće reakcije. Rasizam se nekako odomaćio kao termin kada su ovi "naši" Romi i naši problemi u pitanju.

Zašto nam je onda toliko zasmetala packa iz sveta, na istu temu, rasizma? Zbog bruke? Pretnje kaznom? Zbog večite role "loših momaka"? Ako smo već prihvatili činjenicu da među nama ima rasističkog ponašanja prema Romima, dijagnostikujmo to i na drugim primerima, tamo gde ga zaista ima. Nećemo valjda čitav svet ubeđivati da jedino tu kod "naših" Roma, u našoj kući, neki malo ne valjaju. A da ti isti sve "druge", pa i crnce, prosto obožavaju. ◂

Ivana Milanović Hrašovec

Zola nema šansu

Ko i kako razmišlja o javnim poslovima? Urušavanje čitave srednje klase pogađa intelektualce koji se suočavaju sa problemima na egzistencijalnoj ravni, gube uporište i uticaj u javnosti, u kojoj se širi antiintelektualizam

MALO JE PREKASNO govoriti o javnom intelektualcu danas, jer je već završen proces dezintelektualizacije javnosti i započet proces njene idiotizacije. U javnosti dominira stručnost stručnjaka opšte prakse, onih koji znaju sve o svemu, a ništa ni o jednoj stvari kompletno.

Te opore reči izgovorio je sociolog Srećko Mihailović na tribini "Ko su javni intelektualci", koju su u prošlu sredu (17. oktobar) organizovali Centar za demokratiju Fakulteta političkih nauka i Srpsko sociološko društvo. U tom razgovoru neistomišljenika učestvovalo je 25 sociologa, politikologa, ekonomista, pravnika, publicista i novinara u potrazi za odgovorom na pitanja između sive moždane kore i ruke za državnim volanom.

"Intelektualci nisu ni spin doktori ni trendseteri. Oni imaju ugled, ali ne i moć", konstatuje politikolog Slaviša Orlović.

"Moral je osnovna vrlina koju bi javni intelektualac trebalo da poseduje. Međutim, etički sistem je danas ugrožen, što utiče na stanje u društvu", naglašava advokat Branko Pavlović.

"Jedna od glavnih funkcija intelektualaca u javnoj sferi je traženje smisla u aktuelnim društvenim događajima, pogotovu u besmislu koje nas okružuje i kako iz njega izaći", smatra sociolog Vesna Pešić.

"Nije sporno da mi danas ne ličimo na Zolu. Pravi problem je u tome što ni Zola danas ne bi imao šanse. Svet se danas čak ni ne pita, sve i kada bi neko postavio dilemu: (nemački sociolog i filozof Jirgen) Habermas ili (nemački ministar finansija) Šojble? Jedan Šojbleov šapat bi oduvao Habermasa, kao olovku kojom se u šali kosmonauti dodaju u svemirskom brodu. Problem je dobio ove dramatične obrise kada je zapadna civilizacija od teze da je profit važan prešla na stav da je novac sve", konstatuje advokat Branko Pavlović.

"Očigledno je da u poslednje vreme poslovna elita smenjuje političku. To je najveća promena, ali i najveća opasnost", naglašava sociolog Milan Nikolić.

"Teško se može govoriti o nezavisnom intelektualcu kada je on prinuđen samo da objavljuje i objavljuje i objavljuje i da meri objavljeno. Ili, da se u nekim drugim uslovima bori za preživljavanje. U stvari, dovoljno je samo da pređe granicu i da postane partijski intelektualac i da time reši sve svoje probleme, i ne samo kada mu je partija-majka na vlasti. Partijski aparat zamenjuje nepristrasnost, a stav 'draga mi je istina, ali su mi prijatelji draži' postaje vodeći", dijagnosticira Srećko Mihailović.

USLOVLJAVANJE: Uzroci potiskivanja javnih intelektualaca su, po sociologu Miroslavu Ružici: razorni uticaji globalne ekonomske krize; fakat da je u krizi država, odnosno vlada postala praktično jedini domaći akter u svim ključnim procesima, ali da je njena autonomija strateški ograničena procesom EU integracije, ulogom međunarodnih finansijskih organizacija i međunarodnog kapitala.

On konstatuje da su "istraživačke i profesionalne zajednice strukturno ograničene minimalnim fondovima za istraživanje i profesionalni rad, kao i u razmeni sa inostranstvom".

Dok Srećko Mihajlović smatra da je javni intelektualac po definiciji akter civilnog društva, Miroslav Ružica konstatuje da je javni intelektualac potiskivan i time što organizacije civilnog društva, ionako u senci države, postaju zavisne od internacionalnih donatora. Intelektualci su tako "reducirani na aktere, čije su ključne delatnosti trening i zagovaranje (agitacija, prim. red.), ali mahom tuđe agende...": "Zato u potpunosti dominira i nova i specifična kultura traganja za (stranim) grantovima. Takve

Nacionalni radnik, javni radnik, javni intelektualac

"Termin 'javni intelektualac' (*public intellectual*) u srpskom jeziku kao takav ne postoji, i kada bismo hteli da definišemo termin, jednostavan prevod ne bi bio adekvatan", kaže antropolog Predrag Šarčević. Treba podsetiti da je pre stotinak godina upotrebljavan izraz 'nacionalni radnik' ili 'javni radnik', na primer: književnik, političar, nacionalni radnik Jakov Ignjatović...

Teško prevodivi izraz *public intellectual*, u upotrebu je uveo istoričar Rasel Jakobi (Russell Jacoby) u svojoj knjizi *Poslednji intelektualac* (*The Last Intellectual*) 1987, a američki časopis "Society" posvetio mu je svoja dva broja tokom 2008 i 2009.

Alan Lajtman, američki psihijatar, pisac i socijalni aktivista, inače profesor na Institutu za tehnologiju u Masačusetsu, javnim intelektualcem naziva onoga ko je na univerzitetu obučen u specifičnoj disciplini, kao što su lingvistika, biologija, istorija, ekonomija, književna kritika, a odluči da govori ili piše za širu publiku. On jasno i razumljivo govori ili piše o sopstvenoj disciplini, ali i o tome u kakvom je ona odnosu sa socijalnim, kulturnim i političkim svetom koji je okružuje. Kad takav intelektualac, voljom drugih, biva pretvoren u simbol, njega mole da piše o širokom rasponu javnih tema koje nisu neophodno povezane s poljem za koje je on uopšte stručan. Kada je postao poznat 1919, Ajnštajna su molili da priča publici o religiji, obrazovanju, etici, filozofiji i svetskoj politici. Ajnštajn je postao simbol suptilne racionalnosti i ljudske plemenitosti.

Nekad su, kaže Miroslav Ružica, većinu javnih intelektualaca činili pisci, novinari i uopšte umetnici, kasnije dominiraju ljudi kao što su Žan-Pol Sartr, Rejmon Aron ili Jirgen Habermas. Dugo su prototip bili profesori evropskih univerziteta. Danas su to mahom uski specijalisti, posebno ekonomisti. Donedavno, oni su pokretali ključne teme i davali okvir debate i predlagali novu javnu agendu. Bili su suvereni u analizi, poznati i uticajni, vlast ih je tolerisala, zazirala od njih, a ponekad i slušala. Srednja klasa, a posebno profesionalna elita, u njima je nalazila inspiraciju i okvir vlastite orijentacije...

Izlet u politiku

Devedesetih godina među osnivačima partija bilo je mnogo intelektualaca. Pokazale su se nestabilnim. U opozicionim borbama mnogi intelektualci (kako je govorio Vuk Drašković, "sva pamet Srbije") bili su na ulicama zajedno sa studentima i pobunjenim građanstvom. Dramaturg Borka Pavićević toj dijagnozi dodaje činjenicu da se širi deintelektualizovani prostor. "Problem javnog prostora je gubljenje kritičkog mišljenja, a ono je neophodno da bi se ideje sprovele u dela, a ne da ostanu samo na rečima." Ona citira Hanu Arent, koja je mnogo pušila i mnogo mislila, o odgovornosti intelektualaca da ono o čemu misle sprovedu u delo.

"Javni intelektualac se angažuje za opšte dobro i ne sme biti lično zainteresovan. Političari ne spadaju u tu grupu samim tim što svaki od njih ima lični interes u poslu koji obavlja", pokušava da razjasni taj paradoks sociolog Jovo Bakić.

U politici se intelektualci nisu proslavili. "Naš problem je u tome što je antiintelektualizam najizraženiji u strankama. One bi trebalo da proizvode ideje i podstiču dijalog, ali se to ne dešava", smatra publicista Marinko Vučinić.

Milan Nikolić u tom kontekstu podseća na opasku nemačko-britanskog sociologa, politikologa i filozofa Ralfa Darendorfa da će se na Istoku stvari normalizovati kada se profesori vrate studentima.

"Snažan uticaj intelektualaca ipak pripada socijalizmu, a razlozi što je njihov uticaj danas znatno opao leži u sve manjem istorijskom promišljanju, urušavanju opšteg sistema vrednosti i internetu", smatra politikolog Ognjen Pribićević.

okolnosti utiču na sužavanje javne debate, pa čak i interne profesionalne debate, na budžetska, administrativna i tehnička pitanja."

Izostaje ili je krajnje ograničen i dijalog između političke i profesionalno-akademske elite.

Ružica pominje i rastući broj mladih i u inostranstvu obrazovanih profesionalaca, ali sa ograničenim iskustvima, tehnički fokusiranim i vidljivo pragmatičnim, koji počinju da okupiraju važne adminstrativne i menadžerske pozicije.

AUTORITET I MANIPULACIJA: Sociolog Slobodan Antonić, jedan od suorganizatora razgovora na FPN, potcrtava razliku između javnog intelektualca i instrumentalizovanog intelektualca. Prvi se sam obraća javnosti, dakle na sopstvenu inicijativu, kako bi izneo stav, ili pre upozorenje, da je određeni javni interes ugrožen. Instrumentalizovani javni intelektualac opravdava i brani dominantnu strukturu moći, pa se njegovi apeli najčešće odnose na opasnosti koje proizilaze iz suprotstavljanja ciljevima tih struktura. Recimo, ako Srbija slučajno dođe u položaj da po nekom pitanju mora da kaže "ne" Briselu ili Vašingtonu, ovakav javni intelektualac odmah će krenuti sa upozorenjima da nam automatski sledeje "izolacija", "povratak u devedesete", "odlazak proevropske Vojvodine", itd.

Zoran Avramović konstatuje da je tokom istorije kod nas izgrađen jedan mentalitet koji je pogodan za oblikovanje psiholoških crta ličnosti kao što su sujeta, narcisoidnost, zavist sa jakom ekspresijom. Pod pritiskom emocija (strasti) srpski intelektualac zaboravlja na opšte dobro nacije i države. On podseća na zapažanje Slobodana Jovanovića da je srpski individualizam više usmeren prema javnom (opštem) interesu i delovanju nego na usavršavanje svoje ličnosti i popravljanje svoga ponašanja.

ANALITIČKI PARADOKS: Na skupu na kome je od 25 učesnika bar dvadeset u javnosti makar jednom predstavljeno kao politički analitičar bilo je jetkih opaski na račun političkih analitičara, ali i njihove odbrane.

U beogradskom Medija centru je pre i posle 2000. pet godina svakog ponedeljka, oko 250 (svakog ponedeljka po nekoliko) sociologa, politikologa, ekonomista, istoričara, pravnika, istraživača javnog mnjenja ili iskusnijih novinara-specijalista bilo pozivano da razgovara s novinarima o temama koje nameću aktuelni događaji. Cilj je bio da se iz rakursa različitih profesija razjasni zašto se nešto desilo, kuda to vodi i šta će biti s nama. Vaš hroničar ►

Tri Srbije

Bio je vidljiv – ali nije raspirivan – spor zavađene "dve Srbije" koje vode "kulturni rat" s distance uz razmenu uvreda, a ukazivano je i na to da je na vidiku i formiranje treće, na desničarskim sajtovima. Nekoliko uzgrednih opaski ukazivalo je na različite, duboko suprotstavljene ocene uloge intelektualne elite u procesu razbijanja SFRJ.

VESNA PEŠIĆ: "U Srbiji devedesetih godina dolazi do podele među intelektualnim svetom na one koji su ostali verni univerzalističkim načelima i na partikularnu struju podložnu nacionalističkim interesima, dok je danas ta podela manje vidljiva, ali i dalje prisutna."

DUŠKO RADOSAVLJEVIĆ: "Dominacija nacionalnih intelektualaca traje, jer ih podupire politika. Nacionalna inteligencija se nametnula zajedno sa političkom elitom, a intelektualci su ućutali..."

ZORAN AVRAMOVIĆ: "Deo angažovane inteligencije 1991. godine ostaje privržen jugoslovenstvu (prikriveno ili otvoreno) i odupire se afirmaciji srpskog političkog interesa, a neke intelektualne struje ga destruktivno kritikuju."

SREĆKO MIHAJLOVIĆ: "Ne može se poreći odgovornost inteligencije za ono što se ovom društvu dešavalo i dešava se u te gotovo četiri decenije..."

je svedok da nije bilo lako organizovati takve seanse uvođenja ekspertskog mišljenja u domaću kakofoniju. Ako biste pozvali osobu A, njegov neistomišljenik, naročito ako je s one strane crvene linije koja je tada delila bandu crvenu i snage haosa ili granicu mondijalisti–nacionalisti odbio bi da dođe. Stručnjaci različitih profila su govorili svojim stručnim žargonom i slabo su između sebe komunicirali. Novinari su citirali ponešto od rečenog, uglavnom van konteksta događaja koji su bili povod za razgovor, a sagovornike su skraćeno nazivali političkim analitičarima. Taj izraz je ovamo došao poznih devedesetih i sada označava one na koje se svi obruše kad godina izda ili kad neko izgubi izbore.

Pokušaj da se mediji obogate osvetljavanjem takozvane treće dimenzije pojedinih događaja nailazio je na prepreke. Naši stručnjaci najčešće nisu obučavani veštini komunikacije s laičkom javnošću, mediji su prolazili kroz dugu fazu tabloidizacije i političke instrumentalizacije, a politička retorika se razvijala u skladu s Niksonovom izjavom. "Nemojte me zamarati činjenicama."

Novinar Slobodan Reljić tu atmosferu dobro osvetljava kada podseća na to kako je francuski sociolog Pjer Burdije u svojoj knjizi *Narcisovo ogledalo* napisao: "Uspostavio sam vezu, negativnu, između hitnosti i mišljenja." On podseća da je još Platon utvrdio razliku između koncentrisanih na misao i onih drugih koji na agori razvijaju samo domišljatost. A televizija "uvek ima posla sa brzomislećima (fast-thinkers), sa filozofima koji misle brže od svoje senke" i donose javnosti – opšta mesta.

Očito je da postoji tenzija između intelektualaca koji su u medijima i koji nisu. Uz pitanje da li dramaturg bolje može da tumači javni interes od recimo agronoma, Zoran Avramović razlikuje intelektualce koji su stalno u medijima i one koji nikad nisu. Selekcija medijskih sagovornika se često objašnjava političkim uticajima.

Ekonomista Goran Nikolić iznosi utisak da su oni koji imaju moderno razmišljanje prisutniji u medijima od onih s konzervativnijim stavom.

"Potrebno je da u ovom vremenu političke histerične logike postoje neki predstavnici koji nepristrasno sude", naglašava filozof Đorđe Vukadinović. On antiintelektualnu atmosferu ilustruje scenom u jednom TV studiju, gde nekoliko analitičara pokušava da razjasni šta se zbiva na Bliskom istoku. Voditeljka prekida jednog od njih i najavljuje prilog: "A sada da vidimo šta kažu Tarabići..."

ČIJA MAJKA KURVA: Slobodan Antonić u svom saopštenju slikovito opisuje kako intelektualac svoje učešće u nekoj emisiji započne kao politički analitičar, objašnjavajući odnose i fakte, a završi kao javni intelektualac, apelujući da se nešto (ne) uradi ili određeni politički (društveni) stav (ne) prihvati. Kaže da tome često doprinose i sami urednici ili novinari, koji nekada organizuju čitavu emisiju sa željom da se izvesno stanovište ili praksa javno osude, ismeju i naruže. Za takve urednike i novinare naravno da je bolji onaj "analitičar" koji je u stanju da izvede efektniju tiradu i gore naruži nepodesno gledište.

Antonić kaže da i sam, kao svaka druga javna ličnost, čini poneku od nabrojanih grešaka, ali da su sve ove greške manje opasne ako se dešavaju u komunikativnoj zajednici u kojoj postoje jasna, demokratska pravila igre i korektivna uzajamnost:

"Nevolja je, međutim, u tome što nam se sve ovo događa u uslovima segmentisane javnosti, koja funkcioniše po načelu isključenja – ti ne misliš kao ja, dakle nemamo šta da pričamo, dakle ti si fašista, izdajnik, budala itd.

Ali, ako mi jedni drugima ne priznamo da smo deo iste komunikativne zajednice – jer mi to i jesmo ukoliko smo demokrate – onda će, kao u Vajmarskoj republici, sutra doći dva kamiona batinaša i polupati naše novine, fakultete i galerije.

A onda ćemo shvatiti šta stvarno znače reči 'fašista', 'izdajnik' ili 'budala'..." ◂

Milan Milošević

foto: A. Anđić

Rano učenje

Razlike i kako sa njima izaći na kraj, centralni su motiv ovog broja "Obrazovanja za XXI vek". U Srbiji su socijalne razlike među različitim slojevima društva vidljive već u vrtiću. Naime, deca iz najbogatijih slojeva pohađaju predškolske ustanove u tri puta većem broju nego deca iz najsiromašnijih grupa. Unicef i Ministarstvo prosvete započeli su sprovođenje programa "Rano učenje i razvoj", koji treba da omogući veću dostupnost predškolskih ustanova deci uzrasta od tri do pet godina. Program inkluzije u srpskom obrazovnom sistemu funkcioniše već nekoliko godina. Ali, šta se sa učenicima obuhvaćenim ovim programom događa na prelazu iz osnovne u srednju školu? Na to pitanje dajemo odgovor kroz jedan dobar primer iz okoline Šida. Još jedna razlika kojom se bavimo u ovom broju jeste jaz između našeg obrazovnog sistema i realnih potreba društva i privrede. O tome, iz ličnog ugla, piše dr Neven Cvetićanin, naučni saradnik na Institutu društvenih nauka u Beogradu.

Predškolsko obrazovanje

Socijalne razlike počinju u vrtiću

Kolika god da je korist i važnost ranog učenja, statistika surovo ukazuje na to da su predškolske ustanove dostupnije deci iz ekonomski bolje stojećih porodica, pa se logično nameće pitanje da li su ove ustanove luksuz koji sebi mogu da priušte samo bogatiji slojevi društva. "Rano učenje i razvoj" je program, koji se, na inicijativu Unicefa, odnedavno sprovodi u Srbiji uz podršku Ministarstva prosvete. Program će omogućiti da se vremenom promeni opšta slika o učešću dece iz osetljivih grupa u predškolskom obrazovanju

Kada govorimo o predškolskom obrazovanju, najčešće mislimo na onu jednu pripremnu godinu pred polazak u osnovnu školu. Boravak dece od 3 do 5,5 godina u vrtićima obično smatramo za nešto što ima važnu ulogu u socijalizaciji dece, ali verujemo da je primarni cilj ovih ustanova da roditeljima reši problem čuvanja dece. Međutim, ništa nije dalje od istine od tvrdnje da sistemsko obrazovanje u ovom uzrastu nije važno. Zapravo razvoj viših kognitivnih funkcija dostiže zenit u predškolskim godinama. To ne znači da u tom dobu kognitivni razvoj prestaje, ali, njegova osnova je skoro formirana u tom uzrastu, bilo da je dobra ili loša.

UČENJE JE MOGUĆE KROZ IGRU (Foto: Unicef)

U Srbiji je trenutno 48 odsto dece, ili 84.000 od 177.000 dece ovog uzrasta upisano u vrtić, dok 93.000 dece istog uzrasta nije obuhvaćeno predškolskim obrazovanjem. Nacrt nacionalne strategije za razvoj obrazovanja do 2020. ciljnu stopu obuhvata postavlja na 75 odsto, što bi značilo povećanje broja upisane dece od oko 40.000. Stopa obuhvata predškolskim obrazovanjem ima rastući trend – danas je oko 25 odsto viša nego što je bila 2005. godine. Međutim, stručnjaci ovaj rast stope objašnjavaju smanjenjem broja dece, a ne povećanjem kapaciteta predškolskih ustanova. Uz to, struktura dece koja pohađaju vrtiće, kada je reč o socijalnim kategorijama, ukazuje na to da je pristup vrtićima deci iz bogatijih porodica trostruko veći nego deci iz najsiromašnijih porodica. U seoskim oblastima, pristup je skoro upola manji nego u gradovima: 28,7 odsto prema 56,6 odsto. Kada je reč o Romima, u gradskim sredinama je upisano deset odsto dece, u poređenju sa samo 4,1 odsto onih koji žive na selu. I deca sa invaliditetom su nedovoljno obuhvaćena. Dok oko pet odsto dece u ovoj uzrasnoj grupi ima neki invaliditet, samo 1,2 odsto upisane dece su deca sa invaliditetom.

Neprilagođenost postojećih programa potrebama roditelja je još jedan od faktora koji predstavlja prepreku u povećanju obuhvata. Uvođenje Pripremnog predškolskog programa je bilo jedna od najboljih mera obrazovne politike poslednjih godina, međutim, njegovo uvođenje je potisnulo skoro sve druge programe u predškolskim ustanovama, tako da nema poludnevnih programa koji bi bili pogodni i za one porodice u kojima postoji neko ko čuva decu kod kuće (bake, deke, nezaposleni roditelji). Većina dece pohađa celodnevne programe, nasuprot poludnevnim i tročasovnim programima – iako su međunarodna istraživanja pokazala da i kvalitetni kraći programi, osim što mnogo manje koštaju, daju odlične rezultate kada je razvoj dece u pitanju.

Kako bi se ova slika popravila, Unicef je kroz svoj program, u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Centrom

za interaktivnu pedagogiju, pokušao da odgovori na neke od prepreka za proširenje obuhvata predškolskim obrazovanjem. U deset opština sa najnižom stopom pohađanja, adaptirani su prostori u postojećim predškolskim ustanovama ili su adaptirani postojeći, često napušteni objekti u lokalnim zajednicama. Kroz ovu inicijativu, Unicef je zajedno sa roditeljima razvio i kraće poludnevne predškolske programe, predviđene novim zakonom o predškolskom obrazovanju. Prednost pri upisu u nove prostore imaju upravo deca iz seoskih sredina i deca koja nikada nisu išla u predškolske programe.

Aleksandra Jović iz Unicefa, jedan od autora studije o ekonomskoj isplativosti ulaganja u rani razvoj kod dece, kaže za "Vreme" da je Unicefov tim pripremio i studiju o tome koliko bi Srbiju koštalo da svu decu uključi u predškolsko obrazovanje i da sada sa više sigurnosti možemo reći da to nije finansijski nedostižno.

"Ulaganje u učenje u ranom uzrastu donosi povraćaj investicija koji je šest do 17 puta veći od početne investicije. Najveći je povraćaj od ulaganja upravo u decu lošijeg socioekonomskog položaja koja odrastaju u nestimulativnim uslovima", kaže Jovićeva i dodaje da su pored ekonomskih važni i društveni pokazatelji dobrobiti od ulaganja u rano učenje dece: "Postoje brojni dokazi da deca koja su pohađala programe ranog učenja i razvoja bolje uče u školi, da je manja verovatnoća da će kasnije ponavljati razrede ili napustiti školovanje, da su bolji đaci u školi, da imaju bolje zdravlje kako u sadašnjosti tako i u budućnosti, što dovodi do stvaranja zdravije populacije i smanjenja izdataka vlade na zdravstvenu negu", kaže Aleksandra Jović. Uz to, deca koja su pohađala programe ranog učenja i razvoja ređe imaju problema u ponašanju, manja je šansa da dođu u sukob sa zakonom. Istraživanja su pokazala da kod ove dece stope nezaposlenosti opadaju, a prosečne zarade idu nagore, što dovodi do manje izdataka za socijalnu pomoć, a više poreskih prihoda za državu.

Govoreći o važnosti ranog učenja, profesor razvojne psihologije na Filozofskom fakultetu u Beogradu Aleksandar Baucal, kaže za "Vreme" da su u starom sistemu verovanja igra i učenje bili nespojivi: "Ako se dete igra, onda ne uči, i ako uči to ne može biti zabavno. Zato su roditelji verovali da decu treba zaštiti pre polaska u školu i ostaviti ih da se što više zabavljaju kroz igru. To je period, kako se mislilo, najlepšeg detinjstva i zato decu ne treba slati

VIŠESTRUKA KORIST OD RANOG UČENJA: Aleksandra Jović i Aleksandar Baucel (Foto: Unicef i Medija Centar)

ranije u školu da im ne zakinemo od srećnog detinjstva." Baucal smatra da koliko god ovakvo razmišljanje deluje neupitno, istraživanja ranog detinjstva i ranog učenja pokazuju da su stvari značajno drugačije i složenije. U ranom detinjstvu se intenzivno uči, a kroz rano učenje se postavljaju temelji za celokupni život. "Deca koja, u tom periodu, imaju priliku da pohađaju kvalitetne predškolske programe ranog učenja, makar nekoliko časova dnevno, kasnije budu uspešnija u školovanju i životu. Istraživanja, dakle, sugerišu da igra i učenje idu zajedno", kaže Baucal.

Međutim, kolika god da je korist i važnost ranog učenja, statistika surovo ukazuje na to da su predškolske ustanove dostupnije deci iz ekonomski bolje stojećih porodica, pa se logično nameće pitanje da li su ove ustanove luksuz koji sebi mogu da priušte samo bogatiji slojevi društva.

Baucal kaže da su troškovi sasvim sigurno jedan od razloga zbog kojih je manji broj dece iz ugroženih i osetljivih grupa u predškolskim ustanovama: "Oba roditelja iz bolje stojećih porodica su zaposlena što znači da su često prinuđeni da njihova deca pohađaju predškolske ustanove dok oni rade. Ipak, postoje i drugi razlozi koji potiču od nedovoljnog razumevanja važnosti predškolskog obrazovanja za rani razvoj i učenje dece. Na primer, oko polovine roditelja čija deca ne pohađaju predškolske ustanove smatraju da za to nema ni potrebe. Takvi nalazi ukazuju da treba dosta toga uraditi na širenju svesti o tome koliko deca mogu da dobiju ako u periodu pre polaska u školu imaju priliku da pohađaju kvalitetne predškolske programe. Ukupno gledano, to znači da se već u predškolskom periodu stvaraju razlike između dece koja pripadaju različitim socijalnim slojevima i to tako što deca koja imaju povoljnije porodične uslove dobijaju i više podsticaja kroz pohađanje predškolskih ustanova."

Ipak, prema rečima Aleksandre Jović, ima načina da se socijalni jaz prevaziđe: "Širenje obuhvata predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem traži intervencije u tri smera – povećanje kapaciteta za predškolsko vaspitanje i obrazovanje, odabir modela finansiranja koji bi omogućili da prioritet upisa budu osetljiva deca i rad na povećanju svesti roditelja o koristi predškolskog vaspitanja i obrazovanja za razvoj njihove dece." Ona smatra da bi uvođenje univerzalnosti u pristupu i obuhvatu imalo najveće šanse da dostigne najosetljivije grupe dece: "Programi u trajanju od tri do četiri sata bi trebalo da budu besplatni i dostupni za svu decu uzrasta tri do 5,5 godina."

Troškovi boravka sve dece koja sada ne pohađaju predškolsko obrazovanje, programima od tri do četiri sata, zahtevao bi ulaganja od najviše 46 miliona evra (Srbija trenutno na predškolsko obrazovanje troši 150 miliona evra godišnje). Jovićeva kaže da je ovo mera visoke efikasnosti u odnosu na predviđene troškove, koja bi donela dobrobit državi i njenim građanima. "Uzevši u obzir njegov značaj, ukupnu dobrobit za državu i visoke stope povraćaja ulaganja, predškolsko obrazovanje treba da bude i odgovornost države, a ne samo lokalnih vlasti i roditelja. Donosioci odluka treba da preispitaju podelu odgovornosti po kojoj samo budžeti lokalnih samouprava snose trošak predškolskog obrazovanja", kaže Aleksandra Jović i dodaje da troškovi programa od tri do četiri sata koji bi bio besplatan za svu decu predstavljaju oko 60 odsto sadašnjih rashoda za predškolsko obrazovanje koji se pokrivaju iz opštinskih budžeta: "Danas ova sredstva koristi manje od polovine dece u Srbiji koja uglavnom dolaze iz viših socioekonomskih kategorija. Postavlja se pitanje koliko je ovakva distribucija javnih resursa u skladu sa principima socijalne pravde i jednakosti." ◂

J. Gligorijević

Inkluzivno obrazovanje

Dobar primer iz Erdevika

Inkluzija, koja uvodi standard jednako kvalitetnog obrazovanja za sve, više nije novost u domaćoj prosveti. Međutim, šta se dešava kada se učenici sa specijalnim obrazovnim potrebama nađu na prelazu iz osnovne u srednju školu

ŠIROKO PARTNERSTVO: Sastanak Mreže podrške (Foto: A. Anđić)

Osnovna škola "Sava Šumanović" u Erdeviku, selu kod Šida, jedna je od 14 škola koje u Srbiji primenjuju inkluzivno obrazovanje. Prethodne školske godine, osmi razred i malu maturu u toj školi završila je učenica koja bi prethodnih godina ostala izolovana od svoje okoline u nekoj od specijalnih škola ili se, jednostavno, ne bi školovala. Njeno ime nije bitno za ovu priču. Bitno je da ona, iako ima problem sa veoma niskim i usporenim intelektualnim razvojem, svakodnevno ide u Srednju ekonomsku školu "9. maj" u Sremskoj Mitrovici. Ako sve bude išlo po planu, za tri godine će postati – kuvar.

U prva četiri razreda osnovne škole, nastavnici su sa njom radili na isti način kao sa ostalom decom u odeljenju. Isti sadržaj i obim gradiva i isti nastavni i pedagoški način rada je doveo do stagnacije njenog ionako niskog razvoja. Po inerciji je prelazila iz razreda u razred. Nakon uvođenja sistema inkluzivnog obrazovanja u školi u Erdeviku, roditelji učenice su prihvatili savet školske uprave da ona pređe na nov način učenja. Izrađen je Individualni obrazovni plan i ona od tada postiže izuzetan napredak, kaže Branislava Oljača, nastavnica

Inkluzija nije iluzija

U Beogradu je 19. oktobra održan Drugi sastanak Mreže podrške inkluzivnom obrazovanju. Sastanak je otvorio Muhedin Fijuljanin, državni sekretar u Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, rekavši da je program inkluzivnog obrazovanja strateški cilj Ministarstva sa svrhom da ukloni svaki oblik diskriminacije. Istovremeno, on obezbeđuje kvalitetno i dostupno obrazovanje za svako dete.

Tanja Ranković iz UNICEF-a rekla je da postoji zakonski okvir za inkluzivno obrazovanje, a da se sada mora raditi na primeni zakona: "Inkluzija nije iluzija, a inkluzivno obrazovanje treba da obuhvati široko partnerstvo lokalnih samouprava, roditelja, državnih institucija, nevladinih organizacija, kompetentnih profesionalaca, kao i drugih aktera." Ona je dodala da su prvi rezultati već vidljivi: sprovedena istraživanja pokazuju ogromne pomake u inkluziji romske dece i dece sa smetnjama u razvoju i invaliditetom.

Inače, Mreža je nastala 2009. godine kada je Ministarstvo prosvete povezalo zaposlene u školama – iskusne praktičare, nastavnike, stručne saradnike, direktore, zaposlene u Ministarstvu prosvete i školske uprave, stručnjake Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja i Zavoda za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, kao i predstavnike nevladinih organizacija.

Za svaku školsku upravu je imenovan tim kome škola može da se obrati i dobije podršku putem elektronske pošte ili telefona. Osim stručnjaka, u većem broju školskih uprava je, zahvaljujući Mreži, moguće kontaktirati i određenu školu koja već ima iskustvo u primeni i razvoju inkluzivnog obrazovanja i otvorena je da svoje iskustvo prenese drugima. Škola koja traži podršku može da poseti neku od ovih škola, o čemu obaveštava tim za podršku.

Mreža je definisana kao otvoreni sistem za dalje uključivanje praktičara i stručnjaka, kao i škola koje razvijaju inkluzivnu praksu.

Saveti

Saveti za nastavnike koji u odeljenjima imaju učenike sa specijalnim obrazovnim potrebama:

- Prihvatite činjenicu da smetnja ili invaliditet postoji. Nepriznavanje toga znači nepriznavanje ličnih svojstava nekih osoba.
- Usmerite se na sposobnosti koje učenik ima, a ne na njegove nesposobnosti.
- Neka učenik zna da može da vam se obrati kada mu treba pomoć.
- Učinite da školsko okruženje bude sigurno za učenika.
- Razgovarajte sa učenikom sa smetnjama u razvoju ili invaliditetom kao što biste razgovarali i sa drugim učenicima.
- Kada se čini da je učeniku potrebna pomoć, pitajte da li možete da pomognete. Sa razumevanjem prihvatite i ako vas odbije.
- Uvek planirajte unapred kako biste obezbedili odgovarajući pristup učeniku.
- Po potrebi, organizujte pojedinačne nastavne sesije ili dodatnu nastavu za učenika.
- Konsultujte se sa stručnjacima i roditeljima o tome kako možete da pojačate podršku u učionici.

Saveti su preuzeti iz publikacije "Strategija za podučavanje učenika sa smetnjama u razvoju i invaliditetom" (Ministarstvo prosvete Republike Srbije, 2010).

srpskog jezika i njen razredni starešina. "Zahvaljujući tome, naša učenica je napredovala u razvoju socijalnih i komunikativnih veština, motivaciji i učenju. Postala je samostalnija i ima više samopouzdanja. Od šestog do osmog razreda imala je samo pet izostanaka, što govori o tome koliko je zavolela školu", kaže Oljača.

Prema Individualnom obrazovnom planu napravljenom za učenicu, lekcije nisu podeljene na manje delove (kako je gradivo ranije "uprošćavano"), već je sve prilagođeno njenim mogućnostima. Devojčica je, na kraju osmog razreda, uz pomoć nastavnika čitala i pisala proste rečenice, koristila interpunkcijske znake, mogla da zapamti stihove uz pomoć zvučne čitanke, znala da sabira i oduzima brojeve do deset, da prepoznaje geometrijska tela... Njena nastavnica kaže i da se lepo slagala sa vršnjacima i da nije imala problema u odnosima sa decom iz škole.

Njeni roditelji su mislili da je to maksimum obrazovanja koji može da dostigne. Iz straha, nisu razmišljali o nastavku školovanja. Međutim, u razgovorima sa školskim Timom za inkluzivno obrazovanje odlučeno je da devojčica polaže završni ispit i da pokuša da upiše Srednju ekonomsku školu "9. maj" u Sremskoj Mitrovici.

Završni ispit je, takođe, bio prilagođen njoj. Imala je pomoć nastavnika-asistenta koji joj je čitao zadatke, pojašnjavao uputstvo i mogao da zapiše njen odgovor. Učenica je sama dolazila do odgovora, a insistirala je da ih sama i piše. U testovima su bila pitanja sva tri težinska nivoa (osnovni, srednji i napredni) iz različitih oblasti.

Uporedo sa tim tekli su razgovori i savetovanja između Timova za inkluzivno obrazovanje osnovne i srednje škole i prosvetne savetnice za inkluzivno obrazovanje iz Školske uprave Novi Sad, a njihova saradnja postoji i danas, dva meseca nakon uspešnog upisa učenice. "Želim da istaknem i pohvalim Srednju ekonomsku školu u Sremskoj Mitrovici koja je srdačno i prijatno otvorila vrata svoje škole za upis učenice. Direktor srednje škole, razredni starešina i većina profesora pokazali su pozitivan stav, kao i volju i želju da učenici pruže najbolju moguću podršku. Naša škola i dalje sarađuje sa njenim roditeljima tako što pratimo njeno školovanje, a svaki od nastavnika je za kolege iz srednje škole izradio izveštaj o tome na koji način je prilagodio gradivo svog predmeta njenim mogućnostima", kaže za "Vreme" nastavnica Branislava Oljača. Sadašnji nastavnici ove učenice su od kolega iz osnovne škole tražili procene koji je minimum od koga mogu da krenu u radu sa njom, da li će napredovati u učenju, koliko će biti bezbedna u praktičnom obavljanju nastave s obzirom na smer koji je upisala, kako da je ocenjuju i kako će na to reagovati drugi učenici...

Pored rada u školi, sa zakonskim uvođenjem inkluzivnog obrazovanja (Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja je donet 2009. godine), Tim za inkluzivno obrazovanje Osnovne škole "Sava Šumanović" je radio na promociji novih metoda. Organizovane su edukacije, uključeni su i roditelji, osmišljene aktivnosti za učenike koji su delili letke o inkluzivnom obrazovanju i davali vršnjačku podršku. Nastavnici su sa svojim primerima dobre prakse učestvovali na tribinama, gostovali na lokalnoj televiziji i radiju. Cilj svih tih aktivnosti bila je promocija inkluzivnog obrazovanja koje donosi dobrobit svima – učenicima, nastavnicima, školi i sredini. "Učenici uče šta je tolerancija, poštovanje i uvažavanje različitosti, spremni su da pruže pomoć u svakom trenutku i da je prihvate. Upućeni su jedni na druge... Nastavnici razvijaju svoja znanja, kompetencije, usavršavaju praksu. Škola razvija timski rad i saradnju unutar timova, sarađuje sa drugim školama, lokalnom zajednicom i institucijama. Svi učenici su aktivno i ravnopravno uključeni u nastavne i vannastavne aktivnosti, razvijena je pozitivna klima unutar škole, u rad škole su uključeni roditelji, nastava je kvalitetna i prilagođena svoj deci", kažu u ovoj školi.

Primer učenice iz Erdevika je samo jedan od dobrih primera tranzicije đaka iz prvog u drugi obrazovni nivo. O njima se govorilo na konferenciji o inkluzivnom obrazovanju, koja je 19. oktobra održana u Beogradu (videti okvir "Inkluzija nije iluzija"). Simona Alesio, italijanski ekspert za inkluzivno obrazovanje, kolegama iz Srbije rekla je da u našoj zemlji ima dobrih rezultata i ohrabrila ih da takve priče više promovišu: "Kada sam počela da se bavim inkluzivnim obrazovanjem, nisam imala ničiju podršku. Niko nije želeo da me sluša... Nakon doktorata u Londonu i napisane knjigu o inkluzivnom obrazovanju u Italiji, svi su hteli da čuju moja iskustva, da me pitaju i koriste moje savete. To savetujem i vama! Imate odlične rezultate i pokušajte da ih publikujete. Ne samo na lokalnom i nacionalnom nivou. Kada budete imali objavljene tekstove u relevantnim evropskim i svetskim časopisima, imaćete i moć zbog koje vam vaša država više neće odbijati pomoć", rekla je Simon Alesio.

Mirko Rudić

lični stav

O odnosu prosvete i sveta rada

Prosveta u bezvazdušnom prostoru

Umesto toga da glavna briga prosvete bude kako odškolovati kvalitetne kadrove koji mogu poslužiti razvoju zemlje, kod nas je glavna briga prosvete da popuni socijalne rupe, pa je veoma česta pojava da nekoga ko je ostao bez posla u drugim sektorima gurnemo u prosvetu kako bi bio na državnom budžetu, pri čemu je manje bitno kakve kvalifikacije poseduje i kakvo znanje može da prenese učenicima

Piše: Dr Neven Cvetićanin

Većina problema koji muče srpsko društvo proizlazi iz odsustva organizovanog sistema. Umesto organizovanog društvenog sistema imamo skup nepovezanih podsistema, koji jedni sa drugima nemaju nikakve veze. Metaforično rečeno, srpsko društvo je nalik fudbalskom timu u kojem odbrana, vezni red i napad ne sarađuju, već svako "pimpla" loptu na svom delu terena i ne prosleđuje je dalje. Otuda srpsko društvo ne daje bilo kakve golove, a ako se koji i omakne, posledica je čiste improvizacije, a ne organizovane postavke igre.

Kako bi se prethodna teza demonstrirala, razmotrićemo u ovome članku odnos između obrazovnog i privrednog sistema u našoj zemlji. Veza između obrazovanja i privrede je ključna za razvoj bilo koje zemlje, pa stabilna društva poput američkog, kineskog ili nemačkog koriste obrazovni sistem za pravljenje kvalifikovanih kadrova koji mogu poslužiti razvoju zemlje. U ovim sistemima diplome se ne izdaju za ukras, već imaju svoju preciznu upotrebnu vrednost, jer je veza između sveta obrazovanja i sveta rada sistemska, stabilna i praktična. Jednostavno govoreći, u organizovanim društvima ljudi se školuju da bi nešto naučili i da bi bili sposobni da nešto rade, a ne da bi mahali diplomom kao praznim i neupotrebljivim listom papira.

Nasuprot tome, prosveta se u Srbiji, u prethodnih četvrt veka od kada je počela kriza na prostoru bivše Jugoslavije, tretira usred sveopšte nemaštine više kao socijalna, a manje kao obrazovna institucija. Umesto toga da glavna briga prosvete bude kako odškolovati kvalitetne kadrove koji mogu poslužiti razvoju zemlje, kod nas je glavna briga prosvete da popuni socijalne rupe, pa je veoma česta pojava da nekoga ko je ostao bez posla u drugim sektorima gurnemo u prosvetu kako bi bio na državnom budžetu, pri čemu je manje bitno kakve kvalifikacije poseduje i kakvo znanje može da prenese učenicima. Tako ulazimo u rđav krug u kojem nekvalifikovani profesori prave nekvalifikovane učenike, koji kada izađu iz škole nemaju dovoljno znanja da bi njime konkurisali na tržištu rada, koje zapravo i ne postoji u suštinskom smislu, jer su se svi već pomirili sa situacijom u kojoj buduće zaposlenje ne određuje stepen stečenih kvalifikacija, već stepen ličnih veza i poznanstava. Tako u sadašnjem "tranzicionom" kvazisistemu često školujemo "kadrove" koji kad izađu iz škole i fakulteta ništa ne znaju da rade i niti su za bilo šta kvalifikovani, te se, umesto na sopstveno znanje, u pogledu zaposlenja, više oslanjaju na tetke i stričeve. Grubo govoreći, diploma im je neupotrebljiva i predstavlja prazan list papira, jer im obrazovni sistem ne obezbeđuje bilo kakvu kvalifikaciju, te oni, konačno, nisu kvalifikovani za bilo kakav posao.

Glavni cilj prosvetne politike mora da bude *povezivanje sveta obrazovanja i sveta rada*, koji su sada kod nas nepovezani, jer kada školujemo nekog, ne razmišljamo gde će taj neko da radi kada završi školu i da li će znati da radi to za šta se školovao. Kod nas obrazovanje često lebdi u vazduhu i nema svoje uzemljenje u praktičnom životu. Stoga je glavni zadatak prosvetne politike da ga spustimo na zemlju, u sam život, i da obrazovanje služi životu i praksi, a ne da bude sektor u kojem će neko steći praznu diplomu kojom će da maše, ali koja neće imati primenu u realnom životu. Nedovoljna komunikacija između privrede i prosvete, sveta rada i sveta obrazovanja, dovodi do toga da privreda ne saopštava prosveti kakvi joj kadrovi i profili trebaju, pa prosveta ne može da ih obrazuje, odgaji i pripremi. Sa druge strane, ni sama prosveta nije toliko "luda" da sama priupita privredu kako joj može pomoći u stvaranju potrebnih profila. Tokom svih ovih godina tranzicije kod nas je, po nekim istraživanjima, godišnje ostajalo nepopunjeno između 20.000 i 30.000 radnih mesta, što je posledica toga što se niko nije usavršavao za neka specifična radna mesta poput npr. vatrogasaca, radiologa ili

NEUSKLAĐENOST SA PRIVREDOM:
Rektorat Univerziteta u Beogradu
Foto: A. Anđić

anesteziologa za kojima je prisutna konstantna potražnja na tržištu rada. Mnogi se školuju za određene profile koji su popularni, poput npr. pravnika, lekara opšte medicine i raznoraznih menadžera, ali koji su već u tolikom suficitu da je teško sa ovim kvalifikacijama naći posao, jer je ponuda kadrova ogromna. Dakle, imamo neusklađenost ponude i potražnje radne snage, što ima svoj koren u samoj prosveti koja nije efikasna da pripremi one profile koji su potrebni, a školuje neke profile koji su nepotrebni.

Nadalje, kako su utvrdila istraživanja – 65 odsto učenika u srednjem stručnom obrazovanju uči po programima starim dvadesetak godina, što znači da su znanja koja oni dobijaju zastarela i neprimenjiva. Umesto nekada kvalitetnih i poštovanih stručnih škola u bivšoj Jugoslaviji, pogotovo tehničkih, koje su školovale kadar koji je gradio i izgradio privredu bivše Jugoslavije u njenim najboljim godinama, sada imamo srednje škole za pravljenje polupismenih radnika i majstora koji malo vrede na tržištu rada. Stoga se srednjoškolci, umesto da uče neki zanat, odaju "niskim strastima" i divljaju po tribinama fudbalskih stadiona i po ulicama, nastojeći da tako zadobiju društvenu moć, kada im se već ne pruža neki drugi, legalniji i legitimniji način da je steknu. Ta generacija je očajna i nju je takvom napravio anarhični kvazisistem u kojem živimo četvrt veka i koji moramo privesti redu ako mislimo da društvenu energiju, koja je sada rasuta, stavimo u funkciju razvoja zemlje.

U tu svrhu našoj prosveti sleduje da napravi takozvanu *nomenklaturu zanimanja*, jer je postojeća stara preko 30 godina. Neka zanimanja izumiru, neka nova nastaju i prosveta ovo mora da prati kako bi na vreme odreagovala na sve promene i kako bi bila u funkciji povezivanja života sa obrazovanjem, da bismo, konačno, uspeli da odškolujemo one kadrove i ona zanimanja koja su potrebna realnom životu, a ne da školujemo profile za poslove koji su davno prestali da postoje, kao što je često slučaj danas.

Naposletku, možemo reći da prosveta i privreda treba da budu dva stuba na kojima će počivati naše društvo, jer prosveta "pravi" ljude, a privreda im obezbeđuje koricu hleba, te je potrebno da ova dva trenutno nepovezana podsistema funkcionalno povežemo. Prosveta treba da bude u funkciji razvoja zemlje kao što je to, na primer u Kini, Rusiji ili Sjedinjenim Američkim Državama, jer ove države ne ulažu u prosvetu da bi pravile diplome kao ukrasni list papira, već kako bi napravile kvalifikovane kadrove koji mogu poslužiti državnim i društvenim interesima. Štaviše, velike zemlje mogu sebi dopustiti luksuz da ne koriste sopstvenu pamet, jer se uvek mogu osloniti na silu kojom raspolažu, a mogu i da uvoze pamet iz drugih zemalja, ali male države i zajednice poput naše u Srbiji, moraju da budu pametne i da uz pomoć pameti, a ne uz pomoć mišića, obezbede sebi poštovanje u današnjem svetu. Stoga je glavni zadatak strateškoga razvoja da povežemo prosvetu sa privredom i da tako iskoristimo pamet koju imamo. Ne treba da budemo više izvoznici pameti, kao što smo bili u prethodnim kriznim godinama, usled čega su gomile mladih i uspešnih ljudi bile naš najbolji izvozni artikal, već treba da čuvamo svaki promil pameti koji je ostao u ovoj zemlji kako se i on ne bi odlio u druge zemlje, jer zemljama koje izvezu sopstvenu pamet ostane samo glupost kao glavni društveni resurs. Najbolji način da se spreči dalji izvoz naše pameti jeste da je iskoristimo, jer ona i odlazi u beli svet zato što je ovde neiskorišćena, a najbolji način da se ona iskoristi jeste da povežemo svet obrazovanja i svet rada, prosvetu i privredu, od čega će, konačno, koristi imati čitavo društvo. Najjednostavnije govoreći, razvoj našega društva nije moguć ukoliko najpre ne utvrdimo strateške smerove u kojima želimo da se razvijamo, da bi potom napravili preciznu analizu kakva nam zanimanja, profili i kadrovi trebaju kako bismo se razvijali u predviđenom smeru i da bismo, konačno, prionuli na stvaranje i školovanje takvih profila i kadrova. U tome je sva suština neophodne sistemske veze prosvete sa privredom, na čijem uspostavljanju treba da radimo.

Naposletku, organizovana društva žive od svoje pameti, a neorganizovana društva životare na mišiće, što i mi činimo u prethodnih 20 godina i što mora da se promeni ako mislimo da krenemo sa mrtve tačke u kojoj se sada nalazimo.

Autor je narodni poslanik Socijaldemokratske partije Srbije i naučni saradnik na Institutu društvenih nauka u Beogradu

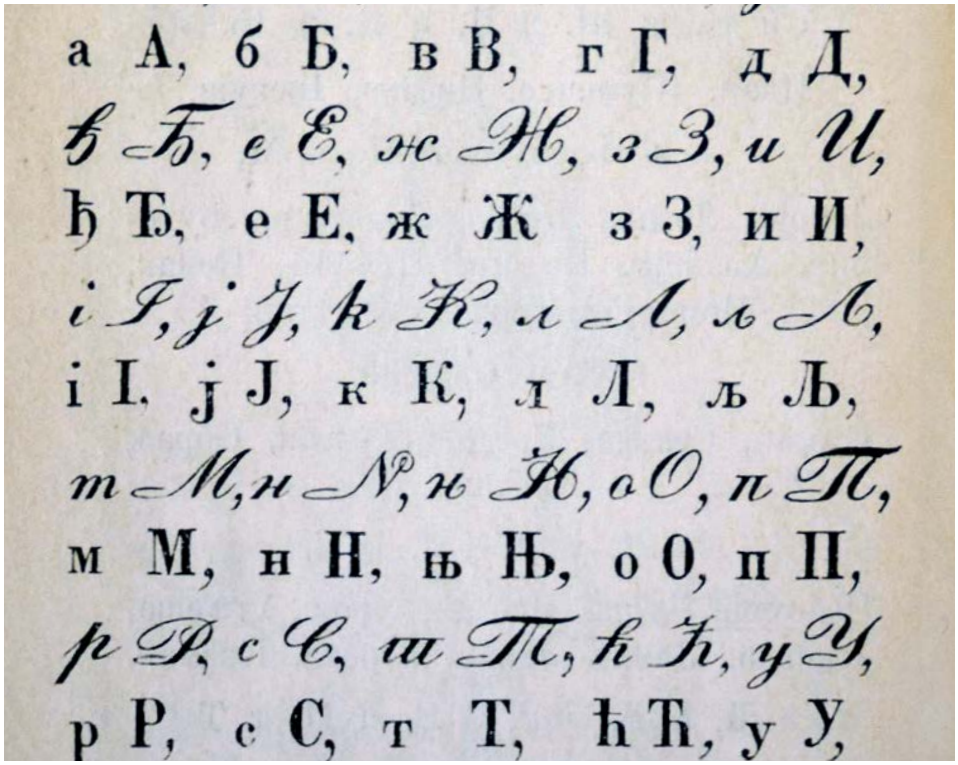

Neprijatni podaci o pismenosti

NAJNOVIJI IZVEŠTAJ NA temu pismenosti u EU doneo je neprijatno iznenađenje: svaki peti petnaestogodišnjak i gotovo 75 miliona odraslih nije dovoljno savladalo pisanje i čitanje, a mnogi nisu u stanju da se nose sa zahtevima modernih tehnologija poput korišćenja interneta ili "pametnih" telefona. U izveštaju koji je prošlog meseca u Nikoziji predstavila stručna grupa, formirana na inicijativu evropske komesarke za obrazovanje i kulturu Andrule Vasiliu, nalaže se hitna akcija zbog problema za koji se mislilo da je u Evropi iskorenjen. Podaci su pokazali da se osnovna pismenost u Evropi uzima "zdravo za gotovo" i da je nepismenost postala tabu tema u velikom broju država, čega nisu svesni ni mnogi evropski političari. Kako prenosi Euraktiv, međunarodna internet-mreža posvećena aktivnostima Evropske unije, čiji je sadržaj dostupan na 12 evropskih jezika, ministri obrazovanja EU su zato postavili zajednički cilj da se stopa petnaestogodišnjaka koji nisu savladali osnove čitanja, smanji sa sadašnjih 20 na 15 odsto do 2020. godine. Izveštaj je pokazao da u EU postoji značajan jaz među polovima, pošto je stopa dečaka (26,6 odsto) koji nisu dovoljno pismeni znatno veća od stope devojčica (13,3 odsto). U Srbiji, kako prenosi "Politika", oko 20 odsto đaka ne završi osnovnu školu niti upiše srednju, a čak 30 odsto njih funkcionalno je nepismeno. Podaci govore i da je u našoj zemlji 240.000 nepismenih osoba, oko milion nije potpuno pismeno, a skoro 50 odsto stanovništva ima samo osnovnu školu ili su funkcionalno nepismeni.

Dogorelo večitim studentima

SLEDEĆA AKADEMSKA GODINA, krajnji je rok do kada moraju da diplomiraju oni koji su upisali studije pre usvajanja novog zakona o visokom obrazovanju 2005. Ako to ne urade, nekoliko hiljada večitih akademaca moraće da pređe na Bolonjski sistem školovanja, ili da promene fakultet ili univerzitet, ili da odustane od studija. Kako je nekoliko puta do sada Zakon dopunjavan, profesori se nadaju da će se i posle tog roka naći model da se pomogne apsolventima. Na Beogradskom univerzitetu oko 6000 studenata, koji su upisali fakultet po starim studijskim programima, treba da diplomira do 2014. godine. Na Medicini oni mogu i nešto kasnije da diplomiraju s obzirom da su to šestogodišnje Integrisane studije. "Predlog će biti da fakulteti naprave spisak tih studenata, da određeno rukovodstvo fakulteta nađe neki zajednički jezik i da vidi na koji način može da im pomogne da u roku završe", rekao je za Radio-televiziju Srbije Vladimir Bumbaširević, rektor Univerziteta u Beogradu. "Oni koji su imali malo ispita, koji su bili pravi apsolventi, a u jednom trenutku je njih oko 30 odsto bilo u starom programu, većina tih koji se nisu zaglavili u starom programu prešli su na novi program i mislim da je to bila pravilna odluka", kaže Branko Kovačević, dekan Elektrotehničkog fakulteta. Predlog prethodnog rukovodstva Univerziteta da se za takve studente organizuje nastava, fakulteti nisu prihvatili. Uglavnom daju dodatne apsolventske rokove. Međutim, mali broj kandidata izlazi na ispite. Ukoliko organizovanje dodatnih apsolventskih rokova ne pomogne večitim studentima, kažu dekani, onda će morati da se traže nova rešenja.

Spor zbog školskih odbora

TAMAŠ KORHEC, PREDSEDNIK Mađarskog nacionalnog saveta (MNS), najavio je u ponedeljak da će pokrenuti spor pred Upravnim sudom Srbije protiv novosadske vlasti zbog "nezakonitog razrešenja i imenovanja članova školskih i upravnih odbora u nekoliko škola i kulturnih ustanova u ovom gradu". Spor je nastao zbog razrešenja i imenovanja članova školskih odbora.

Korhec je izjavio da ovo nije obračun MNS sa naprednjacima, već isključivo zaštita ustavnih i zakonskih prava koja su garantovana mađarskoj nacionalnoj manjini u Srbiji. "Skupština grada Novog Sada je na sednicama održanim 21. septembra i 11. oktobra razrešila organe upravljanja i imenovala nove u 11 škola u kojima se nastava obavlja i na mađarskom jeziku, kao i u tri ustanove kulture koje su od posebnog značaja za mađarsku nacionalnu manjinu u Srbiji. U ovakvim situacijama važeći zakoni predviđaju da MNS obavezno da svoje mišljenje, dok je kod ustanova od posebnog značaja zagarantovano i pravo predlaganja članova organa upravljanja. Međutim, sve smene su sprovedene bez naših predloga i mišljenja, tako da je sve odrađeno protivzakonito", rekao je Tamaš Korhec. On je dodao da je problem i u tome što "osim što je grubo prekršena zakonska procedura, novoizabrani ljudi nisu pripadnici mađarske nacionalne manjine i ne govore mađarski jezik, te je jasno da oni ne mogu da vode računa o interesima ove nacionalne zajednice".

Prilog "Obrazovanje za 21. vek" je specijalno izdanje nedeljnika VREME; br. 36; oktobar 2012; Uređuje: Jovana Gligorijević, Fotografije: VREME.
Projekat je realizovan uz podršku Fonda za otvoreno društvo

piše: Teofil Pančić

Ugalj i čelik, Srbi i Nobel

Problem s preovlađujućim ovdašnjim osporavanjima "nobelizacije" Evropske unije je što su ponajviše ličila na uvodnike moskovske "Pravde" iz vremena Kubanske krize

U čemu li je, dođavola, problem sa Srbima i Nobelom?! Šta god da urade ili ne urade oni tamo Nobelovi komiteti po Švedskoj i Norveškoj, nama ne valja. Prošle godine nevolja je bila u tome što Dobrica Ćosić nije dobio Nobela, a neki od nas se taman bili poradovali da jeste. Drugi od nas se, međutim, poradovali kad su čuli da nije. Svako je tako dobio svoje kukavno parčence radosti, a sve zbog jedne moronske i nečasne internetske podvale koja je Niščima svih fela bila *mlogo smešna, burazere*. Izem ti smisao za humor, da parafraziram našeg briljantnog premijera, stručnjaka za etimologiju Kalemegdana, a i šire.

Ove godine, međutim, stvar je kanda mnogo ozbiljnija. Em što se provereno ne radi o internetskoj podmetačini, em što ovaj put nije problem s tim ko nije nego ko jeste dobio Nobela. Samo ne onog za književnost nego za mir. Dobitnica se, naime, zove i preziva Evropska unija, a ovde se protiv te odluke u najedared bilo nadiglo sve i s koca i s konopca i između, i to u mašala komotnom ideološkom i svakom drugom rasponu, recimo, od "Pečata" pa do... da, jebiga, nemojmo se femkati: do "Vremena". Zašto Vučelićev "Pečat" – e, to bar ne moram da vam objašnjavam. Zašto pak "Vreme" – e, to bezbeli ne umem da vam objasnim, a rado bih. Nije ni moja pamet baš toliko rastegljiva. Ali dobro, *neka cvjeta tisuću cvjetova* – što bi rekao jedan tolerantni masovni ubica iz XX veka. Neka svako od nas za sebe pretrese šta su njemu i taj Nobel i ta Evropska unija, pa će nam pozicije biti jasnije i preglednije, što je uvek zdravo. Evo, recimo, moj slučaj...

Kada sam čuo ko je "laureatkinja" mirovnog Nobela, u prvi mah mi nije bilo pravo. Držim, naime, da je uvek bolje i smislenije nagrađivati pojedince i pojedinke koji se, lično ne posedujući nikakve osobite mehanizme moći, sasvim konkretno i izlažući se represiji ili raznim drugim rizicima bore za mir u turbulentnim područjima, najčešće i protiv većinskog (ne)raspoloženja i predrasuda sopstvenih sudržavljana i sunarodnika. U krajnjem slučaju, u redu je nagrađivati i nekakve organizacije, ali nezavisne, izvan establišmenta. U tom smislu, nagraditi jednu političko-ekonomski hipermoćnu nadnacionalnu superstrukturu, ili uostalom nagraditi predsednika najmoćnije zemlje na svetu (kako god se ovaj zvao), izgleda mi kao moguće *promašivanje poente*. Argumentacija koja bi ovogodišnju odluku Norvežana osporavala sa te strane bila bi mi bliska. Međutim, šta smo dobili umesto toga, kao apsolutno preovlađujući *krik javnog mnenja*? Nešto što mi, da prostite, najviše liči na uvodnik moskovske "Pravde" iz vremena kubanske krize. Prigovor *nobelizaciji* EU sveo se, naime, na ovo: ma, ti Evropljani uopšte nisu takve cvećke kakvima se predstavljaju, a šta je sa Libijom, Sirijom i Slakom (ne znate gde je Slaka?!), a šta što su nas onomad bombardovali, a zašto muče crnce (ne, pardon, to su Ameri) i sve u tom smislu. Ovo je ili fundamentalno nerazumevanje, ili pak još fundamentalnije svesno krivotvorenje stvari. I bitno doprinosi tome da, od početne skepse iz gorenavedenih razloga, postanem svesniji koliko je odluka norveškog Nobelovog komiteta zapravo duboko ispravna. Ne iz nekakvog inata, da se razumemo, nego zato što mi je ova vrsta "argumentacije" koja se sručila na EU samom sobom prejasno pokazala istorijsku bedu u kojoj bi kontinent živeo bez nje.

Priča o EU Nobelu ne može mimo dva osnovna aspekta: "unutrašnjeg" i "spoljašnjeg". Znamo sve o krvavoj istoriji evropskih etnopartikularizama, čak i sasvim nedavnoj. Banalno je već i podsećati kolika je zasluga superstrukture zvane prvo EZ a posle EU, sa svime što je pratilo i prati, za sedam decenija evropskog mira i napretka, koji mir po svoj prilici neće narušiti ni teška kriza koja (i) Evropu drma – a kad bi se, daleko bilo, i desilo drugačije, to bi se moglo desiti jedino negiranjem i rušenjem osnova na kojima evropsko udruživanje počiva. Uostalom, sve i da se EU koliko sutra raspadne (a neće, ma koliko bi to voleli i "levi" i "desni" mesijanisti) nagrada bi opet bila opravdana, jer je to nagrada za već učinjeno, a ne nekakav kredit za budućnost (što je s razlogom prigovarano kada je nagradilo tek ustoličenog Obamu). Jedini unutarevropski ratni sukob od osnivanja "Zajednice za ugalj i čelik", onaj postjugoslovenski, odigrao se izvan granica EZ/EU, a u njemu se sama Zajednica, verovatno nažalost, ponašala krajnje uzdržano i pacifistički, na užas, recimo, opkoljenog Sarajeva i mnogih drugih.

Drugi aspekt je "spoljašnji". Kaže se – ma kakva mirotvorna EU, a ovamo stalno prave dar-mar po svetu! Međutim, *ko* pravi taj dar-mar? Hajde sad na stranu načelne rasprave o legalnosti i legitimnosti vojnih intervencija izvan granica nacionalnih država, skoncentrišimo se na sasvim konkretno. Ovde se zaboravlja na jedno: neke od članica Evropske unije su velike vojne sile, uz to i zemlje sa dugom kolonijalnom istorijom i neumrlim interesima. Najpre vam tu padaju na um Velika Britanija i Francuska, ali tu su i Holandija, Belgija, Španija, Portugalija... Zemlje kao Nemačka i Italija, kao velike sile, takođe imaju svoje interese i svoje prsti ćе umočene u tegle pekmeza na raznim stranama. Ta priča je mnogo starija od EZ/EU, i s njom kao strukturom nema suštinske veze. Zamislimo, dakle, da EU ne postoji, da nikada nije ni osnovana: da li bi Britanci, Francuzi i ostali i tada vojno i nevojno *ordinirali* po svetu? Naravno da bi, i to verovatno mnogo lakše i sa manje kočnica! EU nije globalna majka Tereza ili Gandi, ali teško je zamisliti da se ijedna njena pojedinačna članica na globalnoj sceni ponaša *gore* zato što je u EU, nego što bi se ponašala da je izvan nje.

Šta je onda ukupni EU skor glede mira? Na unutrašnjem, evropskom planu: krajnje pozitivan i lekovit. Na širem globalnom planu bar delimično pozitivan i ublažavajući, ili u apsolutno najgorem i najstrožem tumačenju neutralan. Kome je to malo za jednog Nobela, važi, neka ponudi više... ◂

"Ja sam nosio svoju značku, a i Tači je nosio neku značku, ali moja je bila veća."

IVICA DAČIĆ, premijer, o državnim simbolima prisutnim na sastanku sa Hašimom Tačijem ("Blic")

Ljiljana Blagojević,

glumica i profesorka glume, na pitanje ima li vere u mlade naraštaje, kaže:
"Apsolutno, ali mladim glumcima i uopšte mladim ljudima nije lako. Pripalo im je teško, ubrzano vreme koje melje i koje ne prepoznaje odmah prave vrednosti. Ovo je vreme marketinga i menadžmenta. Od toga koliko ste spremni i sposobni da se 'povezujete', preko Tvitera, Fejsbuka ili nečeg trećeg, vi ćete pre biti na dobitku nego neko mnogo talentovaniji. Jer, pravi, kvalitetni umetnici su, kao i prave devojke, stidljivi. Oni vam neće gurati prst u oko i sedeti u krilu. Ovo vreme ne pripada njima." ("Večernje novosti")

Nevena Adžemović,

poslanica iz redova Nove Srbije, ranije "modelsica", nije odustala od noćnog života otkako je ušla u politiku, iako je obećala. Doduše, ovoga puta je učestvovala u humanitarnoj akciji, pa je jedne noći puštala muziku u popularnom novosadskom klubu:
"Drago mi je što sam bila deo humanitarne akcije i da smo bar malo pomogli malom Željku. Nadam se da će i ostale javne ličnosti slediti moj primer i pomagati deci i ljudima kojima je to potrebno." ("Blic")

N. N.

izvor blizak profesoru Mići Jovanoviću, vlasniku "Megatrend univerziteta", otkriva da se profesor oženio Milicom Đorđević, svojom dugogodišnjom verenicom, na Azurnoj obali:
"Mićino imanje u rezidencijalnom delu Kana bilo je pravo mesto za tako lep događaj. On je na prst svoje izabranice stavio prsten koji je ručni rad čuvenih juvelira 'Van Cliff and Arples', sa brilijantom od pet karata, vredan 70.000 evra."
Ko je bio svedok sve te raskoši:
"Mićin kum na venčanju bio je naš proslavljeni slikar Miloš Šobajić, koga je vlasnik 'Megatrenda' samo nekoliko dana ranije venčao sa operskom primadonom Draganom del Monako. Time je Mićina radost bila još veća." ("Blic Puls")

Svetlana Kitić,

nekada najbolja svetska rukometašica, promoviše knjigu koju je o njoj napisala Svetlana Vujčić, i kaže:
"S novom knjigom, promenila sam izgled. Imam stilistu, a ubuduće ću isključivo da nosim modele Makedonke Viktorije Džimrevske, jedne od najboljih kreatorki našeg regiona. Ona može da prati moj duh, a da svojim modelima ističe ono najlepše na meni. Takođe, sviđa mi se što se u njenim modelima jasno primećuje nota ženstvenosti i nežne lepote, a s druge strane ne manjka atraktivnost, što priželjkuje svaka žena." ("Večernje novosti")

Verica Rakočević,

modna kreatorka, kaže da odobrava estetsku hirurgiju, jer:
"Po mom mišljenju, lepše je biti star i malo doteran nego star, uvenuo i otromboljen. Ne odobravam intervencije pre pedesete godine jer to onda menja lični opis."
Kojih se nepromišljenih poteza seća:
"Onih koji su mi doneli ličnu satisfakciju, a materijalnu propast. Prodala sam dva velika salonska stana kako bih uložila u svoj brend".
Zbog čega najlakše zaplače:
"Zbog ljudske patnje. Trenutno, danima plačem zbog muka koje su pretrpeli moji Kosovari!" ("Story")

Milić Vukašinović,

muzičar, govori o pevačkim kvalitetima Jelene Karleuše:
"Nije istina da Karleuša ne zna da peva. Postoje snimci kada je ona pevala normalno narodnu muziku. Znači, zna da peva. Ona je jako dobro odabrala šta da radi. Uložila je u to, i to se zove vrhunska pop muzika." ("Alo")

Nikolina Bojić,

"bivša Mis Srbije", za koju se pričalo da je nestala, ali je u stvari "odustala od krune nakon otkrića da je udata i objavljivanja provokativnih fotografija, što se kosi sa pravilima ovog izbora lepote, započela je rat sa kompanijom 'Mis YU' i optužila ih za psihičku torturu". U pisanoj izjavi kaže: "Ne želim da sada iznosim brojne činjenice i dokaze koji sasvim jasno identifikuju krivca za odustajanje jedne mlade devojke, koja je dovedena bez svoje krivice u situaciju da se odrekne priznanja svega onog i lepog i materijalnog što bi pratilo moje učešće na Izboru za mis sveta. Ukoliko budu nastavljeni nesporazumi sa 'Mis Ju', tada ću zaista sa svojim punomoćnicima izneti veliki broj snažnih dokaza koji opravdavaju moje odustajanje."

Vesna da Vinča,

vlasnica kompanije "Mis YU", zaprepašćena je optužbama lepotice:
"Zaista ne vidim nikakve nesporazume. Da li je nesporazum što se Nikolina samostalno već dve godine prijavljuje želeći titulu mis Srbije? Da li je nesporazum što je 'Press' otkrio izjavu Franka Dančevića da su venčani i da im je lepo u braku? Da li je nesporazum što su odjednom u medijima osvanule skoro porno-fotografije na kojima se Nikolina slikala za agenciju 'Biznis model'? Mi sa tim nesporazumima nemamo nikakve veze. Dapače, nije bilo nesporazuma kada je pobedila i kada je krunisana, nije bilo nesporazuma ni u momentu kada su se pojavile te užasne fotografije, kojima mi nismo kumovali."
I da zaključimo:
"Dakle, bili smo zbunjeni kada se pojavila vest da je Nikolina udata, a užasnuti kada su se pojavile kompromitujuće fotografije!" ("Press")

Velimir Ilić,

ministar građevine i urbanizma, kaže da ne razume zašto je Nenad Čanak, lider LSDV-a, prebio Pavla Lešanovića, kad je mogao samo malo da ga išamara:
"Ja sam šutnuo fasciklu novinaru koji je vređao moju porodicu – rekao je da je moj brat šef 'duvanske mafije', a on nikad u životu nije zapalio cigaru. Zbog toga sam godinama predstavljan kao siledžija. Čanak me je najviše napadao u parlamentu, a on 'ladno prebio čoveka, unakazio ga. I on objašnjava kako je branio čast porodice! Ajde da ga je išamarao, ali nije morao da ga prebije!" ("Kurir")

Aleksandra Doknić,

doskorašnja prva pratilja Miss Srbije, postala zvanično nova Miss Srbije, jer je nedavno izabrana Miss Srbije Nikolina Bojić – "nestala"! Kakve su Aleksandrine reakcije na novu titulu:
"Od kad sam bila mala, imala sam tu sreću da svuda stignem čak i u pet do 12 iako kasnim." ("Blic")

Tamara Paunović,

manekenka, voli velike automobile, jer je, kako kaže, "velika žena". Na pitanje da li bira koga će da vozi, kaže:
"Kada sam položila vožnju, uglavnom sam birala za suvozače one ljude koji nisu znali da voze, jer oni sede i ćute. Nerviralo me je kada je do mene sedeo vozač sa iskustvom, zato što oni stalno nešto pametuju, kao, nemoj tako, pa ukoči, pa pazi... Sada, kada sam i sama stekla iskustvo, svejedno mi je!" ("Večernje novosti")

Stefan Cvijović Cvija,

reper koji se zbližio sa narodnjacima snimivši duet sa Darom Bubamarom, na pitanje da li mu se udvaraju obožavateljke, kaže:
"O da, toga ima uvek. S obzirom na to da 70 odsto moje publike čine devojke, uvek se nađu one koje žele da me odvedu nakratko negde nasamo. Jednom sam u Nemačkoj pre ulaska u hotel u zadnjem džepu od farmerki našao ženske gaćice. U dijaspori su navalentnije nego kod nas."
Da li na nastupima dobija bakšiš, kao koleginice:
"Dešavalo mi se da mi guraju lovu po džepovima, ali ne volim to. Nudili su dosta, mislim da je najviše bilo 200 evra." ("Press")

Suzana Mančić,

TV voditeljka, ovoga puta javnosti je otkrila ko je bila najinovativnija ličnost bivše Jugoslavije:
"Od naših pevačica Zorica Brunclik je prva imala silikone. Bile smo zajedno na turneji, skupila sam hrabrost i ispitivala sam je gde je uradila, kako, da li je bolelo, koliko košta... Ona mi je sve objasnila i uspela je da me ubedi da i ja posetim hirurga. Dala mi je kontakt, uputstva i već sutradan sela sam u svoj žuti golf i otišla na kliniku u Nemačku. Uradila sam preglede, a onda i operaciju. Zarađeni honorar dala sam za sise! Kad su mi skinuli zavoje i kad sam videla svoje glomazne, podignute i čvrste grudi, naglas sam rekla: 'Zorice, hvala ti!'" ("Kurir")

FILMSKI FESTIVAL

SLOBODNA ZONA 08

02-07. NOVEMBAR 2012.

Dvorana Kulturnog centra Beograda
Dom omladine Beograda

festival pomogli: prijatelji festivala: organizacija: produkcija: generalni medijski porkovitelji: medijski porkovitelji:

medijski sponzori:

ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ
Кућа знања

57. МЕЂУНАРОДНИ БЕОГРАДСКИ САЈАМ КЊИГА

ПРОМОЦИЈЕ НОВИХ ИЗДАЊА

АРЕНА ХАЛЕ 1

ПОНЕДЕЉАК, 22. ОКТОБАР

17^{00} **СВЕТИ САВА У РУСКОМ ЦАРСКОМ ЛЕТОПИСУ**
Приређивач: Милован Витезовић

УТОРАК, 23. ОКТОБАР

13^{00} **НАЈПОПУЛАРНИЈЕ КЊИГЕ ЗА ДЕЦУ**
Учествују: писци и дечији хор ЧАРОЛИЈА

17^{00} Жарко Требјешанин, **ЛЕКСИКОН ПСИХОАНАЛИЗЕ**
М. Селиџмен, **ИСТИНСКА СРЕЋА**
К. Голомб, **СТВАРАЊЕ ИМАГИНАРНИХ СВЕТОВА**

18^{00} А. Карамарковић, Е. Гаџијев, **РЕСЕКЦИОНА ХИРУРГИЈА ЈЕТРЕ**

СРЕДА, 24. ОКТОБАР

17^{00} Чедомир Антић, **НЕИЗАБРАНА САВЕЗНИЦА**
Србија и Велика Британија у Првом светском рату

18^{00} **Представљање библиотеке *ИСТОРИЈСКО СЕЋАЊЕ***
П. Балакијан, **РЕКА ТИГАР У ПЛАМЕНУ**
А. Џонс, **ГЕНОЦИД, РАТНИ ЗЛОЧИН И ЗАПАД**
Р. Вистрих, **АНТИСЕМИТИЗАМ – НАЈСТАРИЈА МРЖЊА**

19^{00} К. Берч, В. Михњенко, **УСПОН И ПАД НЕОЛИБЕРАЛИЗМА**

ЧЕТВРТАК, 25. ОКТОБАР

11^{00} Александар Чотрић, ***РАЗДЕЉАК***, антологија афоризама за децу

15^{00} Марко Недић, **ИЗМЕЂУ РЕАЛИЗМА И МОДЕРНЕ**

16^{00} Недељко Трнавац, **ЛЕКСИКОН ИСТОРИЈЕ ПЕДАГОГИЈЕ СРПСКОГ НАРОДА**

17^{00} Милорад Павић, **ХАЗАРСКИ РЕЧНИК**

18^{00} Владимир Кецмановић, **ЗИДОВИ КОЈИ СЕ РУШЕ**

19^{00} **ИЗАБРАНА ДЕЛА МИЛОВАНА ВИТЕЗОВИЋА**

ПЕТАК, 26. ОКТОБАР

17^{00} **ПРЕДСТАВЉАЊЕ МАТЕМАТИЧКИХ ИЗДАЊА 2012. ГОДИНЕ**
М. Ракочевић, ***Визионарством ка врху: Стваралачки пут Милана О. Распоповића***

18^{00} Р. Декарт, **МЕТАФИЗИЧКЕ МЕДИТАЦИЈЕ**

СУБОТА, 27. ОКТОБАР

16^{00} **АНТОЛОГИЈА РУСКЕ ПОЕЗИЈЕ XVII–XXI ВЕК**
АНТОЛОГИЈА ФРАНЦУСКЕ ПОЕЗИЈЕ XX ВЕКА

17^{00} Вукашин Павловић, **ПОЛИТИЧКА МОЋ**

18^{00} Бошко Јакшић, **ОВДЕ И ТАМО – ГОДИНЕ КОЛЕКТИВНЕ МИГРЕНЕ**

САЈАМ УЧИЛА, хала 2, ниво Ц

Уторак 11^{30} **КОНЦЕРТ ХОРА *ЧАРОЛИЈА* ПОВОДОМ ПРОЈЕКТА *ЕКОЛОШКА БАШТА* – CD СА ПЕСМАРИЦОМ,**
АУТОР ПРОЈЕКТА И ДИРИГЕНТ ХОРА: ЛЕОНТИНА ПАТ

Петак 12^{00} **ПРОМОЦИЈА *ИНТЕРФЕЈСА – РОБОТСКА РУКА*, ИЗ ЗБИРКЕ МАТЕРИЈАЛА ЗА ТЕХНИЧКО И ИНФОРМАТИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ ЗА 7. РАЗРЕД ОШ**

piše: Ljubomir Živkov

Zabranjeno pušenje

Odreknem li se EU, ostaće mi celo-celcijato Kosovo, sa rudnim i manastirskim bogatstvima, puno vesele Srbadije koja malobrojnim ostarelim Šiptarima dopušta da joj ovi seku drva

Pušenje ili zdravlje, odaberite sami: kad sam zaslužio svoj prvi stent, doktor mi je rekao da ako mi je život mio moram smesta ostaviti duvan. Avaj: nisam ga nikad ni okusio, potičem iz nepušačke, partizanske i logoraške porodice, poslednji registrovani pušač bio je moj čukundeda Laza zvani Daca, koji je duvankesom od prirodnog materijala, nije važno kojeg, udarao mog oca i stričeve kad bi se vrzmali oko njega (moj deda po majci, Milan Katić, zvani Bača, odao se duvanu tek kao ruski zarobljenik, i da se nije predao Rusima taj bi ga porok po svoj prilici bio mimoišao).

Ako se dakle okanem kletog nikotina biće za mene života, e, istovetno se osećam glede Svete zemlje koju je nedavno opevao i predsednik Republike (biti u Evropi, a ostati bez Kosova, isto je što nastaniti se u prelepom zamku a biti na samrti): *Evropa ili Kosovo, odaberite sami!* Odreknem li se Evrope (koja je ekvivalent pušenju) ostaće mi celo-celcijato Kosovo, sa rudnim i manastirskim bogatstvima, puno vesele Srbadije koja malobrojnim ostarelim Šiptarima dopušta da joj ovi seku drva, da ubacuju ugalj u podrume, pa čak i da budu bozadžije.

Predsednik Republike u duši je presekao, ako treba da se odrekne Kosova, neće vala ni da konkuriše više za tu Evropsku uniju i da joj unedogled ugađa. Žmarci su me podišli od uzvišenih predsednikovih reči, ali šta ako je izbor ravan onome koji sam ja imao na koronografiji: mani se Evropske unije i Kosovo je tvoje! Ali kako?! Hoćemo li kao zakleta i zvanična nečlanica EU udariti sa silnom vojskom na Albanadiju?! Kako će odricanje od Evrope pridoneti da voljeno Kosovo vaskrsne iz preambule, kako će njegov teritorijalni integritet da se priljubi uz teritorijalni integritet koji nam je danas preostao?!

&

Logika već dugo ne stanuje ovde: nijedan Srbin nije priznao genocid u Srebrenici pa neću ni ja! Chto takoe genocid? Slažemo li se oko definicije?! Kako znamo da nijedan jedini Srbin nije priznao genocid (ako i znamo sadržaj pojmova "genocid", "Srbin" i "priznati"). Gde Srbin, i to svaki, ima priliku da prizna ili da ponosno, baš kako ga država dresira, porekne genocid? Idemo dalje: da li predsednik Republike sme da kaže nešto što nije prethodno i jasno čuo od svakog pojedinačnog Srbina, Srpkinje i Srpčeta?! Ima li starosne granice za velelepni plebiscit na koji se predsednik poziva?! Šta ako se neko dete, možda i predškolskog uzrasta, zaplakalo videvši onolike grobove i onolike ožalošćene i reklo: "Mama, eno ga genocid!" Ili ako je stari Srbin, smešten možda i u odgovarajuću ustanovu, jedne večeri posle kiše šapnuo medicinskoj sestri: "Eto, i mi Srbi ogrešismo dušu, ono je u Srebrenici bio je priličan genocid, solidan, kao zemljotres od šest stepeni Merkalija."

I šta biva ako neko ko je po majci Srbin, po ocu nije, ili obratno, otac mu Srbin, a mati Nemica iz Konstanca, izjavi da se u Srebrenici, varošici koje nam je većem dosta, ipak odigrao izvestan genocid srazmeran našim doduše mogućnostima, skromnijim po svemu od onih kojima je raspolagao Hitler?

&

Srbi u dijaspori (koje i ovim putem pozdravljam) mnogo su veći Srbi od nas koji tavorimo u nesrećnoj matici, ali šta ako je neki raseljeni Srbin ipak odstupio od naroda sabornog i priznao da je genocida bilo? Takvome bi naš predsednik svetosavski uradio alko–test, a ako bi Srbin tako i trezan mislio dali bismo ga na posmatranje, taj ima ozbiljnu, verovatno u tuđini stečenu moralnu manu! Za svakoga ko iskorači iz mita može se reći: "Ne pominji mi ga, on nije Srbin, Srbin to nikad ne bi priznao!"

&

Zar nemamo na delu nekoliko mitova (ili su to poglavlja jednog te istog mita)? Vođa i vođeni misle i osećaju isto, to je klasje koje se pod srpskim povetarcem pravoslavno povija i saborno uspravlja, gde se svako zrno raduje što ga nijedna čestica i nijedan pokret ne razlikuje od njegove braće; kad kaže "nijedan Srbin nije priznao" Nikolić je dakako već ubrojao i sebe, inače bi taj stav bio netačan ili barem problematičan; tako se naš isposnik pojavljuje u premisi, njoj domeće svoj kategorički imperativ ("vođa se uvek vlada istovetno kao što se vladaju i svi do jednoga njegovi podanici"), da bi se velelepno tj. predsednik ukazao i zaključku, možda i preteči svega: "Prema tome – ni na ja priznajem da je bilo genocida!"

Da. Po moemu, misaono-emotivna dosetka ovako je rođena: "Ma neću nikad to da priznam! Nisam jedini koji smatra i govori da genocida nije bilo. Većina mojih sunarodnika misli kao ja, ma šta većina, nijedan Srbin to ne priznaje!" Srbin je pripadnik Južnih Slovena koji ne priznaje genocid u Srebrenici.

Naši domaći nesrbi, ako se tako može reći, mogu da na Srebrenicu gledaju ovako i onako: oni jesu građani Srbije, ama se predsednik na njih ne poziva, pa naravno da se ne poziva, kako bi bilo da je rekao "nijedan građanin Srbije nije priznao genocid u Srebrenici pa neću ni ja", a da se onda jave trojica Muslimana, dva katolika i jedan sajentolog i uteraju ga takoreći u laž, ili da kažemo u grešku! Ali čak ako bi većina građana-nesrba držala da u Srebrenici nije bilo baš genocida – a predsednik bi to znao, kao što i ovo o Srbima zna! – nisu nesrbi pozvani da ocenjuju događaj koji je umnogome omogućila, finansirala a potom junački poricala Srbija, država srpskog naroda i tek onda građana koji su tuđa kost! Čak i kad bi se svi drugonabrojani u konštituciji potpisali ispod ćirilicom napisane tvrdnje da u Srebrenici nije bilo genocida, sin Šumadije, ovenčan lovorom od belih listića koji u crno zaviše nastavnika Borisa, mogao bi reći: "Hvala vam na ovome i hvala ako ste glasali za mene, ali za ovu stvar niste nam potrebni, mi Srbi sami se staramo o svojoj čistoti! Prihvatim li sada vašu podršku, sutra ćete tražiti da vas povedem u Evropu, jer bez Kosova ne biste kao mi bili na samrti, nego bi vam u dvorcu bilo još kako prijatno!" ◂

Intervju: Predrag Živković – Tozovac

Jesam šmeker,

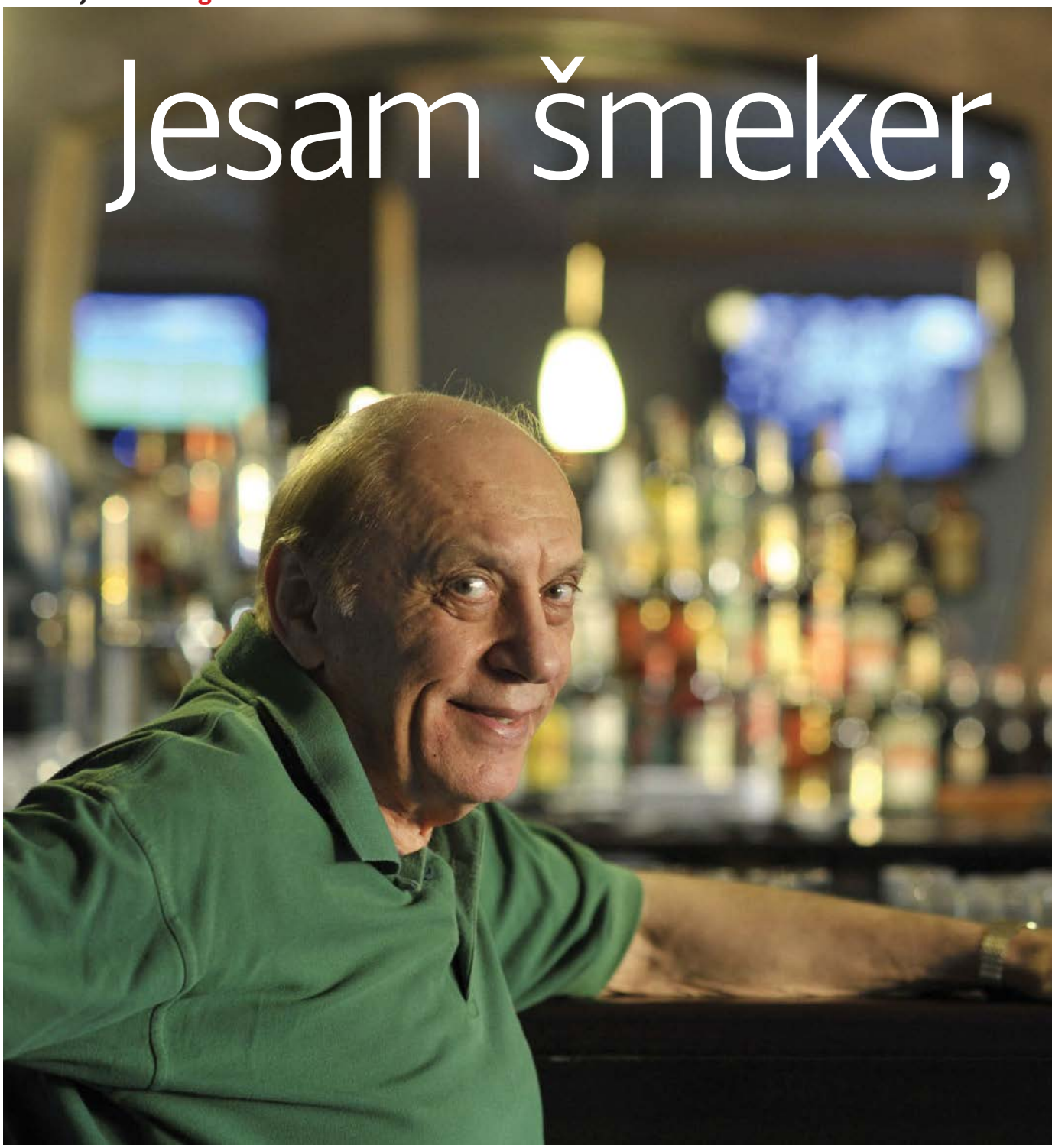

“Ide Mile prugom, ali – što ide prugom? A onda – ide sa najboljim drugom. Pa gde idu? Nema cilja, oni puše cigare i idu prugom... Ne umem da objasnim. To je narodna pesma, ima fini ritam. ‘Tekla reka kroz selo, a po reci riba plovi, nema koj da lovi’ – ja mislim da je tu šmekeraj, jer misli se na ribu, na devojku... Al’ u to vreme nije smelo to da se kaže, ‘riba’, nego, eto, riba u vodi. Ništa tu nema vulgarno, nema nigde glagola”

volim život

fotografije: Milovan Milenković

Posle gotovo dve decenije pauze, Predrag Živković – Tozovac (1936) održaće koncert 28. oktobra u Sava centru. Zbog ogromnog interesovanja zakazao je još jedan, za 8. novembar. Razgovor sa njim vodimo dvanaest dana pred prvi koncert, u pauzi probe sa orkestrom. Sprema se, kaže, kao da mu je prvi nastup u životu. Izbegava zadimljena mesta, ne pomišlja na alkohol i dobro se čuva prehlade i virusa. Iako razgovor vodimo u kafani, pita ekipu "Vremena" da li neko od nas puši i moli nas da to ne radimo. Ipak, sve vreme u ruci drži nezapaljenu cigaretu i povremeno je pomiriše. Na opasku da nekako ne ide nezapaljena cigareta uz čoveka koji peva o Miletu s lajkovačke pruge kom gori cigara, kaže da je u životu pogoreo i više nego što je smeo: "Jedno dvadeset godina sam pušio, ali baš dobro... Bio sam manijak, pušio sam pedeset do sto komada. Po tri-četiri kutije... A pevam."

"VREME": Često kažu da je Tozovac najveći šmeker na estradi i da je *Ide Mile lajkovačkom prugom* najšmekerskija narodna pesma. Šta je u njoj toliko šmekersko i gde Mile ide?

PREDRAG ŽIVKOVIĆ – TOZOVAC: Šmeker jesam, volim život. Ako je to šmekeraj, onda jesam. To su isto pitali Momu Kapora. Bio je neki novinar, mislim da je bio Englez. I onda mu je Moma objašnjavao, prevodio, da Mile ide prugom, ali njemu je već to bilo čudno – što ide prugom. A onda – ide sa najboljim drugom. Pa gde idu? Nema cilja, oni idu tako, puše cigare i idu prugom... Moma mu je objašnjavao, ali nije uspeo da objasni. Tako ni ja ne umem da objasnim. To je narodna pesma, a ima fini ritam. "Tekla reka kroz selo, a po reci riba plovi, nema koj da lovi" – ja mislim da je tu šmekeraj, jer misli se na ribu, na devojku... Al' u to vreme nije smelo to da se kaže, "riba", nego, eto, riba u vodi. Ima toga dosta u narodnim pesmama. Ja iz tog šaljivog buketa izdvajam onu "Suva drva odozdo, a sirova odozgo", to je šmekerski. Ta je baš cica-mica zezalica. Ništa tu nema vulgarno, nema nigde glagola.

Nedavno vam se rodno Kraljevo odužilo dodeljivanjem titule počasnog građanina. Kako pamtite Kraljevo u ranom detinjstvu, Drugi svetski rat?

Ja ne volim o tome da pričam. Kraljevo nije imalo Desanku da napiše *Krvavu bajku*, kao što je pisala o Kragujevcu, a u Kraljevu su streljali redom. Moj kumić je imao 12 godina kada su ga Nemci streljali. Otac je otišao od kuće nešto da završi, rekao vratiće se, i nije se vratio. Posle smo saznali da je streljan. Tek kasnije sam shvatio koliko je sve to bilo strašno. Pričam ovlaš jer sam bio dete i slabo se sećam.

U pesmama koje ste napisali i pevali o Šumadiji, za koje ste najčešće pravili i muziku i tekst, kako ste hvatali boje, mirise i atmosferu kraja o kom pevate?

To je i meni čudno, jer sam gradsko dete. Ili je moje Kraljevo toliko malo, ili je više vuklo na selo nego na grad. U detinjstvu se upiju ti mirisi njiva, livada, cvrkutanja iz prirode, pa i prve ljubavi, stajanje pod prozorom, ono ćutanje u nekoj senci samo da bi nju video. Drugo, mnogo sam vremena provodio u selu moje nane, u Maršiću. To više i nije selo, sad je naselje u Kragujevcu. Maršić, pa Korman, Ilina Voda... Tamo sam proveo lepu mladost. Prve izvorne pesme, prave narodne, čuo sam od moje nane i od njenih drugarica i komšinica.

Sećate li se koje su to pesme bile? ►

Višnjičica rod rodila. To mi je pevala kad sam bio dete. Od nje sam čuo "Opkladi se momče i devojče da spavaju da se ne diraju, momče daje sablju i dorata, a devojče đerdan oko vrata". Eto ti erotike. Svako daje najvrednije što ima. *Koj u zdravlje pije rujno vino* sam naučio od nane i posle snimio. Pa *Koja gora Ivo, razgovora nema*. E sad, drugo, gde je to vrcavo u meni, kao u pesmi *Priča mala, e pa šta*. To je najvrcavija od svih mojih pesama.

Mnoge od tih pesama imaju autore, koji su danas zaboravljeni ili im se ime zagubilo.

Koja?

Pa evo, *Lulo moja, srebrom okovana*. To je napisao vladika pakrački Nikanor Grujić.

Eto, ja dosad nisam znao ko je tu pesmu napisao, ali i moje će pesme za dvadeset-trideset godina biti narodne i ko zna da li će se neko setiti da su moje. Al' sećam se gde sam je prvi put čuo: u prvim mojim danima karijere, na jednoj od prvih turneja u Crnoj Gori, u jednom sirotinjskom, kako da kažem – konaku. Tada još nije bilo hotela u kojima smo kasnije svirali. To su kasne pedesete, rane šezdesete, još smo bili sirotinja. To je nezamislivo – kad bih sad pričao kako je izgledala Budva u to vreme, ne bi mi verovali. I čujem u tom konaku ciganski orkestar da svira tu pesmu. Mnogo mi se dopala, naročito kako je taj pevač završavao prvu strofu, kako je naglašavao slog. Ja to nisam mogao da izvedem. Posle toga smo mesec dana svirali u Vrnjačkoj Banji, i ja, da bih taj triler savladao, krenem niz onaj lepi put pored rečice, sve do hotela Snežnik, pa idem gore-dole i pevam. Svake noći, po dva-tri sata, idem ko budala, nigde nikog nema, i zavijam ko kurjak nizbrdo i uzbrdo. Samo taj jedan ukras sam ponavljao, dok ga nisam naučio. To je u prvom stihu, pa na reči "okovana" prelep triler. Ali ja tad nisam znao tako da pevam, pevao sam kao gradsku pesmu. To jeste tačno, ali nije lepo, a onaj Cigančić je to više nego lepo otpevao.

I tako ste učili?

Tako, slušajući druge, ali i od muzičara sa kojima sam u to vreme radio. Bili su to majstori improvizacije. Na njih me kasnije podsetio Aca Šišić ili Rade Jašarević, ali pogotovo Šišić. On je svetsku karijeru napravio, sludeo ljude potpuno, nisu mogli da veruju šta on može na violini da uradi. To je moje izvorište. A kad sam došao u Beograd, od svih pevača odmah sam izdvojio Vukašina Vuleta Jevtića. I danas mislim da je on jedan od najboljih, ako ne i najbolji pevač lepih narodnih pesama. U te lepe pesme ubrajam i Šantićevu *Eminu*, koju kad Vule Jevtić peva, ja plačem. Ne od tuge, nego od lepote. Za mene je on jedan jedini u pevanju! U njemu sam imao velikog učitelja, kao što sam za harmoniku veliku učiteljicu imao u Radojki Živković. Išao sam na časove harmonike kod profesora Abrakovskog, kod njega učio teoriju i istoriju muzike, to sam mnogo puta pričao. Ali Radojka je za našu narodnu muziku, kad je harmonika u pitanju, najveća. Njeno prvo kolo, taj mol na harmonici, pa to je kao Borodinov *Polovetski logor*, melodija koja nosi... Eto, a ti ljudi, kao što je Radojka Živković i mnogi drugi, nisu dobili priznanje kakvo zaslužuju. Ali o tome neću, jer se ljutim.

Mnogi su i zaboravljeni.

Ma, u stvari, to je normalno. I ja kad umrem, biće priča dva-tri dana, i ostaće poneka pesma. Ako nju preuzmu neki mladi koji prepoznaju njenu lepotu, ako nastave da je pevaju, ja ću i tad biti živ. Živ si koliko tvoj duh živi među ljudima koji ostanu. Evo, Toma Zdravković... Mene da pitate, čini mi se kao da je juče umro. Moj prozor gleda na VMA, kao juče da je bio tamo. Njega ima i u našim pričama i njegove pesme se još pevaju i žive, Toma nije mrtav. A nije bio srećan čovek. Ne moram mnogo da objašnjavam, ako neko napiše "Dotak'o sam dno života, i pakao i ponore", to može samo neko ko je u duši tužan. I tu je tugu preneo u pesmu, kroz koju i dalje živi.

Produkcija se mnogo, revolucionarno, promenila od vremena kad ste počinjali. Kako gledate na promene, da li je ovo danas bolje ili vam ipak više leži stari način?

Kad sam ja počinjao, snimalo se na dva kanala i nema tu – ne smem ni da pogrešim. Ako pogrešim, svi se vraćaju. Kad je počelo snimanje na 24 kanala, ajde, mogao je jedan instrument da ispadne, svi su imali svoje mikrofone. Ali, mislim da su moji najbolji snimci, u pevačkom smislu najbolji, napravljeni u studiju, i to tako što smo svi u studiju. Ja gledam u orkestar, orkestar gleda u mene i svi dišemo kao jedno biće. Morali smo da budemo besprekorno navežbani, pa smo prvo vežbali, pa tek onda dođe snimatelj. A ovo danas zovem mehaničarsko snimanje. Orkestar snimi, a pevač dođe u onu telefonsku govornicu, nabije slušalice i teraj. Ja tako ne mogu da pevam, meni je to kao da sam gluv. Da slušam orkestar na slušalice, ma kakvi... Onda i sebe polučujem, to mi ne odgovara. Ja sam, kako da vam kažem, malo zastareo (smeh). Ali to je bila odlična tehnika i imam pravo da je branim. O tehnici pevanja pričam, ne o mašinama. Isto kao što niti šta znam niti me zanima o ovoj kupovini, prodaji pesama. Ja da napravim pesmu i da čekam da neko dođe da je kupi, to ne razumem. Ako je neko dobar pevač, primetiće ga studio, pa mu naprave album i on dobije honorar. Velike kuće bi tako trebalo da rade. Ovde jedan spot košta 15.000 evra. Ja ne znam ko to može da plati. Lepo je imati dobar spot, ali važnije je da se pesma čuje, nek se vrti na radiju, pa nek postane hit.

Ja nisam nešto mnogo radio za druge pevače. Imao sam jednu finu situaciju. U PGP-u su često dolazili pevači kod mene. Napravim foršpil, oplemenim malo strofu, refren, nekad i aranžman. Meni je to bilo vrlo lako da uradim i nisam naplaćivao.

A kako vi pišete? Radite na inspiraciju ili se naterate da sedite dok ne izađe pesma, pa se dugo mučite?

Kad majku pitate posle porođaja da li se mučila, ona će da kaže: jesam, mnogo sam se namučila. Ali kad posle gleda dete kako raste i ona ga gaji, pitajte je opet, pa će reći: nije to ništa. I rodila bi ponovo. A mnogo je lakše praviti muziku na već gotov tekst, nego tekst na muziku, bar meni. Ja to nekako radim u isto vreme. *Ti si*

Znam da sam talentovan i da sam mnogo radio na sebi, ali ako me pitate ko je od mojih kolega nadnaravno, božanski talentovan, izdvojiću troje ljudi – Cune, Lepa Lukić i Muharem Serbezovski

me čekala sam napisao za pola sata, *Ciganine, ti što sviraš* za pokojnu Miru Barjaktarević isto čas posla. Mada, u principu, nema nijedne pesme koju sam završio, a da sam je teško napisao. Kad me pesma mučila, ja sam je batalio, nisam hteo da me muči, volim kad mi je uživanje da je napravim. A inspiracija odakle će da naiđe, nikad ne znaš. Za *Praznu čašu na mom stolu* me inspirisao taj učitelj koji je napisao tekst i poslao mi. Morao sam malo to da skratim da bi stalo u tri strofe, ali čim sam video taj tekst, imao sam i melodiju. Onda, pesma mog pokojnog brata od strica... On je pisao *Lenu Magdalenu*. Ja sam uzeo tri stiha i odmah od toga napravio refren. Često mi je prebacivao što nisam celu pesmu uzeo, ali, kako ću, šest strofa, ko će to da peva.

Otkud toliko dobrih pevača u Šumadiji? Vi, Cune, Lepa, Vasilija Radojčić...

Ma, dobro, jesmo Šumadinci, ali nismo umeli sebe da promovišemo. Moj otac je pevao sevdalinke, romanse... On je bio prvak Srbije u pevanju

1932–33. godine, na takmičenju u Kragujevcu. Ostavio mi je pesmaricu sa stotinama pesama. To oživljavanje srpske izvorne muzike jeste išlo tako što su pevali pevači iz Šumadije, međutim, to nije Radio Beograd emitovao mnogo, nego se setio Jugoton, hrvatska firma, pa su pozvali ljude odavde, recimo Miću Stojanovića. Mića je stotine pesama komponovao, sve za Jugoton.

Jeremija vam je zadao mnogo problema. Danas kad slušamo tu pesmu, u njoj nema ničega nacionalističkog. Kako je moguće da je takva pesma mogla da izazove toliko problema?

Ja mislim da imam pravo da branim *Jeremiju* zato što je to izuzetno lepa pesma. Nema mnogo narodnih pesama koje na takav način govore o svakodnevnom životu, a to je pesma, eto tako, o jednom seljaku i ratniku. Ima pesma i o vojvodi Sinđeliću koja nije nacionalšovinistička, nego je pesma o jednom ustaniku koji se borio protiv okupatora. Ne vidim šta je tu problematičnije od partizanskih pesama, ili onih koje su pevali četnici. Ali, u vezi sa tim celim slučajem, ne mislim da sam bio žrtva politike na nekom visokom nivou. Neko se tu na meni dokazivao, neka sitna duša i udvorica. Ne verujem da je to stiglo do Tita, što bi se on time bavio. Uostalom, pevao sam mu nekoliko puta.

Kako je taj skandal uopšte počeo?

To je jedna tužna priča. *Jeremija* nikad nije bio zabranjen. U to vreme, 1971, moja dobra drugarica Rada Trifunović bila je urednik na Radiju Beograd 202. Ja sam pevao *Jeremiju* na "Kolarcu", bila je neka svečanost na kojoj sam nastupio. Posle sam je i snimio, i pesma je postala hit preko noći. Za Novu godinu 31. decembra 1971. počelo je emitovanje Drugog programa Televizije Beograd, prvi put u koloru i prva pesma koja je emitovana bila je *Jeremija*. Nešto kasnije, 1972. godine, na Beogradu 202 su birali hit nedelje i hit meseca. I Rada bezveze stavi *Jeremiju* kao predlog među zabavne pesme. Međutim, počnu da stižu glasovi samo za *Jeremiju* i ona se uplaši, skine tu pesmu i stavi *Mirjanu*. I naravno, neka udvorica je to primetila, pa iz toga nastane konstrukcija: Tozovac srbovao, skinuli ga sa radija, Tito ga zabranio...

Onda kreće kampanja o Tozovcu četniku. Bio sam na gostovanju u Bečićima kad je krenuo jedan strašan feljton u "Novostima" s naslovom "Ugled za šaku dolara", o tome kako smo kolege i ja po Americi pevali četnicima, i kako, eto, za šaku dolara, pevamo po "četničkim jazbinama". Sutradan, drugi nastavak, samo o meni. Kad čaršija nekog hoće da uništi, onda krenu priče do te mere da čovek više ne može da podnese, mogu da te dovedu do toga da samoubistvo izvršiš. Mislim da je nekima ovde trebalo da naprave od mene srpskog Vicu Vukova, pa im je zgodno došlo. Evo ga Tozovac, srbuje, daj da mu malo pomenemo kevu. Tu se par ljudi krvavo ogrešilo o mene. Ali, šta sad, život je i da se trpi, nije samo da se uživa.

Na kraju se ispostavilo – šta? Ko je stajao iza svega?

Poklopilo se da to bude u ono vreme kad su pali Latinka Perović, Marko Nikezić i oni liberali. Pa, neki operativac iz Državne bezbednosti je bio ambiciozan i našao saveznike među novinarima. Svako malo sam išao na razgovore. Na kraju mi je oduzet i pasoš, pa su mi ga kasnije vratili Draža Marković i Branko Pešić.

Nemam ja ništa protiv policije, mi smo u Jugoslaviji imali odličnu vojsku i policiju. U svakom pogledu je bio red u ovoj zemlji, ali ako se moć zloupotrebi bilo gde, onda ljudski životi stradaju. Tako je u vojsci, policiji, kod lekara i kod vas novinara: imate moć da radite ono što vam je posao, ali ako je zloupotrebite, nekom ode glava. Ubica si bez puške. Sramota je da kažu da sam ja napolju pevao četnicima. Nemam ja ništa protiv četnika, ali ja sam dok je rat trajao bio dete od pet-šest godina. Ne znam ništa o tome, ne znam ništa o Draži. Ja, bre, tek sad čitam u novinama o tome, ali isto mi je da učim o tome i o Karađorđu, o caru Dušanu. Za moju generaciju istorija počinje sa ofanzivama.

Vi i Cune Gojković ste uvek doživljavani kao tandem, ali i kao konkurenti. Ljudi vole da raspravljaju ko je od vas dvojice bolji. Da li je među vama dvojicom bilo nadmetanja?

Cune i ja smo toliko različiti da toga nikad nije moglo da bude. U svemu smo različiti, pevamo drugačije pesme, na potpuno drugačiji način. On je univerzalan pevač, podjednako čudesno peva i narodnu i zabavnu muziku, romanse, sevdalinke, starogradske. On je car. Meni se dopada kako on peva, a i on kaže da voli kako ja pevam. Ja za sebe znam da sam dobar, ali nikad za sebe neću reći da sam najbolji, prvo, jer niko nije najbolji, a drugo, jer znam da ima boljih. Znam da sam talentovan i da sam mnogo radio na sebi, ali ako me pitate ko je od mojih kolega nadnaravno, božanski talentovan, izdvojiću troje ljudi – Cune, Lepa Lukić i Muharem Serbezovski. Oni su u muzičkom smislu nešto što nije sa ovog sveta. Tu spadaju i Merima Njegomir, Silvana, Mira Barjaktarević... Sa Muharemom sam radio kad je bio jako mlad, i pamet mu je bila onako, leprša, a sad čujem dokle je dogurao i mogu samo da mu od srca čestitam.

Rekli ste mi da o trenutnom stanju domaće estrade ne volite da pričate, ali moram da vas pitam: zar ne bi trebalo pesme da budu o svakodnevici? Ako je vaša generacija pravila pesme o selu, njivama i proplancima, zašto ova nova da ne peva o Fejsbuku i kompjuterima?

Znate kako je u Šumadiji ona magla po brdima rano ujutru plavičasta, i oni zvuci koji se čuju? Nismo ni mi bili deca sa sela, a pevali smo o tome. Gde može da valja pesma o kompjuteru? Šta vam je, nema tu poetike, samo mehanike. ◂

Jovana Gligorijević

57. Međunarodni beogradski sajam knjiga

Idemo dalje

Na ovogodišnjem Sajmu knjiga prisutno je 800 učesnika od kojih je 489 izlagača, uključujući i 60 inostranih

Na ovogodišnjem Sajmu knjiga u Beogradu u modi su zadovoljstvo i optimizam. Izdavači su zadovoljni zato što i pored besparice nisu bez novih naslova, organizatori Sajma su zadovoljni zato što je broj izlagača u granicama prethodnih sajmova, posetioci zato što imaju priliku da kupe knjigu i da uštede, svi su zadovoljni zato što je ministar kulture i informisanja Bratislav Petković raspršio glasine da će Sajam biti ugašen te da ga treba čuvati "kao zenicu oka", a sve to zadovoljstvo je proizvelo optimistički osećaj da se još može i da nije sve tako crno kako se čini.

Ovogodišnji, 57. Sajam knjiga počeo je da radi pre nego što je zvanično otvoren, zahvaljujući odluci organizatora da su posetioci dobrodošli već od 10 sati prvog dana, 21. oktobra. Cena ulaznice je ista kao prethodne dve godine, 250 dinara. Na Sajmu je 800 učesnika od kojih je 489 izlagača, uključujući i 60 inostranih. Slogan ovogodišnjeg Sajma "Od A do Š" istovetan je sloganu kojim je 2008. godine Zavod za udžbenike promovisao svoja izdanja.

Sajam su zvanično otvorile (vidi okvir) pesnikinja Radmila Lazić i mađarska književnica Noemi Seči, u ime svoje zemlje koja je ovogodišnji počasni gost. Baš nekako u to vreme, ministar Bratislav Petković otvarao je štand Kancelarije za Kosovo i Metohiju – čiji je ovo debi na beogradskom Sajmu knjiga. Tom prilikom je obećao da će Ministarstvo kulture učiniti sve da materijalno pomogne piscima iz Pokrajine. "To je deo našeg naroda. Tamo ima značajnih pisaca i pesnika koje treba da podržimo i negujemo", rekao je Petković. "Intencija je da se institucije kulture, poput muzeja iz Prištine, koje su izmeštene u centralnu Srbiju, vrate na Kosovo, makar u severnu Mitrovicu. Kultura je pravi most i učinićemo sve da budemo prisutni na Kosovu." Na štandu KiM je 45 izdavača i oko 1000 njihovih knjiga. Prvi put na Sajmu izlaže i Poverenik za zaštitu ravnopravnosti. Na štandu je predstavljen projekat "Živa biblioteka" u kome ulogu "živih knjiga" imaju predstavnici društvenih grupa i kategorija o kojima u društvu postoji neki vid predrasuda i stereotipa: Romi, političari, feministkinje, policajci... a posetioci mogu da ih "iznajme" na 20 minuta i da pitaju šta ih zanima.

BEZ STUBOVA: U Hali broj 1, u njenoj "Areni", gde su po pravilu najvažniji izdavači, ima promena. Najuočljiviji je izostanak "Stubova kulture". Ova godina nije bila povoljna za "Stubove": nakon što je ovog proleća zatvorena njihova knjižara na Trgu Republike gde je bila 14 godina, i nakon što je ovog jula Agencija za borbu protiv korupcije podnela prekršajnu prijavu protiv Vesne Tešić Milovanović, direktorke ove kuće, zbog neprijavljivanja učešća u postupku javne nabavke, pre dva meseca Predrag Marković, vlasnik "Stubova", objavio je da prodaje svoju izdavačku

Budućnost Domentijana

Otvarajući Sajam, mađarska književnica Noemi Seči je ispričala da se sa srpskom književnošću srela kad joj je bilo desetak godina, kada je na zidu komšijske kuće otkrila spomen-ploču sa imenom, tada njoj potpuno stranog pisca, Miloša Crnjanskog. Govor je završila rečima: "Živimo jedni pored drugih, budimo važni jedni drugima!"

Pesnikinja Radmila Lazić je, između ostalog, u svojoj besedi poručila: "Kada nam se danas sa visokog mesta poruči da umetnost mora biti patriotska, namah se setimo nevesele sudbine pesnikovanja, ali i krvavih izvedbi u ime patriotizma koje smo na ovim prostorima gledali uživo. Bilo kakvi, i bilo čiji, zahtevi i očekivanja, u pogledu svrhovitosti umetničkog dela i namere umetnika, uvek imaju ideološku pozadinu. No, treba znati da je umetnost trajnija od država i civilizacija, od svakog vladara, čije je 'carevanje' prolazno kao godišnje doba. Retko ko od nas zna danas ko je vladao u vreme kada je slikao Leonardo, kada je Dante pisao *Božanstvenu komediju*, ili kada je komponovao Maler. Nasuprot vlasti, ili društvu, 'dobar pesnik uvek ima budućnost', govorio je Brodski. Mi smo budućnost Domentijana, Jefimije, Disa, Isidore Sekulić, Crnjanskog, Desanke Maksimović, Vaska Pope, Pekića, Kiša – u nama su njihovi duhovni geni. Mi smo njihovi potomci, a ne potomci vladara, vojskovođa, i zločinaca. U tome se razlikuje naš od patriotizma onih kojima je patriotizam najjeftinija reč. Jer, dok drugi računaju na dobitak, umetnik uvek računa na sopstveni ulog."

fotografije: Aleksandar Anđić

kuću po početnoj ceni jedan dinar. Osećaj da Sajmu nedostaju "Stubovi", važni zbog objavljivanja dela vodećih srpskih pisaca, pojačala je vest da Dragan Velikić, zaštitni znak "Stubova", postao deo "Laguninog" tima. Javnosti je objašnjeno da će njegov novi roman *Bonavia*, koji se pred publikom pojavio u malom tiražu početkom godine i ne može se naći u prodaji, "Laguna" objaviti u novembru i učiniti dostupnim svim čitaocima u našoj zemlji i šire. Dragan Velikić je objasnio svoj izbor činjenicom da "prodavati knjige danas, znači pre svega znati doći do čitalaca, što 'Laguna' postiže i zavidnim brojem svojih čitalačkih klubova. Iz svega onog što vidim, 'Laguna' je ozbiljan izdavač, sa jasnim konceptom i profesionalizmom evropskog standarda."

Pomenimo još samo dve promene u "Areni". Posle jednogodišnje pauze, na sajmu je "Samizdat B92", a njegovo izdanje drugog dela autobiografije Bekima Fehmiua *Blistavo i strašno* jedan je od sajamskih hitova. "Albion books" je, moguće, najmlađi sajamski izdavač. Vlasnik ove kuće Uroš Balov kaže da ju je osnovao pre nekoliko meseci, da zna u šta se upušta, ali da želi da našem tržištu približi knjige koje su važne u inostranstvu. Sudeći po interesovanju za *Neautorizovanu biografiju* Džulijana Asanža i *Biografiju Dž.R.R. Tolkina* Hemfrija Karpentera, njegov izbor je bio dobar.

GLASOVI OPTIMIZMA: Biblioteke "Multimedija" i "Polis" izdavačke kuće "Clio", na Sajmu slave 15. rođendan. U biblioteci "Polis" je objavljen i stoti naslov, *Glas prošlosti* Pola Tompsona, knjiga zanimljivog pogleda na pamćenje i zaboravljanje. Ti jubileji su veliki uspesi, zbog kojih Zoran Hamović, glavni i odgovorni urednik i direktor "Clia", deli sa čitaocima "jednu novu vrstu optimizma", uveren da knjige koje objavljuje "bez obzira na opseg onih koji će ih i čitati" doprinose da ti čitaoci delaju na osnovu znanja stečenog zahvaljujući tim knjigama. "Zato smo i dalje na putu da objavljujemo onu vrstu literature koja omogućava da se razume ono što se događa u svetu da bi se u skladu sa tim pravilno i delovalo." Izdvajamo samo dve, najnovije knjige, biblioteke "Polis", obe Pitera Brauna: *Telo i društvo*, studiju braka i seksualnosti ranih hrišćana antičkog Sredozemlja, i *Uspon hrišćanstva na Zapadu*, živopisnu istoriju prvih hiljadu godina hrišćanstva.

U "Geopoetici" su promovisali dve nove biblioteke. Roman *Fani i Aleksandar* Ingmara Bergmana započinje ediciju "Retro premijere" u kojoj će biti objavljivana dela na koja u književnom svetu nije obraćana pažnja kakvu zaslužuju. Knjigom Raja Kudera *Priče iz Los Anđelesa* počinje biblioteka "Notni spisi". Jedan od gostiju "Geopoetike", i jedan od mnogih mađarskih pisaca koji svojim prisustvom u Beogradu doprinose predstavljanju kulture zemlje-gosta ovogodišnjeg Sajma, jeste Petar Zilahi, čiju je knjigu putopisa, eseja i novinskih članaka *Tri plus 1* objavila "Geopoetika".

Velikog razloga za optimizam ima "Službeni glasnik": na tržištu je preko 1100 njegovih knjiga, a između dva sajma je objavljeno 375 naslova od kojih je 30 odsto prevedenih. "Glasnik" je opet potvrdio status vodećeg izdavača naučne i stručne literature i kapitalnih dela – pomenimo samo *Dela Stanislava Vinavera* i *Izabrana dela Bele Hamvaša*. Uz sve to, "Glasnik" ove godine obeležava 200 godina srpskih službenih novina.

Predstavljanje autora, njihovo potpisivanje knjiga, promocije su brojne i ima ih, čini se, u svakom trenutku, na svakom štandu. Među primetno retkim promocijama kapitalnih izdanja izdvaja se monografija Zavoda za udžbenike *Sveti Sava u ruskom carskom letopisu*. U njoj su srpske strane iz unikatne monumentalne letopisne istorije sveta, najvećeg književnog spomenika iz 13. veka, rađene za prvog ruskog cara Ivana Četvrtog Groznog, u deset tomova i u osamnaest hiljada ilustrovanih strana. U monografiji koju je objavio Zavod, islikan je život Svetog Save u 120 slika, Rodoslovi srpskih vladara i Kosovski boj u carskom letopisu. Prema rečima Miloljuba Albijanića, direktora Zavoda, bez obzira da li će ova knjiga biti proglašena izdavačkim poduhvatom ili ne, ona jeste izdavački poduhvat i najveće izdavačko otkriće u srpskom izdavaštvu ove godine.

Ovogodišnji sajam se zatvara u nedelju 28. oktobra u 20 časova. Tada će biti pozdravljen strani gost idućeg Sajma – Poljska. ◂

Sonja Ćirić

PRIGODNA BESEDA: Otvaranje Sajma knjiga

Intervju: Džeri Gonsales, ikona latin džeza

Svetlost na sceni

foto: Andrea Zapata Girau

“Bronks šezdesetih je bio zajednica koja pleše. Niko nije sedeo i slušao muziku, svi su želeli da igraju, a muzika koju smo stvarali bila je namenski napravljena da učini da plesači igraju. Dizi Gilespi je bio nezaboravan lik i učitelj. Njegov najveći doprinos džezu je mešanje afrokubanske muzike i bibapa, 1949. godine, što je inače godina kad sam se ja rodio. Njemu dugujem svoje postojanje”

TRUBAČ I PERKUSIONISTA Džeri Gonsales (1949, Bronks, Njujork), gost 28. Beogradskog džez festivala (25–28. oktobra), jedno je od najslavnijih imena latin džeza svih vremena. Prvo ozbiljnije iskustvo stekao je u bendu Dizija Gilespija (1970), koji je ohrabrio njegovo zanimanje za spajanje džeza, latino i afro ritmova. Tokom 70-ih radio je i u bendovima Edija Palmijerija (El Son) i Menija Okenda (Conjunto Libre), i vodio (sa bratom Endijem) sastave Conjunto Anabacoa i Grupo Folklórico y Experimental Nuevayorquino.

Prvi solo album *Ya Yo Me Cure* objavio je 1979. godine. Ubrzo potom oformio je sastav Jerry Gonzalez and the Fort Apache Band, predstavljajući obrade džez kompozicija u latin džez maniru i originalne numere članova benda. Snimili su niz izuzetnih albuma i stekli brojna priznanja: dve Gremi nominacije, nekoliko trijumfa u kategoriji “Beyond Group of the Year” (DownBeat), nagrade za džez album godine (l’Academie du Jazz, Francuska, 1989), najbolji džez bend (“Playboy”, 1997) i najbolji latin džez bend (New York Jazz Award, 1998). Kroz bend je prošao veliki broj muzičara, među kojima i Keni Kirklend, Soni Forčn, Leri Vilis, Endi Gonsales, Džo Ford i Džon Stablfild. U isto vreme, Gonsales je radio i kao prateći muzičar, u bendovima Tita Puentea (1984–1999), Mekoja Tajnera (1984–1990) i Džaka Pastorijusa (1984–1987).

Na vrhuncu karijere, Gonsales 2000. godine putuje u Španiju na promociju filma *Calle 54*, Fernanda Truebe, i preko noći odlučuje da se preseli u Madrid. U novoj sredini ispoljava zanimanje za fuziju džeza i flamenko muzike, u saradnji sa pevačem Dijegom el Sigalom i gitaristom Ninom Hoseleom. Aktuelni album *Jerry Gonzalez Y el Comando de la Clave* (2011), snimljen sa kubanskim i španskim muzičarima, nominovan je za Latin Gremi.

“VREME”: U “španskom” kvartetu El Comando De La Clave ponovo ukrštate klasični i latin džez. Šta je slično, a šta različito u odnosu na legendarni Fort Apache Band?

DŽERI GONSALES: Slično je da ritmičku osnovu za oba sastava čini “gvaranko” (rumba). Drugačiji su poreklo, uticaji i ranija iskustva muzičara uključenih u ove projekte, što znači i drugačije tehničke i instrumentalne karakteristike pojedinaca. Sva trojica muzičara sa kojima radim u projektu El Comando De La Clave – pijanista Havijer Maso “Karamelo”, basista Alen Peres i bubnjar Kiki Ferer – takođe vode svoje sastave, što je veoma zdravo za jedan bend. Svirajući sa Džakom Pastorijusom, Mekojem Tajnerom ili Titom Puenteom, u vreme kad je Fort Apache već bio veoma popularan, obožavao sam da budem u ulozi pratećeg muzičara u sastavima lidera koje poštujem. Volim da sviram, nikad nisam imao problema sa egom i mislim da sam i u takvim ulogama donosio svetlost sceni.

Kao i ranije, na albumu sa El Comando De La Clave obradili ste niz poznatih džez kompozicija, u latin džez maniru. Imate li neku posebnu formulu za to?

Nema formule, to dolazi samo od sebe. Recimo, Džon Koltrejn, iz čijeg sam opusa uzeo temu “Resolution”, ima mnogo više dodira sa flamenkom nego što ljudi misle, zbog svog modalnog načina improvizovanja. Mislim takođe da je primio flamenko boje preko Majlsa Dejvisa i albuma *Sketches of Spain*. Što se tiče latin džeza, ljudi ovu muziku ponekad diskriminišu, poistovećujući je sa zabavom. A ja sam se oduvek nadao

da muzika može da bude i zabavna i ozbiljna u isto vreme.

Dijego el Sigala, jedan od vodećih flamenko pevača današnjice, učestvuje sa vama u ovom projektu, ali ste snimili i jedan album flamenko muzike sa njim. Kako je došlo do saradnje?

Dijego je veliki pevač i uvek je divno raditi sa njim, ali tokom desetak godina postojanja sastava El Comando de la Clave, on nije bio uključen u njega. Na albumu nije bila predviđena numera *Avísale a mi contrario* Tita Rodrigesa, dok nas nije upitao da objavimo taj album u Španiji, za njegovu diskografsku kuću. Kada smo pristali, on je rekao da želi da učestvuje na njemu i ja sam odabrao tu numeru za njega, koju smo potom snimili.

Odlučili ste da se preselite u Španiju 2000. godine. Kako sad gledate na tu odluku – da li ste zadovoljni što ste to uradili ili se, možda, kajete?

To je bila veoma mudra odluka. Njujork više nije bio kao nekad, moje glavne kolege i idoli su umrli – Dizi Gilespi, Džako Pastorijus, Mačito, Keni Kirklend, Tito Puente... Moji omiljeni klubovi su se zatvorili, bila je veoma represivna politička atmosfera. U Španiji me je dočekalo dobro okruženje za život i rad. Ipak, nastavio sam da odlazim u Sjedinjene Države relativno često, na svakih nekoliko meseci, a moj "američki" bend Fort Apache još uvek snima i putuje po svetu.

U Španiji ste ostvarili blizak dodir sa flamenko zajednicom. Kakav je to bio izazov i kako ste zadovoljni rezultatom?

Bilo je to sasvim prirodno. Stigao sam u Španiju i počeo da se družim i da izlazim sa glavnim flamenko mačorima, među kojima su Nino Hosele, El Pirala, El Pakete i Dijego el Sigala... Uživali smo u druženju, zajedničkoj svirci, učenju jedni od drugih. Od samog početka sam osetio da mogu da razumem njihov jezik. Zadovoljan sam rezultatom, ali iskreno mislim da to nije bilo previše izazovno za mene – izazov je da li su flamenko muzičari familijarni sa džez rečnikom ili nisu. Ako nisu, onda to spajanje traži više vremena...

Čuo sam da danas više svirate konge nego trubu, zašto?

Ne baš, uvek sam svirao i konge i trubu. Žao mi je što nemam četiri ruke da mogu da ih sviram istovremeno.

Vaša najveća inspiracija među muzičarima je – sudeći po albumu koji ste mu posvetili i brojnim obradama na drugim pločama – Telonijus Monk...

Da, Monk je jedna od važnijih inspiracija, ali tu su i drugi, kao Djuk Elington i Vejn Šorter. Ja volim Monka zbog njegovog ritma i humora. Njegova muzika je bila izazovna za svaki džez bend koji ju je svirao, zato što otkrivaš mnoge zanimljive stvari dok se njome baviš. Što se Vejna tiče, ta muzika predstavlja poseban izazov zato što osećaš da te uči nečemu dok je sviraš. To je zbog toga što u njoj ima toliko zagonetki koje moraš da rešiš.

Legende se danas ispredaju o Bronksu šezdesetih, gde ste vi počeli. Kako se sećate tog vremena i kako je izgledalo vaše prvo veliko profesionalno iskustvo, sa Dizijem Gilespijem, čiju će dvadesetogodišnjicu smrti džez svet obeležiti sledeće godine?

Bronks šezdesetih je bio zajednica koja pleše. Niko nije sedeo i slušao muziku, svi su želeli da igraju, a muzika koju smo stvarali bila je namenski napravljena da učini da plesači igraju. Dizi je bio nezaboravan lik i učitelj. Njegov najveći doprinos džezu je mešanje afrokubanske muzike i bibapa, 1949. godine, što je inače godina kad sam se ja rodio. Njemu dugujem svoje postojanje. ◂

Vojislav Pantić

28. Beogradski džez festival

Umetnost trube

Beogradski džez festival, u organizaciji Doma omladine Beograda, uprkos krizi, zabeležiće nekoliko rekorda u novijoj istoriji naše najstarije i najprestižnije džez manifestacije. Na festivalu će nastupiti 18 sastava, sa 103 izvođača iz 28 zemalja. O festivalu će, osim domaćih predstavnika medija, izveštavati dvadesetak novinara iz SAD, Velike Britanije, Španije, Italije, Holandije, Švajcarske, Makedonije...

Festival će tradicionalno biti otvoren u Sava centru, duplim programom 25. oktobra. U prvom delu nastupaju predvodnici domaćeg roka Darkwood Dub i omiljena vokalna diva Bisera Veletanlić. U drugom delu predstavlja se sastav Miles Smiles, koji vodi Volas Runi, jedini Majlsov učenik i ponosni vlasnik njegove trube. All-star postavu, koja izvodi muziku legendarnog džez trubača, čine njegovi bivši saradnici – ikona džez-roka Lari Korijel (gitara), najbolji džez orguljaš sveta Džoi Difrančesko, jedan od najtraženijih svetskih bubnjara Omar Hakim... Ovim koncertom festival se pridružuje brojnim svetskim manifestacijama u obeležavanju dve decenije od smrti Majlsa Dejvisa (1991), koji je na Beogradskom festivalu nastupio tri puta – 1971, 1973. i 1986. godine.

Posle otvaranja, festival se "seli" u prostore Doma omladine Beograda. Projekat u slavu Majlsa Dejvisa definiše glavnu temu ovogodišnjeg festivala, *Umetnost trube*. Kao što su prošle godine u fokusu bili pijanisti, ove godine će se, pored Runija i Gonsalesa, predstaviti još četiri istaknuta svetska trubača: Dejv Daglas, 12 godina uzastopce najbolji trubač sveta po magazinu "DownBeat"; Embrouz Akinmusire, mladi Daglasov naslednik na tronu, uz to i laureat nagrade za najboljeg trubača sveta po mišljenju Jazz Journalists Association, koji su ga proletos nominovali i za džez muzičara godine (apsolutna kategorija); Austrijanac Lorenc Rab, koji predvodi multinacionalni sastav evropskih džez zvezda, i Piter Evans, jedan od vodećih njujorških džez avangardista, koji će nastupiti sa kvartetom Mostly Other People Do the Killing, osvajačima nagrade DownBeata za najbolji mladi bend 2009. godine.

Druga tema festivala, *Balkanske impresije*, predstavlja obeležavanje dve značajne godišnjice: pola veka od kada je Duško Gojković (1961) snimio numeru *Slavic Mood*, što je prvo poznato ukrštanje džeza sa folklorom na nekom nosaču zvuka, i tri decenije od kada je legendarni bubnjar Branislav Lala Kovačev snimio album *Balkan Impressions* (1982), koji kritičari smatraju najuspešnijim mešanjem džeza sa balkanskom muzičkom tradicijom. Na festivalu će nastupiti tri generacije muzičara koji se bave tzv. *balkanskim džezom*: saksofonista Jovan Maljoković sa njegovim Balkan Salsa Bandom i specijalnom gošćom Anom Sofrenović, istaknuti kontrabasista srednje generacije Nenad Vasilić, koji živi i radi u Austriji, i, najmlađi među njima, bubnjar Srđan Ivanović, koji predvodi Blazin' Quartet, najbolji bend Holandije 2008.

I to nije sve. Daglas dolazi sa jednom od vodećih džez figura današnjice, saksofonistom Džoom Lovanom, da u okviru all-star kvinteta daju svoje viđenje umetničkog dela Vejna Šortera. U subotu 27. oktobra u Beogradu će nastupiti dugo očekivana neo-bit poetesa Ursula Ruker, uz džez-kabaretsku uvertiru intrigantnog sastava Das Kapital. U okviru ambicioznih produkcija European Saxophone Ensemble i Backyard Jazz Orchestra, iza kojih stoje Evropska unija, odnosno Gete institut, sastaviće se najbolji mladi muzičari Evrope i, posebno, Balkana – u ovim postavama videćemo i naše umetnike – Luku Ignjatovića (alt saksofon), Fedora Ruškuca (kontrabas) i Nemanju Zlatareva (trombon). Biće upriličeno nekoliko izložbi, tribina, promocija, kao i tri džem-sešna u džez klubu Čekaonica.

Vandalizam

Revolucije i ratovi, ideologije i političke strasti, verska i antiverska netrpeljivost – svi oni rađaju vandalizam. Ali, ni mir mu nije brana

Piše: Aleksa Đilas

Izraz "les vandalistes" bio je prvi put upotrebljen za vreme Francuske revolucije protiv onih koji su u njeno ime uništavali dvorce, crkve i manastire, slike i skulpture, biblioteke i arhive. Ali, neko kao Robespjer nije bio vandal samo za kontrarevolucionare; mnogobrojni revolucionari koji su želeli da zaustave preterivanja ekstremista takođe su prihvatili ovaj izraz. On je bio oružje Termidora za napade na Teror.

Vekovima su Vandali smatrani za najvarvarskije od svih varvara i Prosvećenost se složila. Ali, jedan veoma značajan preteča Epohe razuma odlučio je da bude drugog mišljenja – Hugo Grocijus, čovek reda i mira. Njegova *Historia Gothorum, Vandalorum et Langobardorum*, objavljena u Amsterdamu 1655, bila je blagonaklon opis dela ova tri varvarska naroda. Možda je Johan Hojzinga bio u pravu i Grocijusova pobuda bila je da oda čast i poštovanje Švedskoj slaveći njene pretke Gote. On je, naposletku, bio ambasador Švedske u Parizu od 1635.

Bilo kako bilo, "les vandalistes" revolucije optužili su prošlost za vandalizam. Zar se nije sastojala od feudalnog ugnjetavanja, kraljevske tiranije, verskih predrasuda? Tako su u ime budućnosti razarali njene umetničke simbole.

Budući da smo mi deca Prosvećenosti, teško nam je da priznamo kako su "les vandalistes" takođe bili njeni potomci. Mi ističemo da je Prosvećenost bila za umerenost i razum i očuvanje iz prošlosti svega što je vredno, dok su "les vandalistes" bili ekstremisti. Ali, prosta je istina da je Prosvećenost želela da oslobodi i menja više od bilo čega drugog. A može li se to učiniti bez bar nešto vandalizma?

*

"Les vandalistes" uništavaju manastir zato što je sedište verske zatucanosti, ostatak srednjovekovnog mračnjaštva, stub feudalizma i kraljevske moći, neprijatelj nauke i razuma. Ali, mnoge manastire su razorili u unosnim poslovima sa nekretninama preduzimači bez političkih mišljenja. Koje je rušenje moralno više odurno? Kome je teže oprostiti: revolucionaru zanesenjaku ili bezdušnom poslovnom čoveku, robu ideologije ili sluzi novca? Šta bi starešina manastira ili arhitekta imao da kaže?

*

Oni koji ne vole revolucije, tvrde da je vandalizam njihova suština; oni koji su milosrdni prema njima, kažu da se razaranja dešavaju u svim periodima prevrata. Ali, šta je sa dugim periodima mira? Da li su oni bez vandalizma?

Fotografije Njujorka sa kraja devetnaestog veka ili početka dvadesetog često pokazuju lepe zgrade koje više ne postoje. Svako zna šta se dogodilo. Cena zemljišta rasla je tako strmo da je prestalo da bude unosno iznajmljivati stanove u zgradama. Tako su sravnjene sa zemljom, zemljište prodato i oblakoderi sazidani za kompanije i banke.

Evropski gradovi pretrpeli su sličan udes. Naimenovan od Napoleona III, baron Osman je obnovio Pariz pedesetih i šezdesetih godina devetnaestog veka. Zamenio je uske vijugave ulice širokim, elegantnim avenijama i bulevarima sa redovima drveća. Stari Pariz je uništen

Via Apia na graviri Đovanija Piranezija iz 1756. (levo) Somerset Mom na slici Grejama Saderlenda, 1949. (sredina) i Vandalsko osvajanje Rima na slici Hajnriha Lojtmana, oko 1870.

da bi se izgradio Novi Pariz. "Osmanizacija", kako se ponekad naziva, značila je kraj srednjovekovnih četvrti i nestanak mnogih drevnih lokalnih zajednica. Osmanova značajna ostvarenja nadahnula su slična pregnuća u mnogim evropskim i američkim gradovima. Ali, porota još zaseda tražeći odgovor na pitanje koliko je onoga što je porušio trebalo sačuvati?

Na gravirama Đovanija Batiste Piranezija, majstora gravera iz osamnaestog veka, mi se divimo tragičnoj lepoti i veličanstvenosti carskog Rima. Piranezi je video sebe ne samo kao umetnika već i kao čuvara uspomene na napuštene drevne spomenike. U eseju o Piraneziju, Margerit Jursenar nas podseća da je "najmanje trećina spomenika koje je Piranezi nacrtao u međuvremenu iščezla, a ono što je ostalo najčešće je opljačkano...". Stanovnici Večnog grada bili su nesumnjivo uvek ponosni na njegovu lepotu, ali nekako nisu uspeli da sačuvaju mnoge od njegovih spomenika čak ni za sledeću generaciju – a kamoli za večnost.

Revolucije i ratovi, ideologije i političke strasti, verska i antiverska netrpeljivost – svi oni rađaju vandalizam. Ali, kao što tri primera iz Njujorka, Pariza i Rima pokazuju, mir mu nije brana.

*

Britanski slikar Grejam Saderland bio je sjajan portretista koji se trudio da uhvati karakter onih koje slika i nije se ograničavao na njihove crte koje im najviše laskaju. Godine 1954, dva doma britanskog parlamenta naručila su od Saderlanda da naslika portret Vinstona Čerčila. Bio je to ubedljiv portret – možda previše upečatljiv i možda malo karikaturalan. Posle smrti Vinstona Čerčila a pre nego što je portret javno izložen, Čerčilova udovica ga je spalila.

Mi osuđujemo Klementinu Čerčil zbog njenog vandalskog čina, ali na neki način ne baš mnogo. Kad god se priča ova priča, oni koji je slušaju su zaprepašćeni i zabavljeni u isto vreme. Znači li to da mi smatramo kako su naša ličnost i naš identitet, naše dostojanstvo i možda sujeta, iznad umetničke slobode i vredniji čak od značajnog umetničkog dela? Da li mi nekako verujemo u pravo na samoodbranu protiv umetnosti koja predstavlja nas i one veoma bliske nama na način koji nalazimo da je štetan? U svakom slučaju, mi sigurno ne mislimo kako imamo pravo, a kamoli dužnost, da branimo druge. Na primer, mi bismo strogo prebacivali Klementini Čerčil da je uništila neki drugi portret od Grejama Saderlanda, recimo izuzetno nelaskav Somerseta Moma. Razlog za naše dvostruke standarde nije složen i rafiniran, čak je primitivan, ali je ipak nekako ubedljiv: Vinston je bio njen suprug, dok Somerset nije.

*

Kakav je naš stav prema onim umetnicima koji sami uništavaju vlastita umetnička dela? Konstantin Kavafi uništio je većinu svojih pesama da bi mogao da sačuva samo najbolje od najboljih. Niko ga ne prekoreva zbog ovog auto-vandalizma. No kako mi znamo da je on bio u pravu pri svojim izborima? Možda je uništio neka remek-dela? A čak ako su sve uništene pesme doista bile gore od onih sačuvanih, vrlo je verovatno da su ipak bile prilično dobre. Naposletku, napisao ih je Kavafi. Treba li umetnici da traže savršenstvo kroz uništavanje?

Dok se Kavafi Uništitelj ne kritikuje, Maksu Brodu Čuvaru se dive. Mi smo zahvalni što nije održao obećanje koje je dao Kafki, da će uništiti sve njegove neobjavljene rukopise. Ipak, bilo je to obećanje dato prijatelju koji mu je poklonio svoje poverenje a koji nije bio duševni bolesnik. Ima onih koji bi stavili lojalnost prijatelju iznad lojalnosti umetnosti i spalili rukopise. Ali, njihovo mesto u istoriji književnosti bilo bi vrlo neugodno. I mnogo gore nego Kafkino da je on sam učinio ono što je tražio od svog prijatelja da učini. Izgleda da i u stvaralaštvu i u uništavanju mi očekujemo od umetnika da se oslanjaju samo na vlastite napore. ◂

Strip: Munjoz i Sampajo na srpskom

Putovanje u najlepše krugove pakla

Objavljivanjem dva albuma *Bar kod Džoa* i *Bili Holidej*, jedan od najznačajnijih autorskih tandema u istoriji stripa, Munjoz i Sampajo, konačno su dobili i svoja izdanja na srpskom

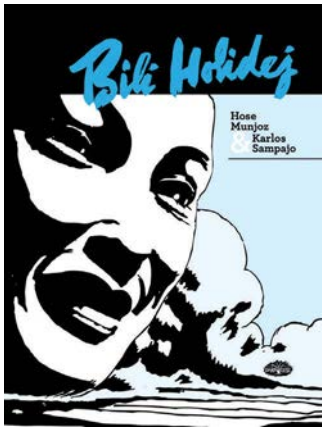

KADA JE U "Poletu" 1978. godine Igor Kordej, najmlađi član grupe "Novi kvadrat" koja je izazvala revoluciju u domaćem mediju stripa, u ulozi urednika objavio dve epizode stripa *Alek Siner* crtača Hozea Munjoza i scenariste Karlosa Sampaja, svi pobornici stripske revolucije su (smo) pomislili kako je to sjajan uredni-čki potez. Niko nije mogao da sanja da će se na stripove Munjoza i Sampaja, nakon tog milog događaja, čekati sledeće trideset četiri godine! Ovu groteskNu situaciju, ravnu stripskim groteskama tog autorskog dvojca, odlučili su da okončaju dva važna izdavača, beogradski Darkwood i zagrebačka Fibra, objavljujući lavovski deo njihovog genijalnog opusa. Darkwood je upravo objavio dva albuma, njihovo najznačajnije delo *Bar kod Džoa* i *Bili Holidej*, a Fibra se upravo sprema da objavi serijal *Alek Siner* u vidu četiri obimne knjige (integrala).

Rano remek-delo Igora Kordeja *Jeste li vidjeli djevojčice?*, pa i obimniji *Stranac*, po načinu tuširanja i nanošenja senki nezamislivi su bez prisustva Munjozovog crtačkog splina. Uticaj ovog crtačkog genija na ključne autorske figure medija stripa je neizmeran, od italijanske grupe Volvoline (čiji je član bio i Amerikanac Čarls Burns), preko Matotija, Igorta, Barua... pa sve do *Bleksada* crtača Huanha Gvarnida. Mnogo koga je dodirnuo *dodirom pera anđela* – nekog kroz crnu koja guta; nekog je naterao da razmišlja o istom, ali u koloru; nekog da se oslobađa stega u potezu... Omiljen, duboko poštovan i uzor među kolegama, onima koji su u stanju da prepoznaju smelost, crtačko majstorstvo i metacrtačke, egzistencijalne domete njegove izražajnosti. Možda ne bi bilo ni poodmakle Milacove redukcije u crtežu *Kena Parkera* da nije bilo ovakvog radikalnog oslobađanja poteza Munjozove ruke? Od realizma do apstrakcije, veliki je prostor pokrio. Dug put je Munjoz prešao lavovski hrabrim, a ipak melanholičnim korakom.

BLUZ U MORU TUŠA: Kadar iz stripa *Bili Holidej*

KJAROSKURO: U opusu Munjoza i Sampaja sve je povezano i sve je evolutivno, a centralna figura je sam Alek Siner, policajac, pa privatni detektiv, pa taksista, pa... Kažem centralna, a upravo udaljavanje od koncepta junaka kao centralne figure u stripu je sama srž pomenute evolucije. A ona, evolucija, se dašavala brzinom revolucije, i nije bila samo crtačka nego pre svega egzistencijalna. Pored sveg, već znanog, žanrovskog i crtačkog majstorstva, mediju stripa se na horizontu ukazala nepodnošljiva težina postojanja. Sve tabu teme desničarske Amerike, svi oblici osetljivosti i diskriminacije, pojave drugosti i Drugoga na našem socijalnom horizontu, u *Baru kod Džoa* gotovo su nabrojani kao u katalogu za *freak show*. Gotovo do granice da bismo pomislili da bi mogao odnekud nastupiti vonj političke korektnosti, ali to se nikad ne događa. Naprotiv, čitavo osećanje

O stripu na Sajmu

U okviru strip programa Beogradskog sajma knjiga, strip-kritičar Zoran Đukanović će održati dva predavanja: u četvrtak 25. oktobra o stripovima Nine Bunjevac, i u subotu 27. oktobra o opusu Munjoza i Sampaja, oba u 18 časova.

NAJMRAČNIJE SENKE SVAKODNEVICE: Kadrovi iz stripa *Bar kod Džoa*

sveta Munjoza i Sampaja prethodi epohi političke korektnosti, postoji negde mimo, na velikoj udaljenosti do trajnog razmimoilaženja.

U evoluciji *Alacka Sinnera* počinjemo da prisustvujemo borbi za dominaciju između karaktera, odnosno lika, i priče. "Osoba predstavlja nešto više od konteksta koji je okružuje", kaže Munjoz.

Huga Prata i Alberta Breću Munjoz smatra svojim učiteljima, ne samo zbog formativnog uticaja kroz direktno poznanstvo i šegrtovanje u njegovim studentskim danima, nego zato što je taj uticaj ostao ključnim do dana današnjeg. Naravno, kroz Prata ali i direktno, uticaj Miltona Kanifa i Noela Siklesa je fundamentalan. Ova dva stripska majstora senke uvela su *chiaroscuro* u medijski jezik stripa na velika vrata. A iz aspekta stripske priče, i Sampajo i Munjoz kao jak uticaj navode Ektora Esterhelda, velikana južnoameričkog stripa, ne samo iz pijeteta nego iz jačine njegovog uticaja koji se i te kako može videti i u Pratovom delu, mada ga Prat nije mnogo voleo pominjati.

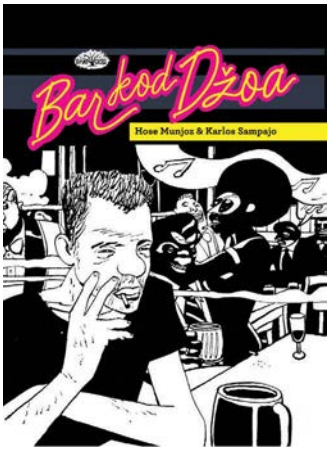

O LJUDSKOM DOSTOJANSTVU: Kakvo osećanje iznošenosti, istrošenosti u svetovima Munjoza i Sampaja, a da se ni u jednom trenutku ne zapadne u najopasniju stranputicu – manirizam patnje. Da li *Bili Holidej* spada u najbolja dela opusa? Ne, samo zato što ima još boljih njihovih stripova, ali je reč o sjajnom, nezaobilaznom grafičkom romanu na svega četrdeset devet stranica. U pogovoru *Nepobedivi zvuk svinga* za Fantagrafiksovo izdanje pesnik, romanopisac i džez kritičar Stenli Krouč kaže da je tužna i, po osećaju nekih tumača, mazohistička i samouništavajuća sudbina ove tragično talentovane žene, crnkinje, često bila korišćena za proizvodnju rasnog, sociološkog, psihoanalitičkog i feminističkog *diskursa sentimentalizma* i tim diskursima svojstvenog pojednostavljenja slike onoga o čemu govore. Valas Stivens (1879–1955), američki pesnik, jednom je napisao da sentimentalizam nije forma izražavanja osećanja nego u stvari poraz osećanja, neautentični višak.

Da li je grafički roman *Bili Holidej* imalo podlegao ovom iskušenju? Nasuprot nekim kritikama upućenih Sampaju za scenario, narativno preplitanje je ovde u stvari maestralno. Upravo potpriča o Rufusu čini ovo Sampajovo i Munjozovo delo u punoj meri motivaciono opravdanim i kompleksnim. Kako lik Rufusa to čini u priči? Tako što se u njemu spajaju svet ponižavanja, ali na kraju i prihvatanja Bili kao ljudskog bića i kao umetnika. To i stoji na njenom nadgrobnom spomeniku, samo jedna reč koja jedina daje neophodnu, ovaj put netoksičnu kap iskupljenja i priznanja – umetnik. *Bili Holidej* je priča o najkrhkijoj stvari na svetu, ljudskom dostojanstvu u našem nepodnošljivo ambivalentnom univerzumu.

LADY DAY: "Bili Holidej je dobila šansu. Imala je više novca od bilo koje crnkinje u Sjedinjenim Američkim Državama. Nosila je dijamante, krzna. Ostaje nam u sećanju njen smeh, smeh deteta i razmažene žene, inteligentne i neobuzdane... Imala je više života. Više istovremenih, ukrštenih života, izmešanih, kao niti prediva, s mnogo zadovoljstava nepojmljivih drugima, sa onim smehom koji postoji uprkos tome što krije smrt, i tim očajnim ukusom za muškarce koji na kraju postaje poguban, sa energijom da živi sve te skrupulozne i haotične živote. S pogubnim kapacitetom da ih živi istovremeno i ispreplitano, sa svim nedostacima i nepodnošljivim ranama. Umrla je sa 44 godine."

"Ledi Dej, talenat za pogrešne izbore koji neminovno vode u propast, upoznala je najodvratnije i najpoganije ljude. Želela je da ih voli. A oni su je tukli i zlostavljali... Učinili su joj sve što su mogli. Silovali su je onoliko puta koliko je to moguće uraditi nekome a ne ubiti ga. Boravila je u svim ustanovama ►

namenjenim zatvaranju ludaka i delinkvenata – crnaca takođe, koji su često, ako malo bolje pogledamo, kombinacija i jednog i drugog. Nabavljali su joj prah zadovoljstva i smrti, koji su joj potom tražili po džepovima kako bi je osudili na robiju."

"Lestera Janga će nazvati "Pres" (predsednik), dok će on njoj dati nadimak Ledi Dej, s kojim će uzleteti, bez znanja sveta, u tajnu i čudnu ljubav, svima neshvatljivu, paralelan delirijum rezervisan samo za njih, van zajednice, mimo ljudske gluposti i vulgarnosti."

"I uzgred, to omogućava vešto izbegavanje pravog, neodrživog pitanja: kakav je tačno bio njen smeh u toj neprekidnoj agoniji? Kakvo je njeno zadovoljstvo s tom pozadinom? Iz kog izvora se crpla ta energija koja je stvorila džez u ovim rupama smrti kojima se teži?"

Izvor ovih ekstenzivnih ali važnih citata je Fransis Marmand, francuski muzičar i novinar u sjajnom predgovoru *Bili Holidej: Don't Explain*, koji prenosi upravo izašlo Darkwoodovo izdanje.

STRIP ZDERANE KOŽE: Pojavljivanje Aleka Sinera u *Bili Holidej* nimalo nije iznuđeno, naprotiv, njemu je mesto u ovoj diskretnoj pripovedačkoj igri labavog ukrštanja, gotovo nedodirivanja. Tri su takva momenta: susret/nesusret novinskog urednika (koji produkuje simplicistički narativ o Bili) i Rufusa; Sinerov sat koji on vidi na fotografiji u novinama koje saopštavaju vest o smrti velike pevačice; Rufusov i Alekov kratki razgovor koji ne završi nikakvom katarzom spajanja elemenata u priči. Jedini spoj je pomenuta reč na spomeniku.

Još, po mom uverenju, jače od ove sjajne stripske biografije, *Bar kod Džoa* je strip zderane kože, dok čitamo vidimo krvne sudove kako pulsiraju, srce kako kuca, nerve kako se granaju.

Da li je sve patnja i trpljenje? Zagledajte se u Munjozove crteže. Uživanje u crtačkom majstorstvu nije ga uzalud učinilo *artist's artist*. Ono ne ispunjava samo divljenjem nego istinskom srećom kako neko tako majstorski, genijalno izvlači unutrašnje portrete i pretače ih u redukovanu liniju – ovaj *crtački psihoanalitičar* je ekspresionizam *par excellence,* u njegovoj crtačkoj ruci se oslobađaju tradicije nemačkog nemog ekspresionističkog filma koliko i u jednom drugom geniju, Andriji Mauroviću, ali i tradicije nemačkog i norveškog ekpresionističkog slikarstva, Edvarda Munka, Egona Šilea, Ernesta Ludviga Kiršnera, Franca Marka i, naravno, Georga Grosa. ◂

Zoran Đukanović

Reportaža

fotografije: Nena Vitomirac Stankovski

U Stambolu, na Bosforu, karikaturisti

Jedan od nagrađenih autora na Ajdin Dogan međunarodnoj izložbi karikature u Istanbulu bio je i ilustrator "Vremena" Vladimir Stankovski, koji za naše čitaoce piše o utiscima iz grada na Bosforu i s ove prestižne manifestacije

Za "Vreme" iz Istanbula

MEĐU BROJNIM SVETSKIM konkursima i izložbama karikature, jedan od najcenjenijih je onaj u Istanbulu koji organizuje Ajdin Dogan fondacija. Nazvana po svom sponzoru, turskom milijarderu, ova Fondacija ulaže velika sredstva u oblasti kulture, obrazovanja i zdravstva (evo zdrave ideje, srpski bogataši!), a kako nam je rekla direktorka izložbe, gospođa Žandan Fetvađi (Candan Fetvaci), ova fondacija nije profitna već joj je cilj da jača komunikaciju i kulturne veze. "U ovo doba, kada su raširene nasilje i diskriminacija, cilj AD međunarodnog konkursa karikature jeste razvoj tolerancije, slobode i otvorenog društva", ističu organizatori.

Organizacija je protekla besprekorno. Gosti izložbe, nas petnaestak, bili smo smešteni u hotelu u starom delu Istanbula, sa čije terase puca pogled na moreuz Bosfor sa jedne strane i na panoramu grada sa druge. A imalo je šta da se vidi. Ovaj ogromni grad, bivša prestonica tri velika carstva, Rimskog, Vizantijskog i Otomanskog, sada je najveći trgovački i kulturni centar moderne Turske. Gusto načičkan zgradama u mešavini arhitektonskih stilova, Istanbul prekriva obale moreuza dugog preko 30 kilometara. Gledajući Bosfor, jedan od najprometnijih vodenih puteva na svetu, po kome plove brojni ribarski brodići, tankeri, turistički brodovi veliki kao zgrade, pitao sam se da li je više plovila na površini ovog svedoka mnogih ratova i osvajanja ili na njegovom dnu.

GRAD: Znamenitosti nezaobilazne za svakog turistu nalaze se na centralnom gradskom trgu: Crkva Svete Sofije ili Aja Sofija, u kojoj su nekad krunisani vizantijski carevi, pretvorena u džamiju nakon što je Carigrad pao u ruke Otomanske imperije, da bi za vreme Kemala Ataturka bila pretvorena u muzej, a nedaleko odatle je i Sultan Ahmedova ili Plava džamija, nazvana tako jer je u ukrašavanje njene unutrašnjosti ugrađeno preko 20.000 plavih pločica. Ovo je jedina džamija sa šest minareta u gradu koji ima oko 500 džamija. Napravljena je u neposrednoj blizini Aja Sofije, koju je sultan naredio da se napravi sa šest minareta da bi se znalo ko je glavni. Jedan od arhitekata bio je Hajrudin, graditelj čuvenog mosta u Mostaru. U blizini je i Cisterna Bazilika, podzemna cisterna za vodu napravljena još u antičko doba koju podupire oko 350 mermernih stubova... Ponešto iz svake imperije.

Za prave turiste kupce tu su Kapali čaršija ili Veliki bazar, ogromna pokrivena pijaca ukrašenih svodova, kao i bazar začina. Osamdesetih, pre nego što smo otkrili jeftinu kinesku robu, naši šverceri su znali za jeftinu tursku robu.

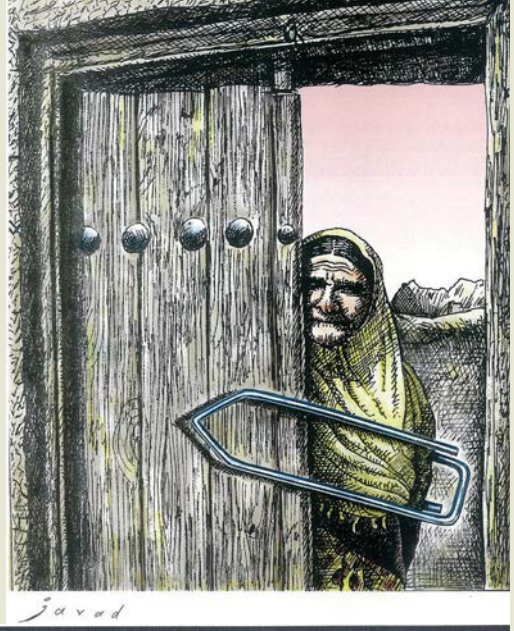

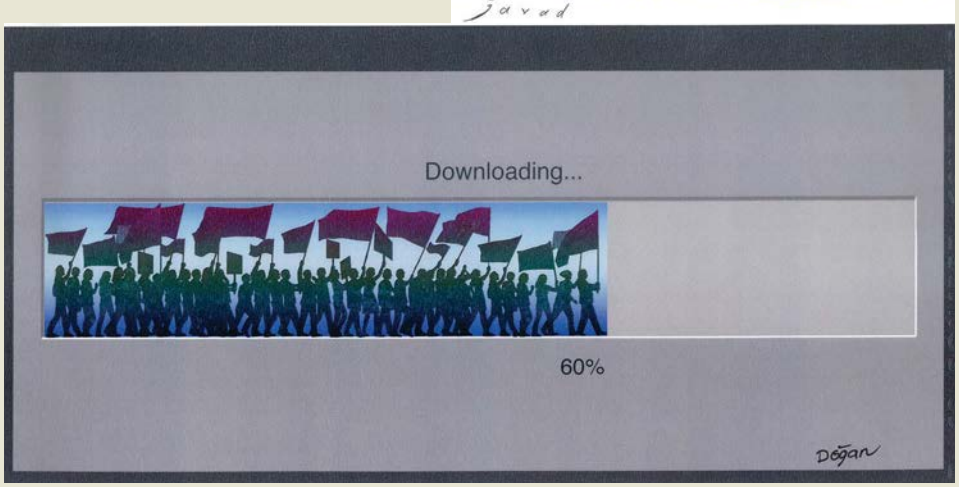

"OSKARI" ZA KARIKATURU: Nagrađeni autori i prvonagrađeni radovi Javada Alizadeha i Dogan Arslana

Kožne jakne, marame od svile i kašmira, majice... donošeni su u velikim količinama. Trgovci i danas prvo pitaju koliko komada neke robe kupujete. Ovde sporazumevanje teče lako. Naviknuti na turiste, prodavci znaju osnove engleskog i drugih jezika (ili bar brojeve), taman dovoljno dobro da te uvuku u cenkanje. Na pitanje koliko nešto košta najčešće nećete dobiti konkretan odgovor, već poziv da pogledate i probate robu, a onda kreće pogađanje sve do glavnog pitanja: ok, koliko možete da platite?

Kad bi i bilo problema u komunikaciji, vadili su se aduti. Izgleda da su svi vatreni navijači Fenerbahčea ili Galatasaraja, pa se zato u superlativima pominju naši fudbaleri Kežman i Saša Ilić. Da budem ljubazan, ja se setim košarkaša Turkoglua, saigrača našeg Divca u Sakramento Kingsima.

Bazar začina je raj za žene koje vole da kuvaju, bar bih tako rekao po izrazu lica svoje supruge, koja je imala ozbiljnu nameru da prenese sve mirise i ukuse direktno u našu kuhinju.

IZLOŽBA: A onda je na red došlo i otvaranje izložbe 150 najuspešnijih karikatura, u konkurenciji oko 3000 radova iz 80 zemalja. Ceremonija je održana u sali hotela Hilton. Možda bi neka umetnička galerija bila prikladnije mesto za izložbu, ali izgleda da je karikaturama prijalo da budu izložene tolikim svetlima i blicevima. Kao i pojedinim autorima. Činjenica je da je atmosfera bila prilično opuštena, čak i kad je turski ministar kulture prošetao među posetiocima. Drugo poluvreme izložbe odigrano je sledeće večeri u azijskom delu Istanbula, koji izgleda kao noviji deo Novog Beograda. Dve izložbe istih radova simbolički povezuju evropski i azijski Istanbul, kao dobra karikatura u dve slike. Možda smo iz istog razloga u azijski deo otišli brodom, a vratili se mini-busom preko mosta. Organizator će posle izložbu da seli i u druge gradove, a po treći put će biti prikazana i u Njujorku, zahvaljujući i Bobu Mankofu, uredniku karikature u magazinu "Njujorker".

Pre svečane dodele nagrada upriličen je kratak koncert turskog pijaniste, koji je izveo Mocartov delo *Turski marš*, odsviravši i ono što je izostavljeno iz originalne kompozicije jer je u to vreme zvučalo previše orijentalno za Evropu. Onda su se pijanisti pridružila i dvojica muzičara koji su izveli nekoliko etno kompozicija svirajući na starim instrumentima kanunu i zurni, vrsti frule.

Ove godine napravljen je presedan i dodeljene su dve prve nagrade – Doganu Arslanu, američkom karikaturisti turskog porekla, i Irancu Javadu Alizadehu, kojima je žiri dodelio isti broj bodova. To znači da je ovogodišnji budžet morao da bude malo veći, i da je više sredstava uloženo u promociju kulture, malo li je?

Ekipa nagrađenih karikaturista je bila internacionalna u najboljem značenju te reči. Osim prvonagrađenih, na binu su se popeli i vaš izveštač, nagrađen drugom nagradom za karikaturu *Revolucija*, objavljenu u "Vremenu" broj 1134. Nagrađeni su i Poljak Pavel Kučinski, vanserijski talenat čije karikature zbog realističnog stila liče na satirične ilustracije, Belgijanac Ludo Goderis, iz Holandije je došla gospođa Julija u ime svog muža Berta Vitea, koji je, nažalost, preminuo pre nekoliko meseci, zatim dve mlade karikaturistkinje iz Irana, Rodrigo Mineu iz Sao Paula (on se interesovao zašto, pazi sad, u srpskoj reprezentaciji nije igrao Pećković, najuspešniji strani igrač brazilske lige... You mean Petković Rambo? Yes, yes, Pećković). Brazilac radi karikature veoma duhovitog stila, ali mu tek predstoji glavna premija na drugom terenu, jer je sa svojom devojkom obznanio skoro venčanje. Iz Ukrajine su došli Sergej Rjabokon sa suprugom Olenom, koja se takođe bavi novinskom karikaturom...

"Ukusniji" deo izložbe bio je, naravno, u restoranu. Osim nezaobilaznog kebaba, desetine drugih ukusa privlačile su pažnju prisutnih. Sto je izgledao kao paleta slikarskog megalomana. Druženje je nastavljeno u hotelu. Poljak je izneo pred nas njihovo nacionalno piće, votku "žubrovku", nazvanu po evropskom bizonu zubru koji je do srednjeg veka živeo i u balkanskim šumama. Piće je verovatno dobilo ime po ovom divljem govečetu jer udara kao kopitom. ◂

Vladimir Stankovski

Piše: Dragan Ilić

Tarabić u šopingu

Ekonomska kriza je nezgodno vreme za pravljenje reklama. Potrošačka korpa je sve praznija, a budžeti tanji. Istraživanja pokazuju da su se potrošačke navike u Srbiji promenile, pa narod sve ređe odlazi u one velike kupovine, gde tata gura kolica, mama u ruci drži spisak, a nasmejana dečica samo trpaju slatkiše i džidžabidže u kolica u pokretu. Roditelji priprete prstom, dosta je, al' ne vade, nego guraju dalje. Sećate se, onda su se pojavile reklame u kojima spiker ima zadatak da što glasnije kaže cenu proizvoda (obavezno svinjski but ili mesnata slanina), a sve cene počinju rečcom "samo" i završavaju dvodecimalnim "...devedesetdevet"!

Bilo je to srećno doba "trpanja" koje je izgleda prošlost.

Danas potrošači (opet prema istraživanjima) izvesno dva puta mesečno dobiju penziju i onda odlaze u najbližu prodavnicu po dnevnu dozu namirnica. Kao u vreme naše mladosti, kada su me slali po veknu hleba, mleko, jogurt, pavlaku i 20 deka šunkarice. Utanjilo!

Sve ovo možete videti ako malo obratite pažnju na reklame naših maloprodajnih lanaca. OK, za mene je potpuno fer da reklamirate sniženje i pomenuti but ili slaninu. Navali, narode, pala cena, roba taze!

Međutim, prodavci su želeli da nas dirnu u tanku žicu, nas, TV manijake. Valjda su se zato u reklamama pojavili likovi iz popularnih TV serija. Prvo su kupovali Giga Moravac i Valerija. Posle su u prodavnicu ušli Onur i njegova družbenica Šeherezada. Suljo je šarmirao kasirku, a Šeherezada pravila ljubomorne scene. Kasnije su im se pridružili likovi iz *Montevidea* sve pimplajući pomorandže. U prodavnici su se našli omiljeni glumci, ali ne kao kupci, ne kao mi potrošači, nego mitski TV likovi. Pitao sam se šta to reklama želi da mi poruči? Ako odem u tu samoposlugu – videću Sulejmana ili Gigu ili smem da šutiram grejpfrut. Da li ću se možda osećati kao lik sa malog ekrana, pogotovo u svetlu kvazidokumentarnog trenda? Kao, glumim u "Preljubnicima" ili "Porodičnim tajnama", upravo me snimaju iza gondola kako zaverenički gledam etikete. Drugi prodajni lanac je dramatizovao cene pretvorivši ih antropomorfistički u živa bića – naše sugrađane. Cene su padale i davale izjave – za medije, opet se slava stiče u samoposluzi!

Sve bi ovo prošlo nezapaženo da se u marketinšku trku nije uključio domaći lanac koji kupce privlači specifičnom vrstom potrošačkog patriotizma!

Sve počinje u Kremnima, gde Kvazitarabić ima "viđenje" i umesto sokoćala vidi današnju krizu i "našu situaciju". Javlja mu se da nas "drugi" neće gledati lepo, al' ima jedan (tu uskače Nole) koji kao ponosan Srbin sve tuče. Čiča tada sa štapom ko srpski Gandalf ulazi u samišku!!! Umesto plaštom, ogrnut je šatorskim krilom (simbol vojničke tradicije i podsećanje na Balkanske ratove). Posle gleda neku nejač kako beru jabuke, al' pare ostaju kod nas, nije gazda stranac. Na kraju jabuka dopadne Noletu. Slogan je "Kupićeš više!". Da li je zaista sve ovo bilo potrebno da shvatimo kako ćemo za iste pare kupiti ponešto više. Ideja konkurencije jeste bila (i nadam se biće) sniženje cena i izbegavanje monopola. Onaj isti but ili slanina (prošarana) merljivi su po težini i ceni. Gde bude lepo meso i jeftino – kupićete, a prodavci će se nadmetati ko će ponuditi povoljniju cenu ili uslove plaćanja.

No, namerno ili ne, žanr je rođen i sada očekujem sledeća izdanja. U bus-plus će ući Hajduk Veljko i uredno validirati kartu, jer nisu komunalni policajci Turci ni poturice, već naši, Srbi. Pokojni Arkan je tako u Prištini prodavao beli hleb po nižoj ceni, al' je na sebi imao 4S i ocila, pa ko od Albanaca želi jeftin hleb, ima se simbolički pričestiti ovim pravoslavnim hlebom. Evo prilike da se u auto-industriji primeni isti princip jer su punto i fijat 500L sad našinci. Možemo mi još da koristimo Tarabiće (kad je mogao Koštun za izbore 2000) pa da im se ukažu i automobili, kafe, domaća piva i da štede u jedinoj (za sada) domaćoj banci. Marko Kraljević, car Lazar, Miloš Obilić, vila Ravijojla (kozmetika za vile i devojke), majka Jevrosima (protiv bora), Karađorđe, to ne može, već ima crno pivo sa sloganom (nije za svakoga!) i Miloš (zauzet kiselom vodom). Čudi me samo kako je onda nezapaženo prošla navala arapskih investicija u Srbiju, od Al Prokopa, preko Al Jata do Al hektara koje će zakupiti firme iz Katara, Emirata ili Saudijske Arabije. Ispade da će ona nejač iz reklame brati jabuke za Crnog Arapina, te da globalizaciju čovek ne može više da zaobiđe ni u desetercu! ◂

KONCERT

Običan odličan

- Paco de Lucia,
- 44. BEMUS
- Sava centar, Beograd, 18. X 2012.

U sezonskoj bujici, mada ne i poplavi koncerata u glavnom gradu Srbije, među (preko)brojnim s naslovima tipa 'Muzika za dušu' i 'Naj-žurka na Balkanu' mirno odudara onaj 'naslovljen' jedino imenom izvođača – Pako de Lusia (Paco de Lucia, r. 1947, pravim/punim imenom Francisko Gustavo Sančez Gomez), i dovoljno. Za beogradsku publiku, i više nego. Čak i za one koji misle da je flamenko roze ptica.

Jer, Pako je ovde (doslovno) drag pa i čest gost još od kasnih '70-ih, u raznim postavama i fazama svoje karijere. Može se reći da smo u trećem milenijumu čak i uhvatili korak s njim, da nam dolazi u gotovo redovnim razmacima od po nekoliko godina, makar više ne donosi mnogo promena. Ništa manje važno je i de Lusijino diskografsko prisustvo kod ovdašnjih ljubitelja, kroz sve te decenije, još od LP-vinila. Ilustracije radi: 2003. objavljen je njegov luksuzni, masivni CD box-set *Integral* (Universal, remastered, limited edition s knjigom, bonusima...) od 26 albuma, dotad verovatno najveći i najskuplji te vrste u muzičkoj industriji, i kako su (takoreći izložbeni) primerci stizali u elitne beogradske radnje, tako su nestajali iz izloga – neki ljudi su spontano ulazili i smesta ih kupovali za keš!

I, ovog puta, ne škodi ni pojavljivanje pod okriljem zanimljivog slogana 'Opsada Beograda', u okviru 44. Beogradskih muzičkih svečanosti (jer od toga je skraćenica BEMUS, šta god Tvitovac disharmonisao). Činjenica da Pakov koncert jednako pristaje umetničko-muzičkoj manifestaciji, gitarskom pa i džez-festivalu – možda sleduje konvergencija ovdašnjih međunarodnih muzičkih smotri? Kakogod, u razmrdanom konceptu ovog BEMUSa – 'Nova klasika', 'Nova i stara klasična muzika' – najvećem živom flamenko-gitaristi 'pripala' je i najveća dvorana (oko 3.500 sedišta), koju je ionako u više navrata rasprodavao bez muke. I sada, s ulaznicama po ceni 1.800–3.200d. (ne skupljim nego prošli put!) napunila ju je raznolika, neupadljiva publika, došla onako

foto: Tanjug

starinski, jednostavno – da sluša čuvenog vrhunskog svirača. To beše sasvim dovoljan razlog za odlazak na koncert, u doba kad su ti ljudi upoznavali sebe, svet, muziku pa i Paka.

Februara 2010. na XI Guitar Art Festivalu, sa bine 'Sava centra' De Lusia je i započeo svetsku turneju, pa se evo i vratio na to poprište – bitno neizmenjen. Da nije prvih par tačaka sedeo sam i muzicirao, pa postepeno uvodio pevača, perkusionistu, bas-gitaristu, klavijaturistu te na samom kraju i drugog, takođe akustičnog gitaristu, teško bi zaključili ko je vođa ili zvezda sastava. Ne samo da Pako nije iskakao, nego su članovi ujednačenog seksteta zdušno doprinosili makar dlanovima dok za njihov matični instrument nema posla, te je glavne iskorake (i doslovno) pravio odsečni plesač. De Lusijin virtuozitet ionako odavno nije u pitanju, čak ni njegova vrhunska izvođačka kondicija – mada su tipični *pikadosi* ređi – pa uravnoteženi KUD-ovski pristup sasvim odgovara. Veštački zaslađivač s hromatskom usnom/elektronskom harmonikom (u alternaciji s crno-belim dirkama) sad je bio umereniji.

Uz nenametljivo osvetljenje i minimum scenografije, pažnja i tople reakcije publike bile su jedini 'specijalni efekti' 80 minuta ovog običnog odličnog koncerta, da bi duga salva aplauza izazvala 20-minutni bis. Naravno, i staru *Entre Dos Aquas*, takoreći Pakov zvučni zaštitni znak, iliti hit-instrumental. Dug je put Lusijin mali (od majke Portugalke) prevalio: el vunderkind, preko albuma *Fuente y caudal* ('73, Polygram, s kojeg je rumba *Entre...*) i Novog flamenka, do još uvek aktuelnog studijskog *Cositas buenas* (2004, Blue Thumb/Universal), i zapravo tradicionalističke live-postavke.

Nadam se da će još koji put stići kod nas, priželjkujem kao na počecima, samo u duetu ili triju akustičnih gitara, možda i s flautom ili saksofonom. ◂

Dragan Kremer

SCENA

Valjevski džez fest

Proteklog, i to produženog, vikenda (17– 20. oktobar) u Valjevu je održan 28. džez fest. Povodom festivala umetnički direktor Jova Maljoković rek'o: "Lepo je kada se i posle 28 godina ljudi okupe, a povod okupljanja bude džez." Dok organizatori ističu da je to jedan od naših najcenjenijih festivala, na kome su nastupala vrhunska imena našeg džeza, te da su mnogi poznati muzičari prvu afirmaciju stekli na Valjevskom džez festivalu.

Zvaničan program je tradicionalno otvorio Big bend RTS-a, sa dirigentom Ivanom Ilićem, sa kojim su nastupile vokali Jelena Jovanović, Jelena Kovačević, Sanja Marinković i Aleksandra Bjelić. Iste večeri su svirali i Fish in oil iz Beograda i The gamblers iz Sremske Mitrovice, dok su se poslednjeg dana predstavili Maks Kočetov kvartet iz Beograda, Tihomir Hojsak Jazz room quintet, sa Majom Grgić, iz Zagreba, te Jure Pukl kvartet iz Ljubljane. Po zvaničnom programu, svake večeri, rasviravalo se na džem-sešnu.

Sve u svemu, utisak je povoljan. Pa i preko toga. Jedina mana u svemu je što festival funkcioniše po zakonu inercije: džez nikako da eksplodira i prodrma Valjevo. Ta zna se da nije sve u parama, dakle, više pravih ljudi u organizaciji, što će reći pravac teška animacija i prava improvizacija.

D. Todorović

Predsednički izbori u SAD

Odlučiće foto–finiš

KO KOLIKO LAŽE: Treći i poslednji TV-duel Mita Romnija i Baraka Obame Fotografije: REUTERS

Nakon prve televizijske debate s početka oktobra kandidat republikanaca Mit Romni je izbrisao prednost predsednika Baraka Obame. Ni posle trećeg i poslednjeg javnog okršaja, održanog u ponedeljak uveče na Floridi, ne zna se ko će osvojiti većinu od 458 delegatskih glasova na glasanju 6. novembra

Klint Istvud kao da je predvideo događaje: slavni osamdesetdvogodišnji glumac i reditelj je pre nešto manje od tri meseca na završnoj konvenciji Republikanske stranke "razgovarao" sa praznom stolicom. "Gospodine predsedniče, kako se snalazite sa obećanjima koja ste dali u prethodnoj izbornoj kampanji?", prvo je što je Istvud upitao stolicu, za koju je rekao da predstavlja Baraka Obamu. Pošto nije dobio odgovor, nastavio je ovaj prilično neobičan "razgovor" još dobrih desetak minuta. Na kraju, glasom inspektora Harija Kalahana upitao je Obamu/stolicu: "OK, you wanna make my day?", a potom dao oduševljenoj publici da završi čuveni citat iz filmova o Prljavom Hariju. "Go ahead, make my day!", zaurlala je puna dvorana u gradu Tampa na Floridi.

Demokrate su ovaj nastup nazvale bizarnim. Kakvo li je samo bilo njihovo iznenađenje kada je njihov kandidat, 44. američki predsednik i dobitnik Nobelove nagrade za mir 2009. godine, na prvoj televizijskoj debati sa "izazivačem" Romnijem bio tek malo ubedljiviji od Istvudove prazne stolice? U najgledanijoj predsedničkoj TV debati u poslednje tri decenije, više od 67 miliona ljudi je videlo umornog, inertnog, skoro nezainteresovanog predsednika kako se brani od Romnijevog agresivnog i ubedljivog nastupa. Obamin nastup bio je toliko bled da je list "Njujorker" na naslovnoj strani objavio ilustraciju koja odaje priznanje Istvudovoj improvizaciji iz Tampe: na podijumu, pred jednim mikrofonom je kandidat Mit Romni, bivši guverner Masačusetsa, ispred njega su moderator i publika, a pored njega su druga govornica sa mikrofonom i stolica, kojima se uzalud obraća jer su – prazne.

Nedeljnik "Tajm" od 22. oktobra je ocenio ovu debatu kao "jedan od većih promašaja u skorijoj istoriji predsedničkih kampanja. Utisak koji je Obama ostavio je bio toliko loš da se tzv. "momentum" potpuno prebacio na Romnijevu stranu: istraživanja s početka godine su aktuelnom predsedniku davala značajnu prednost nad bilo kojim predsedničkim kandidatom iz Republikanske stranke, a u tom trenutku ih je, osim Romnija, u primarnim izborima stranke za predsedničkog kandidata ostalo još trojica: Rik Santorum, Ron Pol i Njut Gingrič. Trend je nastavljen i nakon 6. marta i tzv. "Super utorka", kada su se primarni izbori u isto vreme održali u deset saveznih država – Romni je pobedio u šest, kao i u aprilu kada je sadašnji kandidat za predsednika ubedljivo pobedio u svih osam država. I nakon što je postalo izvesno da će Romni postati kandidat za predsednika države "Velike stare partije" (*Grand Old Party* – GOP, kako još nazivaju Republikansku stranku), trend po kome Obama ima nedvojbenu prednost od pet-šest procenata se nastavio, sve do 3. oktobra i prve TV-debate, kada je ta prednost zbrisana, a kandidati ušli u poslednji mesec izborne kampanje gotovo izjednačeni.

OBAMA–ROMNI 2:1: Između prve i druge predsedničke debate, 7. oktobra su kandidati za potpredsednika države – Džo Bajden i Pol Rajan – učestvovali u jedinoj potpredsedničkoj debati. Energični, sedokosi Bajden (69), aktuelni potpredsednik, poreklom iz Irske, imao je veoma težak zadatak da zaustavi pad popularnosti demokrata nakon što je Obama podbacio i to protiv smirenog i hladnog Pola Rajana (42), koji izgleda veoma mladoliko. Čestim ciničnim osmesima na Rajanove izjave, mimikom u stilu "ma daj, šta to pričaš" i upadanjem u reč suparniku, Bajden je izazvao bes kod republikanaca, ali i uspeo u svojoj nameri. Iako je debata, prema glasanju gledalaca-glasača, završena manje-više nerešeno, ostao je utisak da su demokrate dobro prošle: za Rajana važi da se izvanredno snalazi sa brojkama, pa je kod demokrata postojala bojazan da će Bajden biti potučen u sukobu stavova oko poreza i finansijskih planova dvaju kandidata, ali do toga nije došlo.

Sa svoje strane, i Obama je popravio utisak: druga predsednička debata je bila i najzanimljivija, možda i zbog drugačijeg formata – način komuniciranja je promenjen. Obama i Romni su se, poput advokata iz američkih serija, šetali studiom ispred publike, govorili gledajući u njih, a ne jedan u drugoga – uostalom iz publike, a ne od moderatora, dolazila su i pitanja za kandidate. Da li zbog toga što je bolji u neposrednom kontaktu sa publikom ili mu je prijalo neobavezno šetkanje sa mikrofonom, tek, Obama je delovao preporođeno. Vedar, raspoložen, ubedljiv, sa lakoćom se kretao i ostavio daleko bolji utisak od Romnija, uprkos velikom pritisku da jednostavno ne sme sebi da dozvoli još jedan loš dan.

I Romni, koji je 2008. gledao kako Obama ubedljivo, sa desetak odsto razlike pobeđuje Džona Mekejna, delovao je drugačije nakon svega desetak dana – stegnuto, pasivno, sa nedovoljno ubedljivim osmehom koji je govorio da mu je pomalo nelagodno i da mu baš i ne prija ovakva vrsta debate. Javnost je bila jednodušna – Obama je dobio drugu rundu, bez obzira što se na debati ponovo raspravljalo o domaćim temama: zaposlenju, stanju ekonomije, finansijskim, zdravstvenim i socijalnim planovima za naredni mandat, koje su po pravilu inspirativnije za opozicionog kandidata.

No, ni ova, a ni treća debata, završena u utorak, 23. oktobra rano ujutru po evropskom vremenu, nisu Obami vratile prednost, iako je, prema očekivanju, Obama bio uverljiviji u raspravi o spoljnopolitičkim pitanjima dobivši tako i treću debatu. Jednostavno, Romni, iako proglašen za "gubitnika" u poslednja dva okršaja, nije bio toliko loš i odsutan kao Obama u prvom duelu, pa tako na dve nedelje do izbora 6. novembra, prema poslednjim Galupovim istraživanjima (od 21. oktobra), među registrovanim glasačima Romni vodi sa 48 prema 47 odsto, a među onima koji će "verovatno" izaći na glasanje, ta razlika je još i veća – 51:46 za Romnija.

No, ovo je daleko od odlučujuće prednosti: podaci se menjaju iz dana u dan (9. oktobra je, na primer, po Galupu Obama vodio sa 50:45 među "verovatnim" glasačima), u računicu nisu ušli neodlučni glasači, za koje se i vodi najveća borba, a valja se podsetiti i 2000. godine: zahvaljujući činjenici da pobednika ne odlučuje osvojeni procenat glasova, već broj delegata koji varira od države do države, republikanac Džordž Buš Mlađi je na kontroverznim izborima pobedio Ala Gora sa osvojenim 271 delegatskim mestom (od ukupno 538), uprkos ▸

činjenici da je za njega glasalo oko pola miliona Amerikanaca manje. Na sledećim izborima 2004. godine, prema glasovima gledalaca, demokrata Džon Keri je pobedio u sve tri debate; Buš je optuživan da je ispod odela nosio uređaj preko kojeg je dobijao odgovore iz svog štaba, ali je svejedno odneo komotnu pobedu sa 286 delegatskih glasova.

Kao i do sada, odlučiće glasovi još uvek neopredeljenih birača, to jest elektorski glasovi iz devet tzv. *swing-states*, neopredeljenih saveznih država, u ovom slučaju Floride, Ajove, Kolorada, Nevade, Virdžinije, Ohaja, Viskonsina, Severne Karoline i Nju Hempšira. Tradicionalno, jug i srednji zapad pripadaju republikancima, krajnji zapad i severoistok zemlje glasa za demokrate, dok će se u Floridi (koja ima 29 elektorskih glasova), Ohaju (18) i Severnoj Karolini (15) odlučivati sudbina izbora. Do sada nijedan republikanac nije dobio predsedničke izbore bez pobede u Ohaju.

BROJKE ISPOD POVRŠINE: Po pravilu, gledaoci se opredeljuju za pobednika debate ne toliko na osnovu izrečenih stavova ili tačnosti činjenica, već na osnovu opšteg utiska o kandidatu – da li je nervozan, da li se previše smeje, da li je tih, previše ili premalo agresivan, da li upada u reč, ne gleda suparnika u oči... Već je 1960. godine, u prvoj predsedničkoj debati koju je prenosila televizija, Džon F. Kenedi "razbio" Niksona – ne zbog jačine argumenata, već upravo zbog utiska koji je ostavio na američku publiku. Bled, znojav, krut, nevešt u korišćenju televizije kao medija, Nikson nije imao šanse protiv preplanulog, opuštenog Kenedija, koji se obraćao direktno publici. Rezultat – Kenedi je pobedio sa svega stotinak hiljada glasova razlike i sa četiri države manje koje su za njega glasale (doduše, uz ubedljiva 303 delegatska glasa).

Kao ni za TV-debate, ni za kampanje koje prate ove izbore ne može se reći da su zanimljive, da donose nešto originalno, ali su bez sumnje prepune poluistina, preterivanja, iskrivljenih činjenica i čistih laži. Nemali broj puta su kandidati tokom debata upadali jedan drugom u reč, otvoreno nazivajući neistinom ono što suparnik u tom trenutku govori. U broju od 15. oktobra, nedeljnik "Tajm" donosi članak pod nazivom "Ko više laže? Još jedna mrtva trka", gde iskusni novinar Bruks Džekson, direktor sajta *factcheck.org*, koji proverava istinitost izjava kandidata, izjavljuje da "nikada nije video veću neiskrenost, na obe strane". Do sličnog zaključka su došli i CBS, CNN i "Vašington post". Romni je još za svojih guvernerskih dana

GOTOVO IZJEDNAČENI: Na kraju odlučuje pešački rad

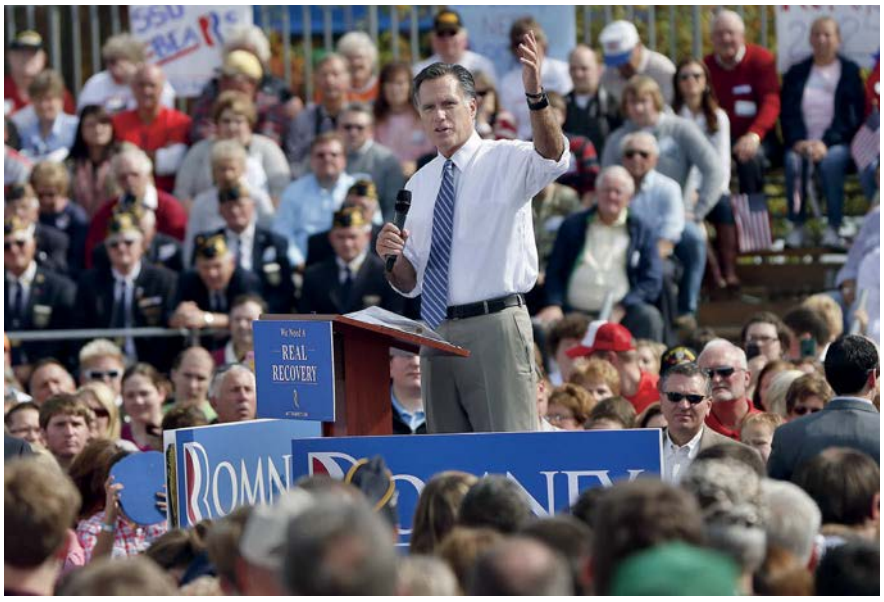

postao poznat kao *flip-flopper*, osoba koja veoma često menja stavove kako bi prikupio što više političkih poena.

Obamina kampanja pokušava da ga predstavi kao bezdušnog biznismena koji bi sve učinio da dođe na vlast, a onda omogućio još više poreskih olakšica za najbogatije, smanjivši pritom budžet za zdravstvenu zaštitu. Ovom imidžu je doprineo i sam Romni, kada je u maju, na jednoj privatnoj večeri namenjenoj prikupljanju sredstava za kampanju, snimljen kako praktično naziva 47 odsto Amerikanaca parazitima, koji ne plaćaju porez a očekuju da im vlada obezbedi hranu i zdravstvenu zaštitu (vidi okvir). Sa druge strane, republikanci optužuju Obamu za katastrofalno stanje ekonomije, 23 miliona nezaposlenih, javni dug koji svake godine raste za preko hiljadu milijardi dolara, te da se država isuviše upliće u život građana.

I nepristrasnim glasačima je teško da se snađu u džungli "činjenica" koje su čuli, čijom bi analizom lako moglo da se zaključi da dva kandidata ne žive u istoj zemlji. Međutim, šta se krije iza čitavog ovog šuma koji su napravile kampanje dva kandidata?

Obama je postao predsednik u najgorem mogućem trenutku. Ekonomska kriza, potekla iz eksplozije nepokrivenih hipotekarnih stambenih kredita, bila je u punom jeku – SAD su 2009. godinu završile sa negativnim rastom BDP-a od 3,5 odsto. Broj izgrađenih stambenih jedinica se strmoglavio, a broj nezaposlenih rastao, tako da je u oktobru 2009. zabeležena stopa od 10,1 odsto nezaposlenih. Banke su propadale na svakom koraku i ceo ekonomski sistem je bio pred pucanjem. Međutim, državnom intervencijom spasene su najveće finansijske institucije i započeo je lagani

privredni oporavak: već 2010. godine SAD su izašle iz recesije sa rastom društvenog proizvoda od tri odsto. Polako je padao i broj nezaposlenih – poslednji podaci pokazuju da je stopa nezaposlenosti vraćena na nivo sa početka Obamine administracije i sišla je ispod osam odsto. Predsednik Obama se u toku kampanje hvalio sa pet miliona novih radnih mesta u privatnom sektoru u poslednje dve i po godine, dok je jedan od najboljih pokazatelja da se američka ekonomija kreće (polako) u pravom smeru porast izgradnje stambenih objekata.

Prema podacima agencije Tomson-Rojters, broj izgrađenih kuća i stanova raste najvećom brzinom još od jula 2008. Iako je trenutno tek na 60 odsto od nivoa iz 2006, ovaj pokazatelj indirektno ukazuje na širok ekonomski oporavak i, možda još bitnije, vraćanje poverenja ljudi u američku ekonomiju. Samo onaj ko veruje da će u dužem periodu zadržati posao, može da se upusti u avanturu uzimanja dugoročnog kredita neophodnog za finansiranje novog doma. Ujedno, to znači i oporavak bankarskog sistema, povećan plasman kredita i, posledično, vraćeno poljuljano poverenje štediša – izuzetno važan podatak, s obzirom da je, prema podacima Savezne korporacije za osiguranje depozita iz Vašingtona, koja održava sigurnost bankarskog sistema, od 2007. do 2010. propalo čak 457 banaka.

FISKALNA IVICA: I Obama i Romni su obećali da će olakšati poziciju srednjoj klasi i malim firmama. Međutim, dok je Obamin plan da javni dug finansira tako što će podići poreze najbogatijima, pri čemu te promene "neće imati nikakav efekat na 98 odsto građana i 97 odsto preduzeća", Romni i Rajan imaju drugačiji predlog: neće dirati poreze bogatima, smanjiće poreze "uništenoj srednjoj klasi", a uštedu će napraviti ukidanjem različitih privilegija, oslobađanja od poreza i pojednostavljenjem poreskog sistema.

I upravo tu gde su Romni i Rajan mogli da naprave najviše štete Obaminoj kampanji, stiče se utisak da nisu poentirali. Ni jedan ni drugi nisu konkretno objasnili kako je moguće da se državi uskrate prihodi od poreza (od srednje klase), a da se pritom smanji i javni dug – uporno ponavljaju da je to "matematički moguće", ali bez detaljnijeg objašnjenja. Takođe, ostaje utisak da, barem u debatama, nisu dovoljno iskoristili snažno oružje u svojim rukama, a to je javni dug. Podsetimo, na kraju mandata predsednika Klintona 2000. godine, država je bila u suficitu; ukupni javni dug se, prema Birou za javni dug Ministarstva finansija, od 1. novembra 2008. do 18. oktobra 2012. povećao za 50 odsto, odnosno za 5,7 biliona dolara – trenutno iznosi 16,2 hiljade milijardi dolara, što, prema podacima "Blumberg magazina" iznosi 98,7 odsto BDP-a – najviša stopa državnog duga još od Drugog svetskog rata. Od tih 16,2 biliona, 11,35 biliona je javni dug, a 4,85 biliona je iznos koji administracija duguje sopstvenim fondovima, od kojih je pozajmljivala za tekuća podmirivanja obaveza (poput Fonda za socijalnu zaštitu).

Inače, trenutna struktura budžeta je takva da na penzije, izdvajanja za socijalnu zaštitu i medicinske svrhe odlazi oko 40 odsto. Doda li se na to i vojna potrošnja, potrošeno je već dve trećine budžeta. Romni i njegov tim planiraju da smanje državnu potrošnju na savezne programe za zaštitu zdravlja siromašnih i starih, ali i da povećaju budžet za odbranu zemlje. No, Obama je tokom druge debate izneo podatak da će se Romnijevim sistemom oporezivanja zemlja zadužiti za dodatnih sedam-osam biliona, i efektno poentirao: "Guverner Romni je veoma uspešan investitor. I sada, kada bi neko došao kod vas, guverneru, sa planom koji kaže 'Hoću da potrošim 7 ili 8 biliona, i platiću to, ali ne mogu da kažem kako, sve dok se ne završe izbori', vi ne biste pristali na ovakav plan. A to ne treba da uradite ni vi, američki narod, jer se matematika ovde jednostavno ne poklapa."

No, ni jedan ni drugi nisu pomenuli podatak da, ukoliko se do kraja godine nešto ne promeni uz saradnju sa Kongresom, Ameriku čeka veliko povećanje poreza, ko god da pobedi – događaj nazvan "fiskalnom ivicom". Naime, 1. januara automatski ističe privremeno sniženje nekolicine poreza koje potiče još iz Bušove vladavine. Ove mere su produžavane dva puta po godinu dana od 2010, ali ne i ove godine. Porast poreza bi momentalno prepolovio javni dug u 2013. godini, ali i umnogome zakočio privredni rast, koji se od tri odsto u 2010. lagano smanjuje već drugu godinu zaredom, i trenutna procena za 2012. godinu iznosi ispod dva odsto. ◂

Radmilo Marković

Četrdeset sedam odsto

Jedan od najvećih gafova izrečenih u toku kampanje bio je onaj guvernera Romnija, sa privatne večere u maju ove godine. Tada je snimljen kako opisuje stanje glasača u Americi: "Postoji 47 odsto ljudi koji će glasati za predsednika šta god da se desi. Oni, tih 47 odsto koji su uz njega, zavise od vlade, oni veruju da su žrtve, veruju da vlada ima obavezu da se brine o njima i veruju da imaju pravo na zdravstvenu zaštitu, hranu, smeštaj, šta god vam padne na pamet. To je njihovo pravo, vlada treba to da im pruži i oni će glasati za ovog predsednika, šta god da se desi. To su ljudi koji ne plaćaju nikakav porez na prihod, tako da ih naša poruka o nižim porezima ne dotiče... Nije moja stvar da brinem o tim ljudima. Nikada ih neću ubediti da treba da preuzmu ličnu odgovornost i brinu o sopstvenim životima. Ono što ja moram da uradim jeste da ubedim 5-10 odsto ljudi u centru da su nezavisni, da budu pažljivi, i da glasanje u nekim slučajevima zavisi od emocija, bilo da im se neko sviđa ili ne."

Sutradan posle prve debate, Romni je za "Foks njuz" izjavio da je "u ovom slučaju rekao nešto što je potpuno pogrešno. Ali, apsolutno sam ubeđen da moj život pokazuje da brinem o svih 100 odsto."

Spoljna politika

Treći i poslednji TV-duel između Obame i Romnija na temu spoljne politike, bio je možda i najmanje interesantan, jer su se stavovi dvojice kandidata umnogome podudarali. Rasprava je uglavnom vođena o stanju na Bliskom istoku, u Avganistanu i Pakistanu. Neki od istovetnih stavova bili su da se izbegava vojno uplitanje u sukob u Siriji, da se pojačaju sankcije Iranu kako ne bi uspeo da napravi nuklearnu bombu, kao i da američke trupe treba da se do kraja 2014. godine povuku iz Avganistana. Obama je kritikovao Romnijevu izjavu sa avgustovske konvencije Republikanske stranke, kada je bivši guverner Masačusetsa nazvao Rusiju "američkim geopolitičkim neprijateljem broj jedan". Takođe, u prethodnoj debati, Obama se samo cinično nasmejao na jedno od Romnijevih predizbornih obećanja, da će se "obrušiti na Kinu kada počne da vara", te da je Kina "manipulator kursom, čime stiče nefer prednost nad američkim proizvođačima". "Guverner Romni je poslednji koji će se obrušiti na Kinu, jer je sa njom poslovno povezan", rekao je tada Obama.

JOŠ SAMO DVA MESECA: Naslovna strana Njuzvika od 22. oktobra Foto: REUTERS

"Njuzvik" se povlači sa kioska

Ko će štampi plesati na grobu

Da li je industrija štampanih medija na umoru, ili je samo "Tajm" dobio "hladni rat" protiv "Njuzvika"? Da li budućnost leži u tabletima i da li sve veća dostupnost i količina informacija uopšte doprinose boljoj informisanosti

MAJKL VOLF NIJE previše rizikovao kada je pre četiri godine, na godišnjoj konferenciji u Njujorku, svim prisutnim predstavnicima američke medijske industrije svečano obećao da će ih častiti večerom ako se "Njuzvik" održi u životu još samo pet godina. Predviđanje čuvenog medijskog kritičara tiražnog časopisa "Veniti fer" prošle se sedmice obistinilo: vlasnici su objavili da legendarni liberalni njuz-magazin neće dogodine dočekati osamdeseti rođendan u štampanom obliku, već samo u digitalnoj formi.

Kada je Volf 2008. samouvereno prorekao propast čuvenog njuz-magazina, predviđanje nije zasnovao samo na preuranjenim vestima o umoru cele industrije štampanih medija, već na razumevanju poslovnog i uređivačkog modela samog "Njuzvika". Te je godine drugi najprodavaniji njuz-magazin u istoriji novinarstva izgubio 32 miliona dolara, a bio je to tek početak slobodnog pada prihoda (naredne, 2009. godine "Njuzvik" je izgubio novih 40 miliona dolara, da bi 2010, posle drastičnog smanjenja broja zaposlenih i kresanja tiraža, opet izgubio 20 miliona dolara). Za razliku od svog velikog konkurenta "Tajma", koji je uživao podršku ogromnog medijskog konglomerata kom je pripadao, "Njuzvik" nije imao s kim da deli troškove i rizike, a vreme je surovo gazilo one koji iza sebe nisu imali medijske partnere uz čiju pomoć bi lakše apsorbovali marketinške i finansijske potrese.

Tako je "Njuzvik" 2009. godine, dok je beležio pad prihoda od 38 posto, morao da iskešira čak 13 miliona dolara samo za najam prostorija. U Americi još traju svađe oko toga je li "Njuzvik" bio osuđen na smrt ili je izvršio poslovno i novinarsko samoubistvo uz pomoć svoje poslednje glavne urednice, čuvene Britanke Tine Braun, koja poslednjih decenija vedri i oblači na prekoatlantskom novinarskom tržištu. U odnosu na vreme kada je Volf proricao propast "Njuzvika", časopisima na američkom tržištu upravo cvetaju ruže: razume se da će se "Tajm" poslovno okoristiti nestankom štampane verzije "Njuzvika", ali i drugi magazini se odlično prodaju i kotiraju. U žurnalističkom je smislu zapravo magazinski način pisanja i mišljenja (analize i komentari) trijumfovao u gotovo svim štampanim medijima, pa urednici "Njujork tajmsa" priznaju da su prisiljeni da svakog dana na tržište plasiraju ono što je "Njuzvik" sedmično radio još pre dvadeset i više godina.

STABILNO TRŽIŠTE: Tržište časopisa je, zapravo, vrlo stabilno, baš kao i tiraži. Prošle godine je osnovano 180 novih magazina, dok ih se ugasilo samo 60, a prihodi od oglasa rastu po stopi od 2,6 posto i očekuje se da ove godine dosegnu iznos od 18 milijardi dolara. Čuveni "Ekonomist" je za godinu dana udvostručio tiraž sa 844.000 na 1,6 miliona primeraka, a "Veniti fer" i "Njujorker" – koje je uređivala i preobratila upravo Tina Braun – nastavljaju sa odličnim poslovanjem i izvanrednim novinarstvom.

Niko ne spori da je Tina Braun od "Njuzvika" pravila uzbudljive novine sa intrigantnim i provokativnim naslovnim storijama (još se priča o prošlogodišnjim naslovnicama na kojima je Obama predstavljen kao prvi gej predsednik, a ledi Dajana kao starija gospođa kakva bi danas, po mišljenju Tine Braun, bila da nije tragično nastradala) i žestoko intoniranim političkim komentarima.

Politički njuz-magazini u Americi su pre mnogo decenija nastali kao način da se sumiraju sedmični događaji i da se dnevne vesti (za one koji ne žive u Njujorku i Londonu i nisu im lako pristupačne najbolje svetske dnevne novine) dopune kontekstom i detaljima. Čitav niz decenija to je značilo da su se u toj vrsti kontekstualizacije takmičili samo "Njuzvik" i "Tajm", a onda je svet postao mnogo složeniji, a informacije dramatično dostupnije ogromnom broju ljudi.

NACIONALNO DOBRO: No "Njuzviku" nje mnogo pomoglo ni to što je 2010, kada je dospeo u najveću krizu, prodat benevolentnom milijarderu liberalnih političkih stajališta, devedesetjednogodišnjem Sidniju Harmanu. Prethodni vlasnik, kompanija "Vašington post", nije hteo da se zameri ni liberalnoj političkoj javnosti ni novinarskom esnafu, pa je njen rukovodilac Donald Grejem prodao "Njuzvik" kupcu koji je imao nameru da sačuva što je moguće veći broj novinarskih radnih mesta (ignorisan je sirijski investitor Abdulselam Hejkal, direktor kompanije "Hejkal medija"). Harman je "Njuzvik" smatrao "nacionalnim dobrom" a novinari su se silno radovali kada je novi vlasnik, odmah nakon što je pazario novine, izjavio da neće biti kresanja radnih mesta.

Otpuštanja su, dabome, samo odložena na kraće vreme: dobrotvor Harman, koji je preuzeo sve gubitke, a za časopis platio samo jedan dolar, uskoro je umro, ali ne pre nego što je novine udružio sa veb-sajtom "Dejli bist" (*Daily Beast*, dnevna zver), kompanijom u posedu Berija Dilera, medijskog bosa koji nije bio voljan da trpi dalje milionske gubitke. "Njuzvik" će od 1. januara 2013. godine postati "Njuzvik global" i moći će da se čita onlajn i na tabletu, uz pretplatu.

REVOLUCIJA TABLETA: Prelazak na digitalno izdanje je izraz vere u budućnost tableta kao najbolje platforme za vesti koja je ikada izmišljena. Rupert Mardok, čovek koji je pre dve decenije slomio štrajk štamparskih radnika u Britaniji i, po priznanju mnogih, modernizacijom industrije produžio život štampanih medija, odavno govori da je sa dnevnim novinama gotovo i da ćemo ih, za našeg života, čitati još samo na tablet platformi. Mardok smatra da će novine postojati još najviše dve decenije, sa sve manjim tiražima, a onda će tradicionalni štampani model biti konačno napušten, jer se sve što podrazumeva, sa skupim štamparskim mašinama i prevozom kamionima, više nikome neće isplatiti. Za manje od pet godina milijarde ljudi će posedovati malene i savitljive tablete na kojima će pratiti vesti.

Nevolja je, dabome, u tome što je Mardok još u februaru prošle godine, na osnovu tog svog uverenja, pokrenuo "Dejli", onlajn novine koje se čitaju na ajpodu i koje beleže gubitke i otpuštaju saradnike. I što se broj vlasnika tableta ne povećava očekivanom brzinom nigde, pa ni u Americi. U "Njuzviku" računaju sa tim da će broj korisnika tableta ove godine porasti na 70 miliona samo u SAD, gde ih je do pre dve godine bilo samo 13 miliona. Nisu jedini. U Americi postoji čitava mala vojska medijskih eksperata koji tvrde da je tablet skoro kao knjiga, način da se čovek odvoji od ostatka sveta i povuče u svoj mali univerzum. Kao uz knjigu ili časopis, to je idealna digitalna platforma koja omogućava relaksaciju uz vesti.

Neki su stručnjaci takvi optimisti da veruju u novi život dugih novinskih članaka i formi na tabletu, u njihovu navodnu renesansu. Dao bog. Najnovija američka istraživanja, naime, pokazuju da digitalni izvori podataka, ogromna ponuda vesti i informacija i njihova laka dostupnost nisu doprineli boljoj obaveštenosti građana. Naprotiv. Istraživački centar Pju javlja da ni posle pojave interneta i kompjutera, posle "digitalne revolucije", Amerikanci nisu ništa bolje obavešteni nego pre dvadeset ili trideset godina.

Pre nekoliko nedelja obavljeno je istraživanje koje pokazuje da se politička svest Amerikanaca nije promenila u poslednjih pedeset godina i da je sada možda još lakše za građane da potpuno ignorišu političke tokove. "Njujork tajms" je u utorak javio da na testu koji daje više opcija samo trećina Amerikanaca ume da zaokruži ime predsednika Vrhovnog suda (zove se Džon Roberts). Mnogi tvrde da će društveni mediji potpuno zameniti štampu, ali najveći poklonici društvenih medija (mladi od 18 do 29 godina) i dalje najmanje znaju o zbivanjima u Americi i svetu.

TABLET: Budućnost novina

Napredak informacione tehnologije omogućava ljudima da biraju one izvore informacija koji će ih osnažiti u uverenjima koja već imaju, ali ih izgleda ne podstiče da traže dodatna saznanja i da preispituju uverenja koja su nasledili od okoline. Pre sto godina su mnogi Amerikanci jedva bili pismeni, ali nisu bili mnogo lošije informisani nego ovi današnji, tvrde eksperti koje je pre par dana konsultovao "Njujork tajms".

Do informacija nikada nije bilo lakše i jeftinije doći, ali su netačne informacije, nažalost, jednako lako dostupne i tražene baš kao i tačne i proverene. Nekad su ljudi išli u javne biblioteke kako bi proverili ono što su čuli, a sada im se čini da su obavešteni kada prelete pogledom naslove na Fejsbuku i Tviteru. ◂

Ljiljana Smajlović

Izložba "Razotkrivanje tela"

Jezivo i veličanstveno

Teško je utvrditi šta je fascinantnije – činjenica da su eksponati ljudska bića koja su nekada disala, rasla, jela, trčala, vodila ljubav, starila, način na koji su predstavljeni ili metoda kojom su tako savršeno obrađeni

Ko god na izložbu "Razotkrivanje tela" ode u nadi da će doživeti turu po "muzeju strave", ostaće razočaran. Nema čudnih i neprijatnih mirisa, nema jezive muzike i turobnog osvetljenja, ništa ne pluta u teglama i – nema slikanja pored eksponata.

"Razotkrivanje tela" nije cirkuska postavka, iako već godinama putuje po svetu. Nakon Londona, Meksiko Sitija, Luksemburga, Valensije i Ljubljane, ova neobična trupa koju čini osam tela i više od sto organa, stigla je u Beograd.

Znatiželja, pomalo morbidna ushićenost, zebnja i nestrpljenje... Da li će zaista biti toliko mučno za gledanje?

ETIKA: Izložba, uz koju najčešće ide pridev "kontroverzna", uspela je – očekivano – da izazove negativne reakcije iz redova vernika, pre svih predstavnika katoličke crkve i pojedinih rabina. Inicirala je brojne diskusije na temu opravdanosti takvog izlaganja ljudskih tela (naročito para koji vodi ljubav u Berlinu 2009). Pokrenula je pitanje porekla eksponata, pogotovo dečijih primeraka, a neki su se pozabavili i pitanjem rodne ravnopravnosti insistirajući na tome da su muškarci obično predstavljeni kao umna i fizički potentna bića (igraju šah ili voze bicikl), dok su žene češće u snishodljivom položaju, svedene na demonstriranje lepote, pasivnosti i reprodukcije.

"Šta je cilj?", pitaju se svi. Da šokira, zabavi, poduči ili da, jednostavno, zadovolji maštu najmorbidnijih?

Jedno je sigurno. Na ovoj izložbi niko nije ravnodušan.

Zagrevanje počinje ulaskom u prostoriju u kojoj je predstavljen skeletni sistem čoveka. S obzirom na to da svaki školski kabinet za biologiju ima plastični skelet, ova etapa ne uzbuđuje

Fotografije: Vesna Anđić

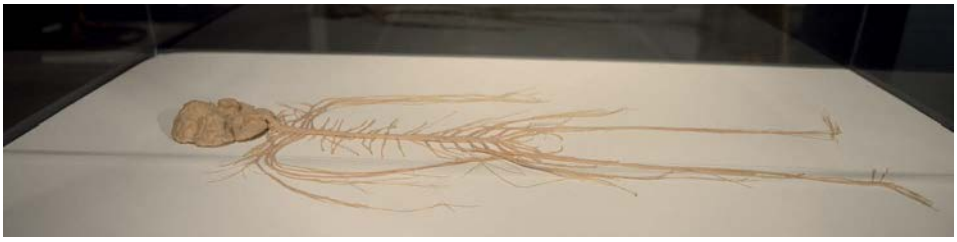

naročito, ali već posle tri koraka kreće pravo razotkrivanje.

ESTETIKA: Ogoljena ljudska tela, stvarna i opipljiva, izložena kao najsavršenije umetničko delo prirode.

Gledajući eksponat koji predstavlja mišićni sistem čoveka, ne mogu a da se ne zapitam zašto nas manje mrzi da se mrštimo nego da se smejemo, ako uzmemo u obzir činjenicu da je za smejanje potrebno 17, a za mrštenje 43 mišića.

Krišom posmatram muške kolege koji se stresaju gledajući uvećanu prostatu i primećujem da na grudima eksponata koji prikazuje muški reproduktivni sistem postoji rupica, trag da je odatle nekada rasla bradavica.

Pomisao da su mu iščupali bradavice uznemirila me više nego ceo prizor. Sa polovine njegovog tela skinuta je koža, uklonjeno mu je pola trbuha, a umesto očiju cakle se dve plastične loptice sa plavim rožnjačama.

Kasnije će se ispostaviti da je on jedan od "dosadnijih" modela.

U susednoj prostoriji je žensko telo koje, rasklopljeno poput "babuške", otkriva tajne abdomena i toraksa. Delovi "oklopa" tog tela prosto nestvarno lebde, dok između njih stoje mozak, pluća, srce, jetra, creva... Svaki u svojoj prirodnoj poziciji i na svom mestu, jedni uz druge. Sledeće je muško telo "ukrašeno" pejsmejkerom, metalnim imobilizatorom ručnog zgloba, sličnim imobilizatorom na levoj cevanici, protezom na kolenu, delimično veštačkom vilicom, forcepsima koji mu šire butne i mišiće na desnoj podlaktici. Odmah preko puta ovog "maleroznog" modela je telo presečeno na diskove debljine tri santimetra – od glave do pete.

Ali ono što ostavlja bez daha je krvni sistem čoveka – 96.000 kilometara arterija vena i kapilara u jednoj vitrini.

TEHNIKA: Teško je utvrditi šta je fascinantnije – činjenica da su eksponati ljudska bića koja su nekada disala, rasla, jela, trčala, vodila ljubav, starila, način na koji su predstavljeni ili metoda kojom su tako savršeno obrađeni. Spretnost, veština i strpljenje onih koji na tim telima rade je zadivljujuća. Krvni sudovi bubrega, na primer, izgledaju kao dva koralna ostrvceta pasuljastog oblika. Vidi se svaka vena, svaki kapilar.

Dodirivanje je, naravno, zabranjeno, a golim okom je teško oteti se utisku da nisu od gume. Prvo što se dogodilo sa ovim telima i izloženim organima bilo je izvlačenje tečnosti iz tkiva, što je postignuto potapanjem u aceton. Zatim su prebačeni u vakuum prostoriju, gde se događa isparavanje acetona, a potom na red dolazi zahvat silikonom. Telo se postavlja u određeni položaj u kome će biti izloženo, a zatim pod dejstvom katalizatora i toplote dolazi do toga da se silikon učvrsne u neku vrstu gumene mase koja ostaje trajno u tom položaju. Opisana metoda zove se "prezervacija polimerima" i opisana ovako, u četiri koraka, deluje prilično jednostavno. Međutim, za pripremu svakog tela potrebno je godinu dana.

U Beogradu će biti narednih pet meseci, u Hali 3 Beogradskog sajma. Pored audio-vodiča, posetioce će kroz ovaj futuristički kabinet anatomije voditi studenti završnih godina Medicinskog fakulteta.

Izložba je namenjena svim uzrastima i sasvim je podnošljiva i za one sa slabijim stomakom. Provereno. ◂

Jasmina Lazić

piše: Miloš Vasić

Spavanje

Spavanje nije, kako se to pogrešno misli, tek puka fiziološka potreba; spavanje je pre svega provod

Kad dokoni novinari – u nedostatku drekavaca, otrovnih tragova iz mlaznih aviona, takođe antisrpskih dugotalasnih zračenja i ostalih budaljenja – krenu u one blesave statistike da koliko vremena u životu provedemo u čemu, ja pobesnim. Tako ćete pročitati koliko vremena u životu provedemo jedući, čačkajući nos, češući muda, gledajući televiziju, blesaveći se na društvenim mrežama, čekajući u saobraćajnim gužvama itd. E, onda tu bez izuzetka spada i ono čuveno – da koliko vremena u životu prespavamo; pritom ta statistička brojka neizbežno ima prekoran prizvuk. Eto, prespavali ste toliko i toliko godina u životu, umesto da ste to vreme protraćili na rintanje za pohlepnog poslodavca, ugađanje razmaženoj ženi i deci, služenje lopovskoj državi, gledanje rijaliti šouova i na ostale gluposti. Spavati nije dobro, nije poželjno, nije patriotski, glasi prekor. Spavaju samo lenčuge i neodgovorni tipovi, spavalice, pospanci i slični sociopati. Neprijatelj ne spava, pa zato ne spava ni Udba, pa zbog toga ni ostatak društvene samozaštite. Imao sam jednu ranu bivšu ženu koja je smatrala da je dovoljno spavati "četiri puta po petnaest minuta" na dan; onda bi pala na trosed i zaspala uz TV dnevnik do jutra. Sve su to pojave psihopatske.

Foto: A. Anđić

Ja, naprotiv, smatram (i sa naročitom upornošću tako postupam) da spavati treba barem deset sati na dan – ako čovek hoće da živi dugo, zdravo i srećno. U tome se ugledam na domaće (ali i druge, velike) mačke: one spavaju u proseku po 15 do 18 sati na dan: i šta im fali? Ništa; naprotiv.

To je zato što spavanje nije, kako se to pogrešno misli, tek puka fiziološka potreba; spavanje je pre svega provod. Ako je provod uredno smišljen i praćen ritualom, tek onda je prava stvar, jer se provoditi treba promišljeno i sa umišljajem. Ništa lepše od čistog (ako može uštirkanog) kreveta u provetrenoj spavaćoj sobi, perjanog jastuka, odgovarajućeg pokrivača i koliko-toliko raspoložive tišine. Pre toga se telefoni utišaju. Ima ko voli da spava uz televizor, ali to mi ne smeta – dokle god je ton utišan. Ne smeta mi ni spoljna buka, ako sam na nju naviknut, mada je tišina, ona gromka, najbolja: najbolje zaspim dok slušam ćukove u šumi oko uvale Valdarke na ostrvu Lošinju.

Spavati treba ozbiljno i temeljito, s punim uverenjem da činite pravu stvar. Kao prvo, kad legnete u krevet treba obrisati iz uma sve dvojbe i dileme, griže savesti i kajanja. Savest vam ne mora biti čista; bitno je da je mirna, što reče onaj kralj Ričard kod Šekspira. Svako grizodušje prošloga i preispitivanje ponašanja – čemu je ispravan čovek inače sklon – vodi samo u onu vrstu nesanice o kojoj Karel Čapek tako lepo i istinito piše 1929. godine (*Čovek koji nije mogao da spava* u zbirci *Pripovetke iz desnog džepa*): "San, gospodine, nije samo odmor za telo; san je nešto kao očišćenje i oproštaj za prethodni dan. San je osobita milost i prvih nekoliko minuta posle dobrog sna je svaka duša čista i nevina kao dete", kaže taj mudri čovek. Ako ne spavate kako treba, veli on, vaš se život razdvaja: na budnog "samoljubivog zdravog klipana" po danu; i na "u postelji izmučenog čoveka, koji sa užasom postaje svestan svojih neuspeha, sramote, prljavština i poniženja" po noći. Tu spavanja nema; nikakvog, a kamoli dobrog; to neće dobro svršiti.

Treba, dakle, očistiti svest od neprijatnih – ma koliko istinite bile – misli, smiriti se, ne brojati ovce, misliti na nešto lepo i onda sve te misli polako udaljiti iz glave. Gubljenje dragocenog vremena na nesanicu sramota je i šteta. Vreme provedeno u spavanju, pak, korisno je i zdravo. Zato je spavanje provod.

Snovi, kakvi god bili, deo su tog provoda, čak i oni strašni: znaju da budu poučni i o njima treba sutradan misliti, jer donose dragocene poruke. Sanovnici i babe-vračare tu ne pomažu; to morate sami sa sobom – ako ste u stanju. Šta sam ja sve sanjao u mom dugom i zanimljivom životu! Da pijem čaj sa Staljinom; da se skrivam u pustinji sa Mošom Dajanom; da iz onesposobljenog helikoptera isplivavam na špic Ade Ciganlije umesto negde na obalu Mekonga; da prijateljski razgovaram sa Acom Vučićem; da pucam na Voju Šešelja; da sam jedina budala koja je htela da se suprotstavi ruskoj invaziji na Beograd 1968. (odmah me je prošla ta namera u snu); da plačem kao dete na pacifičkoj obali, u zalivu Kam Ran, dok nečiji radio svira *California dreaming* (to mi se i danas događa; da mi krenu suze, mislim); itd. PTSP snovi posle prođu, to jest ima ih sve manje i sve su poučniji i mirniji, kao i snovi o pokojnicima: tatu, mamu i kćer sanjam redovno, ali sve smirenije i – ako mogu da kažem – mudrije, sa dubljim razumevanjem. Zar to nije provod, bolji od onoga na javi?

Uostalom: najstrašnije mučenje koje je NKVD mogao da smisli bilo je lišavanje sna; posle su od njih to naučili i ostali. Nema potrebe da ih bijete i rastežete na inkvizicijskim spravama; samo im ne dajte da spavaju: priznaće da su ubili Kenedija, bez brige. Posle će vam biti zahvalni za metak u potiljak.

Spavajte, dakle, što više i lepše možete. Duže i lepše ćete živeti, a goniči robova koji traže da ustajete rano neka jedu govna. ◂

VREME nauke
SPECIJAL NEDELJNIKA VREME ZA NAUKU I TEHNOLOGIJU, OKTOBAR 2012.

Četrdeset tri

1 H VODONIK, naziv potekao od reči voda
2 He HELIJUM, grč. *Helios*, Sunce
3 Li LITIJUM, grč. *lithos*, kamen
4 Be BERILIJUM, od grčkog naziva za kristal beril
5 B BOR, od arapskog naziva za kristal borat
6 C UGLJENIK, naziv potekao od reči ugalj
7 N AZOT, lat. *nitrogen*, azot
8 O KISEONIK, naziv potekao od reči kiselina
9 F FLUOR, lat. *fluere*, teći
10 Ne NEON, grč. *neos*, nov
11 Na NATRIJUM, lat. *natrium*, soda
12 Mg MAGNEZIJUM, grč. *Magnesia*, oblast na istoku Grčke
13 Al ALUMINIJUM, lat. *alum*, stipsa
14 Si SILICIJUM, lat. *silicis*, kremen
15 P FOSFOR, grč. *posphoros*, nosilac svetlosti
16 S SUMPOR, lat. *sulfurium*, sumpor
17 Cl HLOR, grč. *chloros*, zelenožuto
18 Ar ARGON, grč. *argos*, miran
19 K KALIJUM, lat. *kalium*, potaša
20 Ca KALCIJUM, lat. *calx*, kreč
21 Sc SKANDIJUM, lat. *Scandia*, Skandinavija
22 Ti TITANIJUM, od Titana, sinova boginje Gee u grčkoj mitologiji
23 V VANADIJUM, od Vanadis, staronorveškog naziva za boginju Freju
24 Cr HROMIJUM, grč. *hroma*, boja
25 Mn MANGAN, lat. *magnes*, magnet
26 Fe GVOŽĐE, lat. *ferrum*, gvožđe
27 Co KOBALT, nem. *kobald*, goblin
28 Ni NIKL, nem. *kupfernickel*, đavolji bakar
29 Cu BAKAR, lat. *Cyprium aes*, metal sa Kipra
30 Zn CINK, nem. *zinc*, kamen
31 Ga GALIJUM, lat. *Gallia*, Francuska
32 Ge GERMANIJUM, lat. *Germania*, Nemačka
33 As ARSEN, grč. *arsenikon*, žuti pigment
34 Se SELENIUM, grč. *Selene*, Mesec
35 Br BROM, grč. *bromos*, zadah
36 Kr KRIPTON, grč. *kryptos*, skriven
37 Rb RUBIDUJUM, lat. *rubidius*, jarkocrven
38 Sr STRONCIJUM, *Strontian*, grad u Škotskoj
39 Y ITRIJUM, *Ytterby*, grad u Švedskoj
40 Zr CIRKONIJUM, arab. *zargun*, zlatan
41 Nb NIOBIJUM, od Niobe, kćerke Tantala u grčkoj mitologiji
42 Mo MOLIBDENIJUM, grč. *molybdos*, olovo
43 Tc TEHNECIJUM, grč. *tekhnetos*, veštački

S. B.

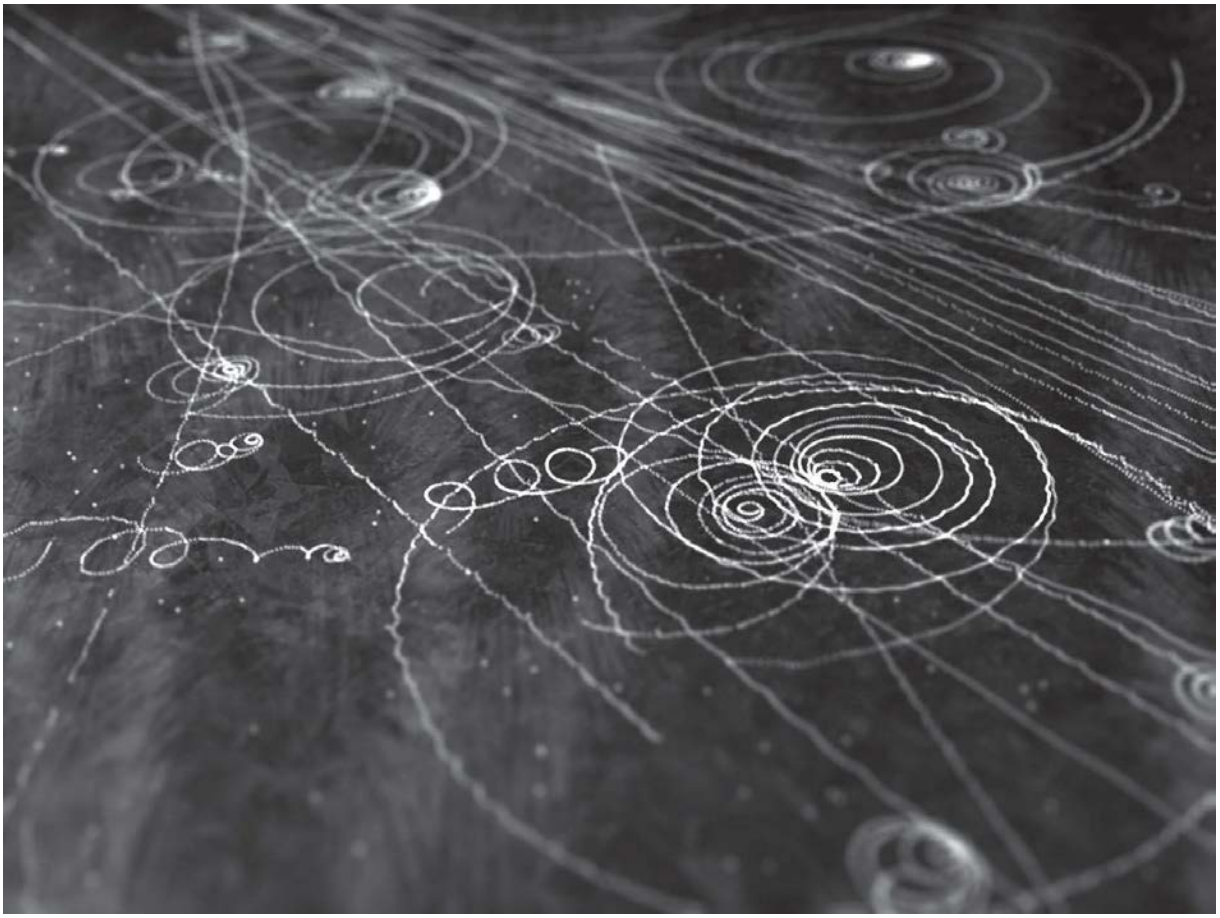

Vreli pljusak iz svemira

Samo jedan jedini proton koji dolazi odnekud iz svemira, sa tako velikom energijom kao što je 100 miliona teraelektronvolti, svojim sudarima sa atomima u stratosferi izaziva pljusak od milion sekundardnih čestica koje se na putu do tla rasprostiru u širinu od nekoliko kilometara

Piše: MARIJA VIDIĆ i SLOBODAN BUBNJEVIĆ

Ultrabrzi proton iz dubokog svemira kreće se ka stratosferi planete Zemlje. U razređenom gasu na visini 50 kilometara od tla, ovde atomi kiseonika i azota nehajno zuje na temperaturi nižoj od nule. Okolni vazduh je sve ređi, a iznad njega se prostire nepregledno prostranstvo svemira. Ovaj tihi pojas atmosfere je barijera koja deli planetu od kosmosa. Međutim, zajedno sa ovim brzim protonom, odande, iz ko zna kakvih dubina, neprekidno dopire sva sila kosmičkog zračenja – pravi pljusak protona koji udaraju u planetu sa svih strana.

U samo jedan kvadratni centimetar atmosfere, za samo jednu sekundu, u proseku udari čak 20 protona koji stižu iz svemira. Neki od ovih protona imaju energiju koja je čak 10 miliona puta veća od energije koju dostižu snopovi protona ubrzani na Velikom sudaraču hadrona u CERN-u, najmoćnijoj mašini koju je čovek napravio. Energija takvog kosmičkog zračenja može da dostigne i 100 miliona teraelektronvolti.

Međutim, ovi vreli protoni ne padaju na tlo. Oni snažno udaraju u atome kiseonika i azota čime izazivaju čitav niz procesa koji kasnije imaju velike posledice po život i okolnosti na Zemlji. Udari protona u atome prave seriju novih sudara. I novih čestica. U takvoj kaskadi nastaju nove brze čestice kao što su mioni, pioni i pozitroni, koje zatim udaraju u nove atome i stvaraju još novih čestica. Samo jedan jedini proton, pomenut na početku teksta, sa tako velikom energijom kao što je 100 miliona teraelektronvolti u stratosferi svojim sudarima izaziva pljusak od milion sekundardnih čestica koje se rasprostiru u širinu od nekoliko kilometara.

Samo primarno zračenje padajući nadole gubi na snazi. Za razliku od dvadeset čestica u sekundi na vrhu atmosfere, na tlo na nivou mora sleti svega jedna čestica u minutu. Inače, na zemlju, pored kosmičkog

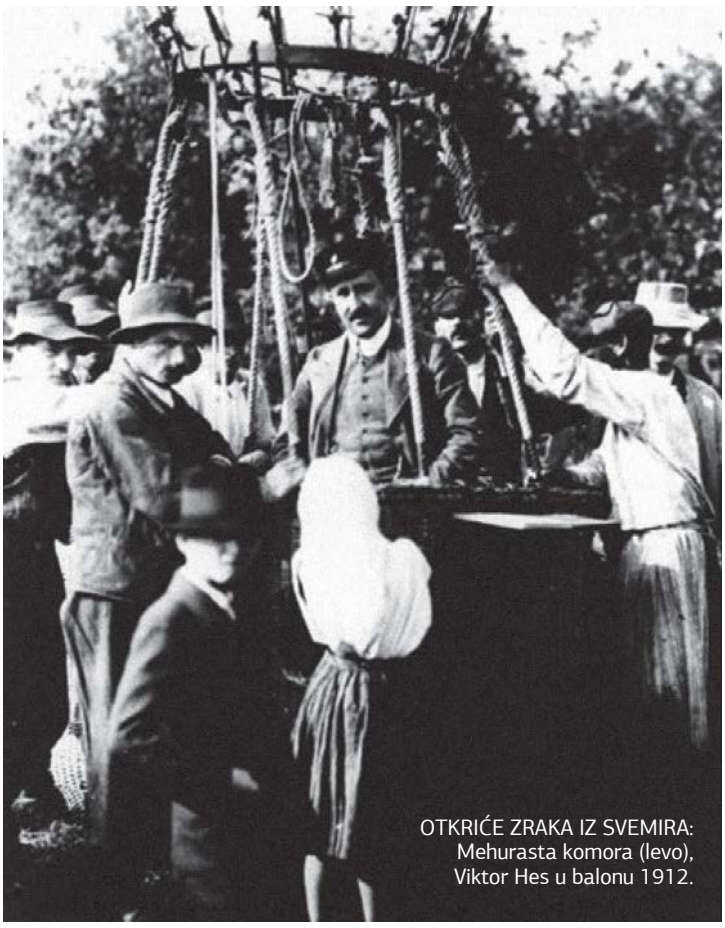

OTKRIĆE ZRAKA IZ SVEMIRA: Mehurasta komora (levo), Viktor Hes u balonu 1912.

Tragovi prošlosti

Da kojim slučajem na planeti Zemlji nema kosmičkog zračenja, ne bismo mogli da sa takvom lakoćom gledamo u prošlost, određujemo starost arheoloških nalaza i uopšte, datujemo stvari zaostale iz antike. Bez kosmičkih zraka ne bi bilo radioaktivnog ugljenikovog izotopa C14, jer on u suštini nastaje u visokim slojevima atmosfere tokom sudara brzih protona sa atomima ozona. Za određivanje vremena nastanka starih umetnina i arheoloških predmeta danas se koriste najrazličitije tehnike, a metode su uglavnom preuzete uz fizike. Mnoge koje su korišćene tokom istorije pokazale su se kao nepouzdane, ali se ispostavilo da se na kosmičko zračenje sa sigurnošću možemo osloniti. Naime, kod datovanja keramike najčešće se koristi termoluminiscentna metoda koja se zasniva na merenju energije "prikupljene" u predmetu. O čemu je reč? Zbog raspada radioaktivnih elemenata u materijalu ili njegovoj okolini, tokom vremena dolazi do jonizacije atoma i "zarobljavanja" energije u kristalnoj rešetki keramike. Što je keramika starija, to je količina energije veća. Termoluminiscencija je pojava izračivanja ove energije prilikom zagrevanja – u trenutku izrade keramike i pečenja gline u grnčarskoj peći iz kristala se izrači sva do tada "skupljena" energija, tako da, kada se vekovima kasnije, prilikom termoluminiscentnog testa, materijal ponovo podvrgne zagrevanju, intenzitet izračene energije govori koliko je energije "zarobljeno" u međuvremenu, tj. koliko je vremena prošlo od pečenja keramike do danas. Što je više energije izračeno iz keramike tokom testa, ona je starija.

- **1896. Bekeler otkriva prirodnu radioaktivnost**
- **1910. Teodor Vulf meri snažnu radioaktiovnost**
- **1912. Viktor Hes otkriva kosmičko zračenje**
- **1925. Robert Miliken smišlja naziv kosmičko zračenje**
- **1927. Dimitrij Skobelcin uočava prvi trag kosmičkih zraka**
- **1936. Nobelova nagrada za kosmičko zračenje Viktoru Hesu**
- **2010. Izgradnja Ice Cube detektora na Antarktiku**

zračenja dolaze i čestice poznate kao neutrina. Neki od njih nastaju u nuklearnim procesima u kojima kosmičko zračenje kidajući jezgra proizvodi radioaktivne izotope koji se potom spuštaju na tlo. No, neka neutrina dolaze i direktno iz svemira – to su uglavnom sunčeva neutrina koja, pošto su neutrina, nemaju naelektrisanje i izuzetno su lagana, prolaze ne samo kroz atmosferu nego i kroz koru Zemlje. Ovakva neutrina se ustaljeno ne smatraju za kosmičko zračenje.

Kosmičko zračenje dolazi sa mnogo veće dubine. No, odakle su ovi protoni? Kako su nastali i zašto imaju tako visoke energije? Pun vek nakon otkrića kosmičkog zračenja, u doba kad se u CERN-u protoni ubrzavaju do neslućenih energija, kad ne samo da ih sa lakoćom lovimo u detektorima, nego i kreiramo nekada nepoznate čestice kao što su mioni i pozitroni, i dalje jedva da išta znamo o tome odakle ono dolazi.

LET BALONOM: Kosmičko zračenje je otkriveno pre jednog punog veka, 1912. godine, u seriji hazardnih ogleda koji se mogu čak uporediti sa današnjim podvigom Feliksa Baumgartnera. Austrijski fizičar Viktor Hes (1883–1964) načinio je tokom te i prethodne godine čak deset poletanja balonom do ogromnih visina, kako bi pokušao da odgonetne poreklo misteriozne radijacije koju su tih godina zapazili francuski naučnici. Još od 1896, otkako je otkrivena prirodna radioaktivnost, veliki broj fizičara se posvetio eksperimentima sa ovom misterioznom pojavom.

Fizičare je posebno zbunjivalo sveopšte prisustvo radijacije u okruženju, koje se moglo detektovati i tadašnjim primitivnim instrumentima i koje nije uopšte zavisilo od toga ima li ili nema radioaktivnog izvora. Vršena su merenja čak i na otvorenom moru i pokazalo se da radijacija dopire čak i tamo, mada radioaktivnih izvora nema miljama u okolini. I onda se 1910. nemački fizičar i jezuita Teodor Vulf (1868–1946) popeo čak i na vrh Ajfelovog tornja da izmeri ima li na njegovom vrhu radijacije. Pokazalo se da je na visini od 330 metara i te kako ima i uz to – da je većeg intenziteta. Nakon toga će Vulf čak zaključiti da je ova radijacija verovatno još jača na većim visinama.

Sledeći ovu zamisao, Viktor Hes će započeti svoje eksperimente balonom i popeti se na za to doba ogromne visine. Na nižim visinama

Klimatske promene?

Da li su kosmički zraci zapravo uzrokovali klimatske promene? Ova dilema, oslonjena na znatno stariju tezu o Sunčevoj aktivnosti kao potencijalnom uzroku globalnog zagrevanja, danas se intenzivno istražuje. U tu namenu, Džasper Kirbi i njegov tim iz CERN-a su projektovali takozvani CLOUD eksperiment, kojim su u zatvorenom prostoru izolovali delove atmosfere i bombardovali ga protonima visoke energije. To zaista dovodi do promene i kondenzacije kapljica, ali se pokazuje da tako potencijalno nastaju kapi velike svega nekoliko nanometara, što je sasvim nedovoljno da bude "seme" za oblake ili čak stvori padavine, niti da na bilo koji način utiče na klimu.

LOV NA ZRAKE: Opservatorija Ice Cube na Antarktiku; sonde 2.500 metara u ledu

PLJUSAK: Proton u sudaru sa atomima kiseonika na 50 km iznad tla

Hesovi instrumenti će pokazivati da zračenje opada kako se penje. Međutim, na oko 1000 metara, Hes će uočiti da se situacija menja i da intenzitet tog zračenja postaje sve jači. I potom još jači. U jednom od svojih deset hrabrih poduhvata, Hes će se popeti do visine od 5000 metara. Instrumenti će mu ovde pokazati da je intenzitet zračenja čak pet puta veći nego na tlu.

Shvativši da to zračenje očigledno dolazi odozgo, Hes će zaključiti da je reč o zračenju koje u atmosferu dolazi iz svemira. Nakon objavljivanja Hesovog rada u žurnalu Austrijske akademije nauka, postaće jasno da Zemlju neprekidno zasipaju neobične čestice visoke energije, ali će ovo otkriće biti i kritikovano. Američki ugledni fizičar Robert Miliken (1868–1953), poznat po eksperimentu kojim je pokazao da je naelektrisanje elektrona negativno, pokušaće da ospori Hesove nalaze, ali će nakon sopstvenih merenja zaključiti da čudnovato zračenje zaista postoji. Miliken će mu 1925. godine i dati naziv "kosmičko zračenje", koji od tada postaje rasprostranjen.

Kako bi ga što preciznije izmerio, Miliken konstruiše elektrometar čija se očitavanja mogu snimiti na filmu, tako da šalje u visinu bespilotne balone i njima meri intenzitet zračenja. To mu omogućuje da izvrši veliki broj merenja, tako da MIliken čak počinje da tvrdi kako je on zaslužan za samo otkriće. No, eventualna nepravda će biti sasvim otklonjena već 1936. kada Viktor Hes dobija Nobelovu nagradu za

Štetne posledice

Da je umesto Kjuriositi rovera, pod svom mogućom zaštitom, na Mars otputovao čovek, teško da bi se živ vratio na Zemlju. Stručnjaci upozoravaju da bi astronauti primili takvu dozu zračenja da bi najmanje jedan od desetoro njih umrlo od raka. Članovi takve posade verovatno bi oboleli od katarakte, a postali bi neplodni ili bi rađali decu sa genetskim poremećajima, zaključuje se u studiji Američke federalne administracije za avijaciju.

Kosmičko zračenje smatra se jednim od ograničavajućih faktora za svemirska putovanja, a naučnici za sada nemaju odgovor na pitanje kako u budućnosti prevazići ovaj problem. Možda bi čovek uz velike mere opreza i zaštite mogao da otputuje na Mars ili Veneru, ali nikako na Jupiter ili Saturn, zaključuju istraživači.

Tokom ekspedicije do Marsa i nazad, koja bi sa jednogodišnjim boravkom na toj planeti trajala ukupno 2,7 godina, čovek bi primio izuzetno visoku dozu zračenja od oko 2,26 siverta. Oko deset odsto muškaraca i 17 odsto žena starosti između 25 i 34 godine koji bi učestvovali u takvoj misiji, kasnije u životu oboleli bi od raka.

No, šta je sa putovanjem avionom? Na visini od deset km iznad Zemlje, na kojoj leti većina aviona, nivoi kosmičkog zračenja su oko 150 puta veći u odnosu na površinu planete. Još su viši kako se približavamo polovima. Neka istraživanja pokazala su da takve doze mogu biti opasne po čovekovo zdravlje, naročito kod pilota i ostale posade aviona, kao i osoba koje često lete. Pre nekoliko godina, ova tema je na sasvim neobičan način došla u žižu, zahvaljujući velikom broju časopisa, uključujući i tabloide: manekenka Eli Mekfirson je tokom jednog leta svoju bebu pokušala da zaštiti od kosmičkog zračenja tako što ju je držala u kolevci koja je obložena olovom.

Neke studije sugerišu da čak ni ljudi koji redovno putuju nisu u povećanom riziku, ali, s druge strane, istraživanja sprovedena na manjim grupama su potvrdila da članice posade aviona imaju duplo veći rizik (u odnosu na opštu populaciju) da obole od raka dojke, i oko 15 puta veću šansu da obole od raka kože.

Novija, veća studija koja je obuhvatila oko 44.000 evropskih pilota i avionskog osoblja, potvrdila je, međutim, da među njima stopa obolevanja od raka nije veća u odnosu na opštu populaciju. Istraživači su ipak otkrili povećanu stopu obolevanja od raka kože kod muškaraca, ali su zaključili da je verovatnije da je on posledica previše sunčanja, pošto piloti, kako su naveli, mnogo češće idu na odmore i izloženiji su suncu, pošto su im putovanja besplatna.

International Journal of Cancer objavio je rezultate nešto manje studije u kojoj su ispitivani samo piloti, njih 28.000. Ova studija potvrdila je da ljudi koji se bave tom profesijom nisu u povećanom riziku.

Neki opšteprihvaćeni zaključak, mada ni njega ove studije nisu uspele da dokažu, jeste da ljudi koji godišnje tokom tri decenije provode po više od 750 sati na ovim visinama, imaju oko deset odsto više šanse da dobiju kancer. Iz predostrožnosti, istraživači ipak preporučuju da trudnice ne bi trebalo da provode toliko vremena u avionu. Oni, na kraju, naglašavaju i da su svi ljudi koji su učestvovali u istraživanjima, još vrlo mladi i da ne postoji način da se predvidi da li će oni možda u starosti obolevati od raka u povećanoj stopi.

otkriće kosmičkog zračenja. Ironijom, Hes dve godine kasnije napušta Austriju, gde zbog narastajućeg nacizma ne može da ostane sa svojom suprugom jevrejskog porekla, tako da se seli u Ameriku.

TRAGOVI U PARI: U međuvremenu, jedan sovjetski naučnik još 1927. dolazi do sasvim novog načina lova na kosmičko zračenje – Dimitrij Skobelcin (1892–1990) eksperimentiše sa mehurastim komorama u kojima, u pari koja samo što nije proključala, posmatra tragove od mehurića koji nastaju pri prolasku elementarnih čestica. On posmatra elektrone i druge čestice, postavljajući temelje onog što će fizičari snimati decenijama potom na deteketorima akceleratora. Međutim, začudna stvar koju primećuje kad uključi magnetno polje u komori jesu tragovi koji gotovo ravno prolaze kroz nju – to su prvi snimljeni tragovi kosmičkog zračenja velike energije.

Vremenom će zahvaljujući kosmičkom zračenju, fizičari otkriti čitav niz čestica koje nastaju u pljusku nakon sudara visokoenergetskih protona – Anderson 1931. otkriva pozitrone, pozitivne antičestice elektronu, a sa godinama se fizika visokih energija sve više razvija, počinju da se snimaju i mioni, koji se najčešće detektuju u sekundarnom pljusku nastalom udarom kosmičkog zračenja u atmosferske atome.

Danas se za lov na kosmičko zračenje koristi sijaset detektora, ali svakako je najpoznatiji podzemni *IceCube* detektor, koji je zakopan ispod leda na Antarktiku, a počeo je sa radom 2010. godine. Ovaj detektor se sastoji od brojnih struna koje su ukopane u led na dubinama od 1500 do 2500 metara. U međuvremenu, ljudi već decenijama koriste ne samo detektore čestice već i veštačke ubrzivače čestica koji tokom XX veka postaju sve veći i veći, sve do izgradnje LHC-a, na kome se takođe od 2010. dostižu energije uporedive sa kosmičkim zračenjem.

Međutim, glavna tajna kosmičkog zračenja ostaje neodgonetnuta. Odakle ono dolazi? Zašto se javlja u celom univerzumu i može li se snimiti na svakom deliću neba? Koliko je staro? Zašto ima tako visoke energije? Budući da je kosmos ispunjen fotonima svetlosti, prema teorijskom modelu koju su postavili Grejsen, Zacepin i Kuzmin, protoni tako visoke energije ne bi mogli da pređu više od 150 miliona svetlosnih godina, a da ne interaguju sa fotonima. To znači da bi kad stignu na zemlju smeli da imaju energiju od samo 50 miliona teraelektronvolti, ali detektori, kao što je pomenuto, beleže i zračenje od 100 miliona TeVa.

Uz to, poreklo ovih zraka je jedna od najvećih misterija savremene nauke. Nekoliko teorija nema pouzdanu potvrdu, kao što je ideja o velikim udarima gama zraka nastalih u sudarima u međugalaktičkom prostoru. Ona po svemu sudeći nije održiva, pošto detektori kao što je *IceCube* ne mogu da ulove nijedan neutrino visoke energije koji bi morao da prati takve izlive gama zraka. Pored toga, razmatra se i mogućnost da je najsnažnije kosmičko zračenje poteklo od superteških crnih rupa iz centra galaksije. ◂

CERN u Srbiji

fotografije: Milovan Milenković

Đorđe Šijački, Aleksandar Belić, Žarko Obradović, Rolf Diter Hojer, Dragan Popović, Aleksandra Drecun, Petar Adžić, Manfred Kramer

Fizika dugo nije toliko bila u žiži javnosti koliko u poslednjih godinu dana tokom kojih su se desila dva ogromna otkrića: najpre, CERN je u jesen prošle godine saopštio da je detektor OPERA u Italiji ulovio čestice brže od svetlosti, što bi značilo da je Ajnštajnova teorija relativnosti netačna. Nekoliko meseci kasnije, ispostavilo se da je reč o grešci, ali ovo je bio povod da se dobro podsetimo Ajnštajna, njegovog lika i dela, dotaknemo se čak i tračarija iz ljubavnog života i vratimo nazad do neutrina. Ove godine, CERN je saopštio, pa ponovo potvrdio, da je "ulovljena" Božja čestica, Higsov bozon, ili kako još kažu, "sveti gral" savremene fizike za kojim naučnici tragaju već decenijama.

Sve ovo, kao i pristup Srbije u članstvo u CERN-u bilo je povod za izložbu "CERN u Srbiji", čiji je cilj da predstavi nova otkrića u fizici elementarnih čestica koja su poslednjih godina pobudila ogromno interesovanje kako svetske tako i domaće javnosti. Izložba je otvorena u Galeriji Robne kuće "Beograd" u Knez Mihailovoj 5 u organizaciji Centra za promociju nauke i Komisije za saradnju sa CERN-om, a pod pokroviteljstvom CERN-a, kao i Ministarstva za prosvetu, nauku i tehnološki razvoj. Komisija za saradnju sa CERN-om je osnovana kao savetodavno telo nekadašnjeg ministarstva nauke i tehnološkog razvoja sa ciljem da prati aktivnosti srpskih istraživača i specijalista u CERN-u. Jedan od najvažnijih zadataka ove komisije bio je vođenje aplikacije Srbije za članstvo u CERN-u do prijema za pridruženog člana početkom 2012. godine.

Izložba, koja traje do 7. novembra (svim danima, osim ponedeljkom), predstavlja najnovija dostignuća u najvećoj istraživačkoj instituciji na svetu, zatim instrumente, detektore i tehnologiju Velikog sudarača hadrona (LHC), akceleratora na kome je dokazano postojanje Higsovog bozona, kao i druga ključna pitanja savremene fizike. Izloženi eksponati istovremeno predstavljaju

Nekoliko reči o Higsovom bozonu

Nazvani Božjim česticama, Higsovi bozoni su još od radova Pitera Higsa iz 1960. predviđeni teorijom kao čestice odgovorne za masu. Krajnje uprošćeno rečeno, zahvaljujući Higsovom polju koje je svuda oko nas, ovi teški bozoni "daju" masu česticama. Naime, prema Standardnom modelu, teoriji koja opisuje strukturu materije i četiri osnovne interakcije u prirodi, mase su utoliko veće ukoliko je jača njihova interakcija sa drugim česticama u polju. Standardni model je predviđao da Higsovi bozoni postoje, da su odgovorni za Higsovo polje i njihovo otkriće je zapravo potvrda da je Standardni model ispravan, posebno jer su pronađeni na energiji od 126 gigaelektronvolti. Prema Higsovoj teoriji, fizičari su očekivali da masa Higsa može biti između sedam gigaelektronvolti i 1000 gigaelektronvolti odnosno 1 TeV. Pošto je LHC prvi akcelerator sa tako velikom dostupnom energijom, Higsov bozon ranije nije bilo moguće uloviti.

kako istraživanja u CERN-u tako i višegodišnje učešće više od 30 srpskih naučnika u radu ove organizacije.

"CERN u Srbiji" su 19. oktobra svečano otvorili generalni direktor CERN-a Rolf Diter Hojer i ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Srbije Žarko Obradović. Hojer je izrazio zadovoljstvo što je "i Srbija u CERN-u" pošto je postala pridruženi član. On je primetio da je na izložbi prisutan veliki broj posetilaca, među kojima mnogo mladih, i ocenio da će imati priliku da vide "mnoge mlade naučnike kako pokazuju da učenje nije teško, da je učenje zabava". "Kada budete naučili, sjajno ćete se zabavljati u istraživanjima. Uživajte onoliko koliko mi uživamo u našem poslu", poručio je Hojer.

Hojer je ocenio da su srpski naučnici koji rade u toj istraživačkoj instituciji veoma uspešni, dodajući da su posebno uspešno učestvovali u otkrivanju bozona, kao i da inače imaju značajne rezultate u velikim eksperimentima u oblasti nuklearne fizike, ali i kada je u pitanju teorijski rad. "Zaista mislim da imate sjajne mlade inženjere", rekao je Hojer.

Uz brojna ilustrativna objašnjenja kako CERN funkcioniše, šta se tamo radi, čemu služe svi ti gigantski detektori i šta je svrha svega toga, izložbu prati i serija naučnopopularnih predavanja o fizici čestica. U okviru pratećeg programa izložbe "CERN u Srbiji" organizovana je i serija otvorenih tribina na kojima gostuju ugledni fizičari, ali i drugi naučnici, javne ličnosti i promoteri nauke. Tribine su posvećene poslednjim dostignućima u CERN-u koja dotiču same granice ljudskog saznanja i koja bude maštu miliona ljudi, kao i čemu u praktičnom smislu služi ova institucija, kako za evropsku nauku, tehnologiju i privredu tako i za države poput Srbije.

U saradnji sa Fizičkim fakultetom Univerziteta u Beogradu, za građane su organizovane i popularne demonstracije ogleda iz fizike koje izvode studenti i doktoranti Fizičkog fakulteta, kao i naučni demonstratori Centra za promociju nauke. Svi ovi eksperimenti su interaktivni, pokrivaju više oblasti fizike, od mehanike, termodinamike, preko superprovodnosti do nuklearne fizike, osmišljeni tako da posetilac stekne utisak o atmosferi i radu u pravoj naučnoj laboratoriji. ◂

M. V.

Nobelove nagrade za 2012. godinu

MEDICINA

Japanac Šinja Jamanaka i Britanac Džon B. Gurdon dobitnici su Nobelove nagrade za svoj pionirski rad na matičnim ćelijama. Jamanaka je profesor na Univerzitetu u Kjotu, u Japanu, dok Gurdon trenutno radi na Gurdon institutu u Kembridžu. Oni su nagradu osvojili za istraživanja procesa u ćelijskom jedru kojim se zrelim ćelijama šalje instrukcija da stvaraju mlade matične ćelije. Te matične ćelije se potom mogu koristiti za formiranje, odnosno reparaciju tkiva bilo kog tipa. Lečenje zahvaljujući matičnim ćelijama već godinama se sprovodi u velikom broju zdravstvenih ustanova u svetu, a u manjoj meri se uspešno sprovodi i u Srbiji.

FIZIKA

Nobelova nagrada za fiziku dodeljena je Francuzu Seržu Arošu i Amerikancu Dejvidu Vajnlendu istraživačima-pionirima na polju kvantne optike. Kako je saopštila Švedska kraljevska akademija za nauku, nagrade su dodeljene za njihove radove iz oblasti kvantne fizike, za "eksperimentalne, pionirske metode koje omogućavaju merenje i manipulaciju individualnih kvantnih sistema". Dodaje se da su njihove metode stvorile uslove da se na ovom polju istraživanja načine prvi koraci ka izradi novog tipa superbrzog kompjutera koji bi se bazirao na kvantnoj fizici. Njihove metode, kako je saopšteno, ujedno su vodile ka konstrukciji ekstremno preciznog sata, koji bi mogao postati buduća osnova za novi standard vremena sa stotinama puta većom preciznošću nego što ga ima današnji cezijumski atomski sat.

HEMIJA

Amerikanci Robert Lefkovic i Brajan Kobilka dobitnici su Nobelove nagrade za proučavanje proteina koji omogućavaju ćelijama tela da odgovore na signale spolja. To priznanje dobili su za zajednički rad "G protein spregnuti receptori". Naime, na našim očima, nosu, ustima imamo senzore za svetlost, ukus i miris. U čitavom našem telu najrazličitije ćelije imaju slične senzore za hormone i druge supstance koje šalju najrazličitije signale – adrenalin, serotonin, histamin, dopamin. Osnovni mehanizam za čitanje ovakvih "dešavanja" su G-protein spregnuti receptori čije su postojanje otkrila dva nagrađena istraživača. Ove senzore na površini ćelije Lefkovic i Kobilka uspeli su da mapiraju i objasne kako rade. U "porodici" G-protein receptora su oni za adrenalin, dopamin, serotonin, svetlost, ukus i miris. Od njih zavise brojni psihološki procesi u organizmu, a gotovo polovina lekova kroz njih deluje, između ostalog i beta blokatori, antihistamini i različiti lekovi koji se koriste u psihijatriji.

KNJIŽEVNOST

Kineski pisac Mo Jan dobitnik je ovogodišnje Nobelove nagrade za književnost. On je, kako je navedeno u obrazloženju, magičnim realizmom uspeo da spoji narodne priče, istoriju i vreme u kome živimo. Mo Jan piše o kineskom društvu u 20. veku i jedan je od vodećih autora te zemlje. Napisao je 11 romana i oko stotinu kratkih priča u kojima preispituje tradicionalne vrednosti Kine, bavi se porodičnim odnosima i problemima identiteta.

MIR

Za dugogodišnju ulogu ujedinjavanja i širenja stabilnosti na Starom kontinentu, ovogodišnji laureat Nobelove nagrade za mir je Evropska unija, saopštili su iz Nobelovog komiteta. Oni su čestitali Evropskoj uniji na obnovi i izgradnji porušene infrastrukture nakon Drugog svetskog rata i njenoj ulozi u širenju stabilnosti na bivše komunističke zemlje posle pada Berlinskog zida 1989. godine.

EKONOMIJA

Dobitnici ovogodišnje Nobelove nagrade za ekonomiju su Amerikanci Alvin Rot (1951), profesor na univerzitetu Harvard u Bostonu i Lojd Šepli (1923), profesor emeritus na Kalifornijskom univerzitetu u Los Anđelesu. Nagradu su dobili za rešavanje jednog od centralnih problema u ekonomiji – kako povezati različite aktere na najbolji mogući način: kako, na primer, studente povezati sa školama u odnosu na ponudu i potražnju ili donatore organa sa pacijentima kojima su potrebni. ◂

Vreme nauke je specijalni podlistak nedeljnika Vreme za nauku i tehnologiju koji izlazi poslednjeg četvrtka u mesecu.

Broj 43 objavljen je 25. oktobra 2012.

Uređuju: **Slobodan Bubnjević** i **Marija Vidić** (Centar za promociju nauke, cpn.rs)
e-mail: *vremenauke@vreme.com*
Izdavač: **NP Vreme**, Beograd, Trg Republike 5
Suorganizator projekta: **Institut za fiziku u Beogradu**

Vreme nauke je jedan od 88 projekata promocije nauke koje je u 2012. na Javnom pozivu podržao

ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈУ НАУКЕ

Za instituciju predsednika

Politika saučešća — VREME 1137

Od malih nogu oduševljavali su me Velikani iz Prestonice koji umeju da održe vakelu priglupim provincijalcima.

Velikani se poznaju i po tome što odmah posle predstavljanja počinju da tepaju sagovorniku, pa deda od šezdeset i nešto godina u daljem tekstu postaje Miša, iako tako nikad nije potpisivao svoje knjige i novinarske priloge.

Tepanje više govori o tepaocu nego o tepanom. Ovaj drugi ne može da bira.

Velikani uvek budu na vreme obavešteni da je "nedovoljno zapaženo prošla javna kritička intervencija" tog i tog. Nisam obavešten ko izdaje potvrde da je nešto (ne)dovoljno zapaženo. Pretpostavljam da postoje službe koje se time bave i da one dostavljaju obavesti povlašćenim licima.

Teofila Pančića poznajem bezmalo dvadeset godina. Ponekad sam bacio oko na poneku njegovu kolumnu. Nikad jedan drugome nismo rekli ružnu reč. Ni sad nemam potrebu da u otpozdravu pravim od sebe *pluralis maiestatis*, što on čini od sebe po/učiteljskim "Pokušajmo da raščlanimo..."

Prvi intervju s prof. dr Vojinom Dimitrijevićem, za duplericu u novosadskom "Glasu omladine", napravio sam pre trideset godina.

U tekstu "Predsednik nekih građana" u "Blicu" nisam pominjao bivšeg predsednika Srbije. Teofil Pančić zbog nečega ima potrebu da povodom tog teksta brani Borisa Tadića. Možda zbog toga što ja, kao i svaki provincijalac koji živi u dubokoj unutrašnjosti, nisam obavešten šta bi bilo "da je B. T. danas predsednik". Velikan Teofil Pančić je obavešten, pa obznanjuje: "on bi mu i na sahranu došao". (Boris Tadić Vojinu Dimitrijeviću – M. R.)

Da sam ljubopitljiviji, zamolio bih za poverljivu informaciju da bi li B. T. došao na sahranu u društvu s Miloradom Dodikom. Grljenje sa dotičnim i sličnima, i sve što takva grljenja podrazumevaju, uskratilo je Tadiću bar pedeset glasova ljudi koje poznajem: rođaka, prijatelja, kolega. I moj. Pedeset po pedeset, nakupi se to.

Spadam u one koji ne vide da je Tadić za osam godina na vlasti nešto poradio na izgradnji i jačanju institucije predsednika Republike. Spadam u one koji će, u granicama svojih skromnih mogućnosti, zahtevati od Tomislava Nikolića i budućih predsednika da poštuju i jačaju tu slabašnu instituciju.

Nije me sramota da budem naivan. S naivnošću se lakše živi nego s predubeđenjima svih fela. Pošto nisam i treći put glasao za Tadića, nisam dolazio u iskušenje da zamišljam šta bi bilo da su on i njegova partija ostali na vlasti. Sadašnji vlastodršci nisu ništa bolji. Srećom, od njih sam daleko bar kao i od njihovih prethodnika i nemam potrebu da im podilazim.

Nikad dosad nije mi palo na pamet da raščlanjujem pisanija Teofila Pančića. Ubuduće ih neću ni primećivati.

Mihal Ramač

Nikolić, Tadić, Kandić...

Politika saučešća — VREME 1137

T. Pančić je lepo objasnio šta nije obaveza "predsednika svih građana", e samo da bi još jednom lamentirao nad Tadićem, psihologom Borisom. Sada u statusu građanina. No, podseti me to na jedan raniji slučaj i mogućnost da se taj slučaj ponovo pomene.

Otoič je građanka Nataša Kandić napala građanina Tomislava Nikolića da je učestvovao u ratnim zločinima u Antinu, bez ikakvih dokaza, odnosno bez dokaza koje bi prihvatilo bilo koje tužilaštvo, uključujući tu i haško. To nije smetalo da se pravi medijska haranga.

Ja sam se tada čudio što "predsednik svih građana" Boris Tadić ne uzme u zaštitu građanina Tomislava Nikolića, unatoč tome što mu je ovaj glavni politički protivnik, ili možda baš zbog toga. No, sada mi lepo Teofil objašnjava da to nije obaveza "predsednika svih građana", slažem se – u praksi on je živ čovek, ima ideologiju, u kojoj je sasvim moguće da Srbin, nacionalista i radikal (tada sa bedžom) mora biti kriv ako ga optuži "mirovni aktivista", možda jednog dana laureat Nobelove nagrade za mir. E, baš zbog toga sam glasao za Neborisa Netadića, i zasad mi nije loše što se ta osoba trenutno zove Tomislav Nikolić.

Inače, nedavno je građanka Nataša Kandić tražila prijem kod predsednika, kako bi razjasnila svoju poziciju u vezi sa slučajem trgovine ljudskim organima. Mislim da je predsednik (svih građana ili ne) trebalo da je primi. Razgovor su mogli otpočeti tako što bi se Kandićka njemu izvinila za ondašnju klevetu i harangu. Ne zato što je, u međuvremenu, građanin Nikolić postao predsednik. Zato što je toliko ljudi napadnuto i okrivljeno, ako ne pred sudom onda u medijima, a, u međuvremenu, nisu stigli do tako visoke pozicije koja bi ih štitila.

Ivan Vukadinović

Nisu to Dveri

Oni dolaze... — VREME 1137

Poštovani, u vašim novinama objavljen je tekst novinarke Jovane Gligorijević "Oni dolaze – estradizacija umesto departizacije", u kome se navodi da su Dveri na vlasti u Novom Sadu. Više puta smo izjavljivali da Dveri nisu tamo na vlasti, da je to sada nova odbornička grupa novog imena koja sa Dverima nema nikakve veze.

Molili bismo vas da kao ozbiljni novinari u ozbiljnom nedeljniku uzmete u obzir ovu činjenicu kada iznosite podatke u vezi sa vlašću u Novom Sadu.

Lidija Glišić, Služba za odnose s javnošću, Dveri

>> prodaja&pretplata

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	4650 din	4400 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	9300 din	8800 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	750 din	1200 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog.

VREME ELEKTRONSKA ARHIVA

	Srbija	svet
VREME DVD komplet 1997–2012 (br. 334–1103)	900 din	USD 29
dopuna kompleta za dosadašnje kupce	500 din	USD 15

Elektronska arhiva nedeljnika VREME u PDF formatu sa sačuvanim stranicama kao u štampanom izdanju i sa mogućnošću pretraživanja, obuhvata period od marta 1997. do februara 2012. Diskovi se dostavljaju poštom u roku od 20 dana od kad dobijemo dokaz o uplati. Raniji brojevi Vremena ne postoje u ovom elektronskom obliku.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene je uračunata poštarina. Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu VREME, Trg Republike 5, Beograd, ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje, knjiga ili VREME-DVD). Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME isključivo na račun 205-13281-15. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi http://www.vreme.com/pretplata pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga, a korisniku su na raspolaganju svi brojevi objavljeni na internetu od kraja 1998. godine.

▸ dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom ▸ telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ▸ e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Šinobus i ja

I tako svaki put kad se iz ove moje nove kuće na ivici Evrope vratim u Vojvodinu, kažem sebi: "E, ovaj put ću se voziti šinobusom", a, eto, još mi nije pošlo za rukom. Ili bude pretoplo, ili bude prehladno, ili niko ne garantuje da će šinobus uopšte doći ili, najčešće, budem u nekom ritmu bržem od 50 kilometara na čas, koliko ovaj srebrni antikvitet i junak većine mojih putovanja krajem osamdesetih može da izvuče – u idealnim uslovima.

Sa nekom usplahirenošću objašnjavam ovde, u zemlji savršenih brzih vozova iz kojih kroz prozor vidite samo vetar, šta je to zapravo šinobus, ali čak i ako uspem da ga dočaram fizički, uvek omanem u pokušaju da prenesem onu bezbrižnu atmosferu klackanja i sparine, kad biste se mogli i iznervirati, ali znate da od tog nema vajde, i definitivno mi niko ne veruje kad kažem da je na nekim deonicama između Melenaca i Novog Bečeja šinobus išao toliko sporo da je bilo ljudi koji su iskakali i hodali pored e da se rashlade u njegovoj senci, pa se posle vraćali unutra.

Kad u Melencima zazvoni jednom, to znači da je kod Kumana, i uskoro stiže. Sedimo na ogradi, brat i ja, u bermudama i ližemo sladoled, u senci nekih kestena, čini mi se, i čekamo, važni i srećni, jer dolazi šinobus. Rampa se spušta i naš srebrni vagon stiže jezdeći kroz uspavanu ravnicu.

A znao je često da kasni jer se mašinovođa sa nekim zapriča, ili se nešto pokvari, a, bogami, i da ne dođe.

Tako negde, kasnih devedesetih, kupih kartu od Fabrika stanice u Zrenjaninu do Lukićeva. Dva dinara. I nema šinobusa, pa nema. Odoh da pitam na šalteru šta se dešava, a službenica mi kaže: "Za dva dinara, hoćeš još i da dođe?"

Kašnjenja su bila najgora na Orlovat stajalištu gde smo presedali kad smo išli u goste kod stričeva u Novi Sad. Putovalo se tada bogami po pet sati i više do Novog Sada. Na stajalištu Orlovat, rumeni u obrazima i u kombinezonima radnici koji se vraćaju kući sa posla i redovne cuge, bakice sa raznim zavežljajima, kokoškama vezanih nogu, korpama sa jajima... Stisnuti ljudi i živina u hladnoj čekaonici švapskog zdanja, s nečim za šta sam bila sigurna da su fleke od ispaljenih metaka, još tamo negde u ratu. Zrenjanin – Orlovat – Novi Sad prelazilo se za vreme za koje sada stižem sa kraja na kraj Evrope.

Sem toga, stalno me je zabrinjavala nelogičnost da nakon presedanja šinobus krene nazad u pravcu odakle smo, u stvari, stigli.

Iz šinobusa pamtim spokojnu i prijateljsku atmosferu gde se lako započne razgovor, a i divni nemir koji donose putovanja, pa makar to bilo i tek dvadesetak kilometara kroz kukuruze i suncokrete. Brat i ja se guramo ko će da na klupi presvučenoj crvenom "kožom" zauzme mesto do prozora. Naša baka čita knjigu Mir-Jam, lepo obučena i sa biserima, doterana jer se vozimo šinobusom. Ravnica svuda oko nas, verovatno jedini geografski oblik gde za šinobus ima posla. Pamtim šefa stanice kako nam pomaže da iskočimo sa pomalo visoke železne stepenice, i vrlo male, kartonske vozne karte koje sam dugo čuvala. I pamtim neverovatnu buku i tutnjanje kad se šinobus zajuri, nekad i do 60 km na sat!

A jednom sam i iskočila iz šinobusa. I to je moguće. Vraćali smo se sa pecanja na Tamišu iz Farkaždina, jer šinobus povezuje sva moguća vojvođanska sela i gradove. Prolazio je toliko blizu kuće moje najbolje drugarice da nije bilo smisla voziti se skroz do stanice pa se vraćati nazad peške po suncu. Dogovorili smo se tako, nas petoro, da iskočimo jer smo znali da će šinobus u jednom trenutku usporiti. Iskočih prva i pamtim još danas lica drugara koja se odvoze dalje, do stanice. Pih.

U siromašnim studentskim danima dešavalo mi se često da sam učila u šinobusu. Pa, šta drugo da radite u ta četiri i po sata koliko je trebalo da se pređe tih 80 kilometara od Pančeva do Zrenjanina?

Avioni su me odvezli mnogo dalje nego šinobus. Pa ipak, ne bih mogla napisati više od tri reda o avionima. Ima tu nešto posebno, oko tog šinobusa. Evo, časna reč, pred svima, sledeći put kad dođem u Vojvodinu...

Nataša Gološin

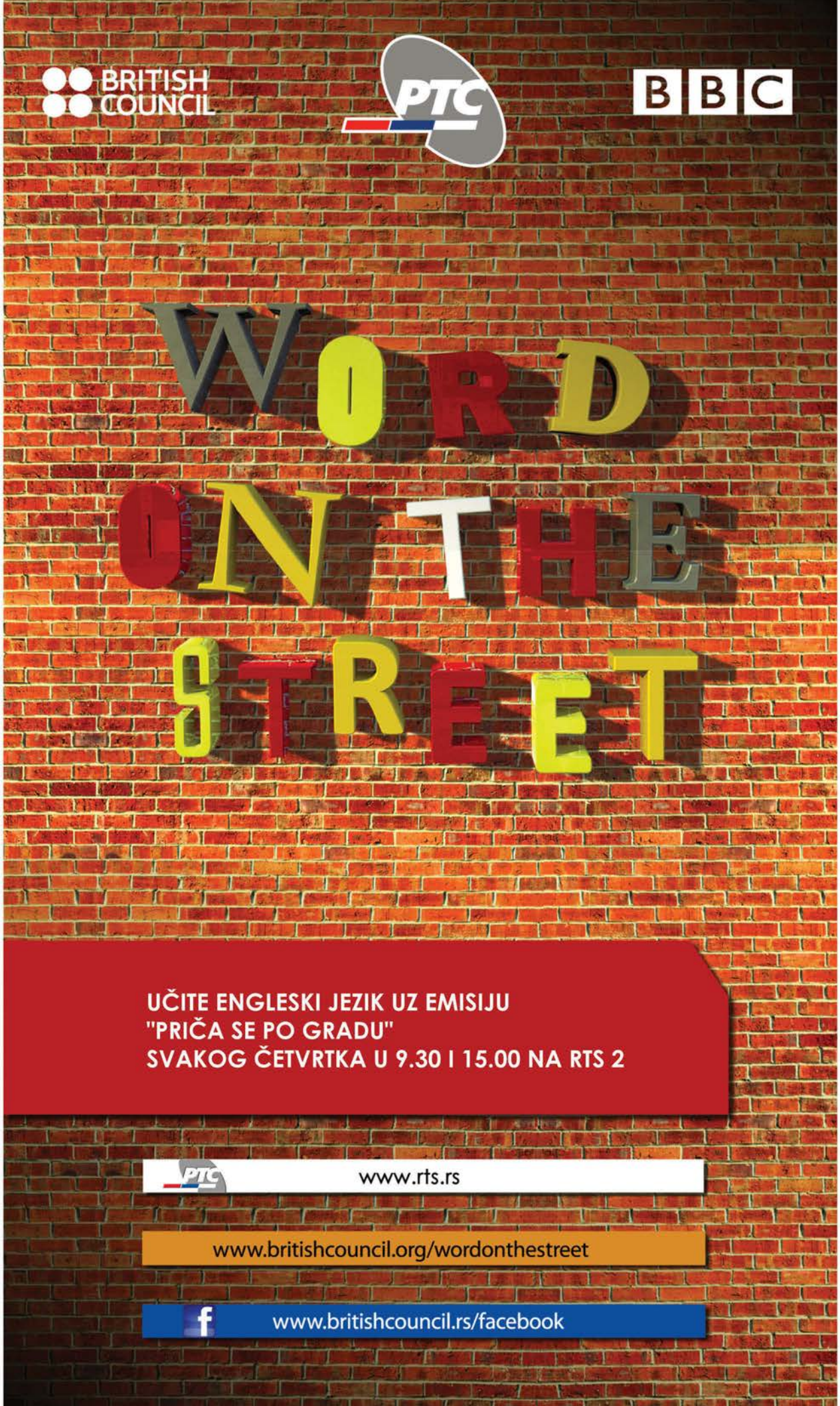
BRITISH COUNCIL
PTC
BBC
WORD ON THE STREET
UČITE ENGLESKI JEZIK UZ EMISIJU
"PRIČA SE PO GRADU"
SVAKOG ČETVRTKA U 9.30 I 15.00 NA RTS 2
www.rts.rs
www.britishcouncil.org/wordonthestreet
www.britishcouncil.rs/facebook

BMW PORODICA. BESKRAJNO UŽIVANJE.

Da bi uživanje u vožnji učinili dužim, garancija i besplatno servisiranje svih BMW modela su produženi na 4 godine i to od sada postaje standard. Vaša bezbrižnost je duplo duža, tako da možete u potpunosti da se prepustite čarima vožnje koju pružaju BMW vozila, a u saradnji sa BMW Financial Services. Za dodatne informacije vam predlažemo da posetite najbliži BMW salon.

SVI BMW MODELI SU SADA SA 4 GODINE GARANCIJE I 4 GODINE BESPLATNOG SERVISIRANJA KAO STANDARD.*

BMW EfficientDynamics
I manja emisija i više uživanja u vožnji.

* Ponuda važi za nova vozila. Garancija i servis važe 4 godine ili pređenih 100.000 km.

GODINE **4** BENEFITA **STANDARD**

- GARANCIJA
- BESPLATNO REDOVNO ODRŽAVANJE
- OTKUP VOZILA, STARO ZA NOVO
- ODLIČNO FINANSIRANJE

Delta Motors
Radnička 8
Beograd
Telefon:
011 353 99 00

Radulović Group
Dragoslava Srejovića b.b.
Beograd
Telefon:
011 20 80 180

Radulović Group
Novosadski put 71
Novi Sad
Telefon:
021 820 888

Radulović Group
Višnjička 53a
Beograd
Telefon / fax:
011 20 80 888

Mitić Company
Stevana Nemanje 60a
Niš
Telefon:
018 456 15 35

Auto Garant Motors
Ibarski put bb
Čačak
Telefon:
032 380 900

Stefanović Auto
Vlaško Polje
Mladenovac
Telefon:
011 82 01 900

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec